

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय

नेपालभाषा

एम ए पाठ्यक्रम

२००९

पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
नेपाल ।

Publisher:
Curriculum Development Centre
Tribhuvan University
Kirtipur, Kathmandu
Nepal

2009 by CDC, TU. All rights reserved.

First Edition
1000 copies
Magh, 2066
March, 2010

Price:

Printers: Tribhuvan University Press,
Kirtipur, Kathmandu.

एम ए नेपालभाषा

२००९ देखि लागू गरिएको

डीनको कार्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

काठमाडौं

नेपाल ।

नेपालभाषा एम ए

१. परिचय

नेपालभाषा नेपाली प्राचीन साहित्य, थुगु हे विविध लिपिं सम्पन्न सांस्कृतिक परम्पराया बाहक जुयाच्चंगु छगू महत्वपूर्ण भाषा खः । त्रिभुवन विश्वविद्यालय थुकियात वि.सं.२०१७ निसें आइ. ए. अनंलि बी. ए. अनं वि.सं.२०३४ निसें डिग्री बाइ डिजिटेशन ल्याखं व वि.सं.२०३८ निसें नियमित रुपं एम ए ब्वंकेगु याना वयाच्चंगु खः । नेपालया भाषा, साहित्य, संस्कृति, कला तथा इतिहास आदि विविध विषयया अध्ययन अनुसन्धानया लागि महत्वपूर्ण साधन जुयाच्चंगु थुगु भाषाया स्नातकोत्तर तर्गिया समयानुकूल पाठ्यक्रम थन न्ह्यब्वय्गु ज्या जूगु दु ।

२. स्तरगत उद्देश्य

- २.१ ज्ञानया थीथी ख्यलय् नेपालभाषासम्बन्धी स्यनेकने व ज्या याय् सय्केगु, खास याना: नेपालभाषा उच्चशिक्षाय् स्यने फय्केगु ।
- २.२ नेपालभाषा, थ्वया साहित्य तथा नेवा: सम्बन्धी थीथी विषय नेपालभाषाया माध्यमं विद्यावारिधि याय् फय्केत आधारभूत योग्यता दय्केगु ।
- २.३ साहित्यया थीथी विधाया सैद्धान्तिक ज्ञान तथा विश्वसाहित्यय् पिदंगु थीथी आयाम तथा प्रविधि आदि नाप परिचित जुइकेगुया नापं नेवा: समुदायया भाषा, साहित्य, संस्कृति आदिया ख्यलय् विस्तृत ज्ञान दय्का: थुकिया थीथी पक्षय् विवेचना, विश्लेषण मूल्यांकन तथा अध्ययन अनुसन्धान याय्फय्केगु ।

२.४ नेवा: समुदायया इतिहास, भूगोल, भाषा, साहित्य, लिपि, संस्कृति, लोकसाहित्य, पत्रकारीता अभिलेख आदि सम्बन्धय् देशयात मा:गु जनशक्ति उत्पादन याना: ज्या याय् फय्केगु ।

३. भर्ना प्रावधान

नेपालभाषा स्नातकोत्तर तर्गिया अध्ययन याय् त्रिभुवन विश्वविद्यालय वा त्रिभुवन विश्वविद्यालयं मान्यता प्राप्त छुं नं विश्वविद्यालयं स्नातक वा उगु सरह शैक्षिक डिग्री प्राप्त याय् धुं कूपिं जुइमा: । नेपालभाषा विषय कया: हे स्नातक जुइमा: धैगु वाध्यता मदु । भाषा, साहित्य सम्बन्धी स्तरगत योग्यता स्नातक तर्गिनय् ब्वनीगु अनिवार्य भाषा विषय (अंग्रेजी, नेपाली) पाखें दय् धुं कीगु ताय् की । तर भर्ना जुइत नेपालभाषा स्नातकोत्तर प्रवेश परीक्षाय् पास जुइमा: ।

४. परीक्षा व्यवस्था

त्रिभुवन विश्वविद्यालयया परीक्षा नियम व नेपालभाषा विषय समितिं क्व: छय् कथं नेपालभाषाया स्नातकोत्तर परीक्षा सम्बन्धी व्यवस्था क्वय् बियाकथं जुइ ।

४.१ नेपालभाषा एम.ए. निदँया कार्यक्रम ख: ।

४.२ दँय् छक: याना: निदँय् निक: परीक्षा जुइ । परीक्षाय् सम्मिलित जुइत ७०% हाजिरी दय् मा: । प्राइभेट विद्यार्थीया नितिं त्रि.वि.या मेमेगु विषयस यानात:गु नियमकथं हे जुइ ।

४.३ भर्ना जुया: न्हापांगु दँय् न्यागू मध्ये म्होनिं छगू विषय पास जूपिं जक निगूगु दँय् भर्ना जुइ दइ, उकथं पास मजूपिं व जाँच मब्यूपिसं हाकनं न्हापांगु दँय् हे ब्वनेमा: ।

४.४ भर्ना जुया: स्वक: तक मौका परीक्षाया अवसर बीगु प्रावधान त्रिभुवन विश्वविद्यालयया नियमानुसार जुइ ।

४.५ पूर्णाङ्क १०० स उत्तिर्णाङ्क ४० जुइ पूर्णाङ्क ५० स २० जुइ । कार्यक्रम पूर्णाङ्क ५०/५० धका: क्यनात:गुली ब्यागलं ब्यागलं २०/२० ल्या: प्राप्त याय्मा: ।

४.६ प्राइभेट विद्यार्थी १०० ल्या:या अनुसन्धान प्रबन्ध व ५० ल्या:या term Paper वा अभिलेख सम्पादन विभागनाप स्वापू तया: उगु पत्र च्वय्मा: । १०० ल्या:या अनुसन्धान प्रबन्ध वा ५० ल्या:या Term Paper या नितिं आन्तरिक तथा वाह्य विशेषज्ञ पाखें मूल्यांकन याकेगु व मौखिक परीक्षा समेत काय्गु जुइ ।

५. परीक्षाय् श्रेणी विभाजन

- ७५% वा अप्पो –विशिष्ट श्रेणी
- ६०% वा अप्पो –प्रथम श्रेणी
- ५०% वा अप्पो –द्वितीय श्रेणी
- ४०% वा अप्पो –तृतीय श्रेणी

६. पाठ्यक्रमया स्वरूप

६.१ थ्व निदँया पाठ्यक्रमय् न्हापांगु दँय् पत्र १-५ व निगूगु दँय् पत्र ६-१० ब्वंकेगु जुइ ।

६.२ थ्व निदँया पाठ्यक्रमया विषय क्वय् बियाकथं ब्वथलात:गु दु ।

६.२.१ अनिवार्य विषयक (भाषा, साहित्य, अनुसन्धान विधि आदि विषयक अध्ययन) पत्र १-७A

६.२.१.१- सामान्य भाषाविज्ञान

६.२.१.२- समालोचना (संस्कृत, पाश्चात्य)

६.२.१.३- पद्य (प्राचीन, मध्य, आधुनिक) साहित्य

६.२.१.४- गद्य (प्राचीन, मध्य, आधुनिक) साहित्य

६.२.१.५- लोकवार्ता

६.२.१.६- नेपालभाषाया भाषावैज्ञानिक अध्ययन

६.२.१.७- अनुसन्धान विधि

६.२.१.८- नेपालभाषा साहित्यया इतिहास

६.२.२ वैकल्पिक (अन्तर विषयक, कार्यमूलक, विविध
विशिष्टीकरण तथा शोध प्रबन्ध) पत्र ७B –१०

६.२.२.१ साहित्यिक इतिहास –

पाश्चात्य साहित्यया इतिहास वा
संस्कृत साहित्यया इतिहास

६.२.२.२ अन्तर विषयक –

नेवा: संस्कृति वा
ऐतिहासिक तथा समाज भाषाविज्ञान

६.२.२.३ कार्यमूलक (सैद्धान्तिक अध्ययन/कक्षापत्र लेखन) -

अभिलेख विज्ञान तथा अभिलेख सम्पादन वा
पत्रकारिता तथा कक्षापत्र वा
साक्षरता तथा कक्षापत्र वा
भाषिका अध्ययन तथा कक्षापत्र ।

६.२.२.४ प्रबन्ध वा विशिष्टीकरण-शोध प्रबन्ध लेखन वा

पुलांगु प्याखं वा नेपालमण्डल अध्ययन ।

६.३ थ्व पाठ्यक्रमया संकेट नंबर तथा अंकभार क्वय् बियाकथं जुइ ।

धलः १, पाठ्यक्रमया संरचना

न्हापांगु दें (First Year)

पत्र	संकेत	शीर्षक	पुल्याः
I	NB531	सामान्य भाषाविज्ञान	१००
II	NB532	समालोचना (संस्कृत, पाश्चात्य)	१००
III	NB533	पद्य (प्राचीन, मध्य, आधुनिक) साहित्य	१००
IV	NB534	गद्य (प्राचीन, मध्य, आधुनिक) साहित्य	१००
V	NB535	लोकवार्ता	१००

धलः २, पाठ्यक्रमया संरचना

निगूँ दैँ (Second Year)

VI	NB536 – A NB536 – B	नेपालभाषाया भाषावैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धान विधि	५० ५०
VII	NB537 - A NB537 - B NB537 - C	नेपालभाषा साहित्यया इतिहास पाश्चात्य साहित्यया इतिहास वा संस्कृत साहित्यया इतिहास	५० ५०
VIII		अन्तरविषयक	१००
	NB538 – A NB538 - B	नेवाः संस्कृति वा ऐतिहासिक व समाज भाषाविज्ञान	
IX	- 1	कार्यमूलक (सैद्धान्तिक)	५०
	NB539 – A1 NB539 – B1 NB539 - C1 NB539 - D1	अभिलेखविज्ञान वा पत्रकारिता वा साक्षरता वा नेपालभाषाया भाषिका अध्ययन	
	- 2	कार्यमूलक (प्रयोगिक)	५०
	NB539 – A2 NB539 – B2 NB539 – C2 NB539 – D2	अभिलेख संपादन वा कक्षापत्र लेखन वा कक्षापत्र लेखन वा कक्षापत्र लेखन	
X		विशिष्टीकरण	१००
	NB540 - A NB540 - B NB540 - C	अनुसन्धान प्रबन्ध वा नेपालमण्डलया इतिहास वा नेपालभाषाया पुलांगु प्याखं	

न्यापांगु दै (First Year)

पत्र	संकेत	शीर्षक	पुल्या:
I	NB531	सामान्य भाषाविज्ञान	१००
II	NB532	समालोचना (संस्कृत, पाश्चात्य)	१००
III	NB533	पद्य (प्राचीन, मध्य, आधुनिक)साहित्य	१००
IV	NB534	गद्य (प्राचीन, मध्य, आधुनिक)साहित्य	१००
V	NB535	लोकवार्ता	१००

सामान्य भाषाविज्ञान

अनिवार्य

NB : 531

Paper : I

FM : 100

PM : 40

TH: 150

तातुना

- क) भाषाविज्ञानया सामान्य परिचय व थुकिया कचामचाया खँ सीकेगु ।
ख) ध्वनिविज्ञान व वर्णविज्ञानया सैद्धान्तिक ज्ञान कयाःलि नेपालभाषाया ध्वनि व वर्णया वर्णन याय्फय्केगु ।
ग) रुपविज्ञानया सैद्धान्तिक ज्ञान कयाःलि नेपालभाषाया रुपतत्वया खँ सीकेगु ।
घ) वाक्यविज्ञानया सैद्धान्तिक ज्ञान कयाःलि नेपालभाषाया वाक्यतत्वया आधारभूत खँ सीकेगु ।
ङ) अर्थविज्ञानया सैद्धान्तिक अवधारणा सीकेगु ।
च) लेखनप्रणालीया आधारभूत खँ सीकाःलि नेपालभाषाया लेखनप्रणालीया खँ नं सीकेगु ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाइ I भाषा (Language)

२०

- १.१ भाषाया परिभाषा (Definition of Language)
१.२ भाषाया विशेषता (Characteristics of Language)
१.३ भाषा ब्वनाया तातुना (Purpose of Language- study)
१.४ भाषाविज्ञान परिभाषा (Definition of Linguistics)
१.५ भाषाविज्ञानया क्षेत्र (Scope of Linguistics)
    १.५.१ भाषाविज्ञान व समाज-सामाजिक भाषिका
    १.५.२ भाषाविज्ञान व भूगोल-भौगोलिक भाषिका
    १.५.३ भाषाविज्ञान व इतिहास-ऐतिहासिक भाषाविज्ञान

- १.५.४ भाषाविज्ञान व मनोविज्ञान-मनोवैज्ञानिक भाषाविज्ञान
- १.६ भाषाविज्ञानया कचा (Branches of Linguistics)
  - १.६.१ कालक्रमिक अध्ययन
  - १.६.२ समकालिक अध्ययन
- १.७ भाषाविज्ञानया चीहाकल इतिहास

एकाइ २ ध्वनिविज्ञान (Phonetics)

४०

- २.१ ध्वनिविज्ञानया परिचय व परिभाषा (Introduction and Definition of phonetics)
- २.२ ध्वनिविज्ञानया शाखा (Branches of Phonetics)
- २.३ ध्वनिअवयव (The Organs of Speech)
  - २.३.१ स्वं (Lungs)
  - २.३.२ सःद्यां (Larynx)
  - २.३.३ गलः (Pharynx)
  - २.३.४ मुखविवर (Oral cavity)
  - २.३.५ नासिकाविवर (Nasal cavity)
- २.४ श्वासप्रवाह (Air stream mechanism)
  - २.४.१ स्वं सासः दुकाइगु
  - २.४.२ स्वरयन्त्रमुखी (Pulmonic)
  - २.४.३ हनुमुलीय (Velaric)
- २.५ श्वासप्रवाहया दिशा (Direction)
  - २.५.१ वहिर्गमनात्मक (Egressive)
  - २.५.२ अन्तर्गमनात्मक (Ingressive)
- २.६ खण्डीय व खण्डेत्तर ध्वनि (Segmental and Supra-segmental sounds)
  - २.६.१ खण्डीय ध्वनि (Segmental sounds)
    - २.६.१.२ नेवाः माग्वः (Newar Vowels)
    - २.६.१.३ मानस्वर (Cardinal Vowels)
    - २.६.१.४ बाग्वः (Consonants)
    - २.६.१.५ नेवाः बाग्वः (Newar Consonants)

- २.६.१.६ अन्तर्राष्ट्रिय ध्वनितात्विक वर्णमाला (IPA)
- २.६.२ खण्डेत्तर ध्वनि (Supra-segmental sound)
  - २.६.२.१ स्वरमात्रा (Vowel-Length)
  - २.६.२.२ आखः/बलाघात (Syllable/Stress)
  - २.६.२.३ सुराघात/सुरलहर (Tone/Intonation)
- २.७ आखः (Syllable)
  - २.७.१ परिचय (Introduction)
  - २.७.२ नेवाःभाषाय् आखः (Newar Syllable)
  - २.७.३ अक्षरीकरण (Syllabification)

एकाइ : ३ वर्णविज्ञान (Phonology)

२५

- ३.१ वर्ण व वर्णविज्ञान (Phonemes and phonology)
- ३.२ ध्वनि, वर्ण व सवर्ण (Phone, Phoneme and Allophones)
- ३.३ नेपालभाषाया वर्ण व्यवस्था (Inventory of NB Phonemes)
- ३.४ वर्णविश्लेषणया सिद्धान्त व प्रक्रिया (Process of Phonemic Analysis)
  - ३.४.१ व्यतिरेकी (Contrast)
  - ३.४.२ विभेद (Variation)
  - ३.४.३ वितरण (Distribution)
- ३.५ रुपसन्धि-परिवर्तन (Morpho-phonemic Change)
- ३.६ आलेखन (Transcription)
  - ३.६.१ ध्वनितात्विक (Phonetic)
  - ३.६.२ वार्णिक (Phonemic)

एकाइ : ४ रुपविज्ञान (Morphology)

२५

- ४.१ रुपया परिभाषा (Definition of morpheme)
  - ४.१.१ रुपया ताजि : मुक्त व बद्ध (Types of free and Bound forms)
  - ४.१.२ रुपात्मक विश्लेषण (Inflectional Analysis)
- ४.२ रुपायन व व्युत्पादनया भेद (Difference between Inflection and Derivation)
- ४.३ संज्ञा व क्रिया रुपायन (Noun and Verbal inflection)

- ४.४ व्युत्पादन प्रणाली (Derivational Process)
- ४.५ पदभेद : तःधंगु व चीधंगु (Parts of Speech: major and minor)
- ४.६ ल्याःग्वः (Numerals)
- ४.७ ताजिग्वः (Classifiers)

एकाइ : ५ वाक्यविज्ञान (Syntax)

२०

- ५.१ वाक्यांश-संरचना (Phrase structure)
  - ५.१.१ नाम वाक्यांश (Noun phrase)
  - ५.१.२ क्रिया वाक्यांश (Verb Phrase)
  - ५.१.३ विशेषण वाक्यांश (Adjectival Phrase)
  - ५.१.४ क्रिया-विशेषण वाक्यांश (Adverbial Phrase)
- ५.२ उपवाक्य, वाक्यसंरचना व उक्तिया वर्गीकरण (Clause, Syntactic, Structure and their Classification)
- ५.३ वाक्यप्रकार (Basic Sentence–Patterns)

एकाइ : ६ अर्थविज्ञान (Semantics)

१०

- ६.१ अर्थविज्ञानया परिभाषा (Definition of Semantics)
- ६.२ अर्थया परिभाषा व ताजि (Definition and Types of Meaning)
  - ६.२.१ अवधारणात्मक अर्थ (Conceptual Meaning)
  - ६.२.२ भाषिकतहगत अर्थ (Content-Meaning)
  - ६.२.३ सहचर्यात्मक अर्थ (Collocational Meaning)
  - ६.२.४ आशयमूलक अर्थ (Intentional)
  - ६.२.५ सामाजिक / प्रसङ्गार्थक (Social / Contextual)
- ६.३ आर्थी सम्बन्ध (Semantic Relation)
  - ६.३.१ शाब्दिक अर्थ (Lexical Meaning)
  - ६.३.२ वैयाकरणिक अर्थ (Grammatical Meaning)
  - ६.३.३ सान्दर्भिक अर्थ (Contextual Meaning)
  - ६.३.४ समानार्थक (Synonym)

७.१ लेखनप्रणालीया ताजि (Types of Writing)

७.१.१ प्रतीकात्मक (Logographic)

७.१.२ ध्वनितान्त्रिक (Phonographic)

७.२ लेखनकलाया इतिहास (The History of Writing)

७.२.१ लेखनपूर्व (Prewriting)

७.२.२ चित्रात्मक (Pictograms)

७.३ लेखनकलाया विकास (The Evolution of Writing)

७.३.१ आक्षरिक लिपि (Syllabic Writing)

७.३.२ वार्णिक लिपि (Alphabetic Writing)

७.३.३ चित्रात्मक लिपि (Logographic Writing)

७.३.४ भारतीय लिपि (Some Indian Scripts)

७.४ नेवा: लेखन प्रणाली (Newar Orthography)

मूल्याङ्कन विधि

१. एकाइ १-५ पाखें २०/२० ल्या:या प्यंगू न्ह्यस: न्यना: स्वंगूया

लिस: काय्गु ।

.....२०X३ = ६०

२. एकाइ १,६,७ पाखें १०/१० ल्या:या प्यंगू न्ह्यस: न्यना: स्वंगूया लिस:

काय्गु ।

.....१०X३ = ३०

३. एकाइ २ पाखें १०/१० ल्या:या निगू न्ह्यस: न्यना: छगू न्ह्यस:या

लिस: काय्गु जुइ ।

.....१०X१ = १०

लिधंसा जोलं :

कंसाकार, तेजरत्न, १९०२, नेपालभाषा व भाषा विज्ञान । यें : देग: म्हिचा सफू ।

जोशी, सुन्दरकृष्ण, १९९२, नेपालभाषाया भाषावैज्ञानिक व्याकरण । यें : लाकौल पिथना ।

नेवा:, दरशा, १९९९, बन्दीपुरया नेपालभाषा । रामभक्त भोमि ।

पोखरेल, माधवप्रसाद, १९२०, ध्वनिविज्ञान र नेपाली भाषाको ध्वनि-परिचय ।
 काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान (विसं २०५७) ।
 बन्धु, चुडामणि, १९०६, भाषाविज्ञान । प्यक्वःगु संस्करण । काठमाडौं :
 साभा प्रकाशन (२०४३) ।
 महर्जन, तुयुबहादुर, १९२९, भाषाविज्ञान परिचय । यें : कल्याणी ताम्रकार ।
 राही, ईश्वरचन्द्र, १९०३, लेखन कलाका इतिहास । लखनउ : हिन्दी
 संस्थान (ई.सं १९८३) ।
 यादव, योगेन्द्र, भीमनारायण रेग्मी, १९२९, भाषाविज्ञान । कीर्तिपुर : न्यू हिरा
 बुक्स (२०५८) ।
 सिंह, तुलसी लाल, १९१०, प्याङ भासिकाया वर्ण । यल : साहित्य मूलुखा ।
 श्रेष्ठ, ओमकारेश्वर, १९२९, तानसेन नेवाःभाषिकाय् रुपायन पद्धति ।
 नेपालमण्डल पिथना-१० । यलः नेपालमण्डल घःचाः धुकू ।
 ..... १९२९, नेपालभाषा लेखनप्रणाली । यें : रामभक्त भोमि ।
 श्रेष्ठ, रुद्रलक्ष्मी, १९१३, दोलखा नेवाःभाषाया वर्णनात्मक अध्ययन ।
 पीयच.डी थेसीस । त्रिभुवन विश्वविद्यालय । (अप्रकाशित) ।

Bhaskarrao, Peri, 1972, *Practical Phonetics part I*. India:
 Centre of Advanced Study in Linguistics. University
 of Poona at Deccan
 Gelb, I. J., 1963, *A Study of Writing*. Chicago: University of
 Chicago Press.
 Genetti, Carol, 2008, *Dolakha Grammar*. Munchen: Europa.
 Hale, Austine, K.P. Shrestha, 2005, *Newar(Nepalbhasha)* .
 Munchen: Europa.
 Joshi, Sunder K., 1984, *A Descriptive Study of Bhaktapur
 Dialect of Newari*. Ph.D. Thesis. Poona University,
 India.
 Kansakar, Tej R., 1998, *A Course in English Phonetics*. Orient
 Longman Limited
 2006, *Adjective classes in Newar: A typological
 Sketch*, A Paper presented at 12th Himalayan
 Languages Symposium & 27th Annual conference of

- the Linguistic society of Nepal, Kathmandu November 26-28.
- 2008 The Newar (Nepalbhasa) Writing Systems. *Matina* 3; 8: 40-43.
- Lehmann, Winfred P., 1995, The use of written records, *Historical Linguistics, 3rd edition*. Newyork and London: Routlege. Pp46-64
- Malla, K.P., 1985, The Newar Language a working outline . *Monumenta serendica* 14 . Tokyo: Ilte
- O'grady, William et al, 1997, *Contemporary Linguistics An introduction*. Third edition New York: St. Martin's Press. Pp 509-551, 553-586.
- Shakya, Daya R., 1992, *Nominal and Verbal Morphology in six Dialects of Newari*. M.A. Thesis. Oregon University. USA.
- Yadava, Yogendra P., 2001, *Linguistics: A Basic Course*. Kirtipur: New Hira Books, Enterprises.

समालोचना

अनिवार्य

NB : 532

Paper : II

FM : 100

PM : 40

TH : 150

तातुना

- (१) पाश्चात्य व पूर्वीय समालोचनाया पृष्ठभूमि, प्रमुख साहित्य सिद्धान्त व उक्तिया प्रणेतापिनिगु सामान्य ज्ञान बीगु ।
- (२) समालोचना प्रक्रियाय् पिदंगु थीथी वादया सैद्धान्तिक ज्ञान बीगु ।
- (३) समालोचनाया ख्यलय् विकास जूगु थीथी समालोचना प्रणालीया ज्ञान बीगु ।
- (४) साहित्यिक कृतिया विश्लेषण व मूल्याङ्कन याय्फय्केगु ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

खण्ड १

पाश्चात्य समालोचना

एकाइ : १ पाश्चात्य समालोचना सिद्धान्तया प्रमुख

समालोचक व इमिगु मान्यता

३०

१.१ ग्रीक समालोचना परम्परा

१.१.१ प्राचीन सभ्यताया केन्द्रकथं ग्रीस, प्लातोया काव्यसम्बन्धी धारणा ।

१.१.२ समालोचना सिद्धान्तया विकासय् अरिस्तोतल व वया कृति पोइतिक्सया देन । प्लातोया काव्यसम्बन्धी धारणाया प्रतिवाद । मिमेसिस (अनुकरण) सिद्धान्त, त्रासदीया संरचना, क्याथर्सिस

(विरेचन सिद्धान्त), त्रासदी व एपिकया भेद । त्रासदी व कामदीया भेद ।

१.१.३ लोन्जिनसया साहित्य सम्बन्धी विचार (सबलाइम कृतिया आधारय्)

१.२ रोमन समीक्षा - सिसरो, भर्जिल व होरेसया योगदान ।

१.३ अंग्रेजी शास्त्रवादी समालोचकपिं - बेन जोन्सन, जोन ड्राइडेन, अलेक्जण्डर पोपपिनि म्हसीका ।

१.४ अंग्रेजी स्वच्छन्दवादी समालोचक - वर्डस्वर्थया 'लिरिकल बायलेड्स'या भूमिका, कलरिजया कल्पना सिद्धान्त ।

१.५ मैथ्यु आर्नोल्डया यथार्थवादी आलोचना ।

१.६ क्रोचेया अभिव्यञ्जनवाद व साहित्य कला सम्बन्धी धारणा ।

१.७ आइ. ए. रिचार्ड्सया मूल्य सिद्धान्त व सम्प्रेषण सिद्धान्त ।

१.८ टि. एस्. इलियटया निवैयक्तिकवाद, परम्परा व वैयक्तिक प्रतिभाबारे धारणा ।

१.९ नवअरिष्टोटलवाद व शिकागोमण्डली ।

१.१० रेन वेलेक व अष्टिन वारेनया साहित्यिक सिद्धान्त ।

एकाइ : २ समालोचनाया थीथी वादया परिचय

३०

२.१ परिष्कारवाद (Classicism)

२.२ स्वच्छन्दवाद (Romanticism)

२.३ यथार्थवाद (Realism)

२.४ प्रकृतिवाद (Naturalism)

२.५ प्रतीकवाद (Symbolism)

२.६ विसंगतिवाद (Absurdism)

२.७ विनिर्माणवाद (Deconstruction)

२.८ अस्तित्ववाद (Existentialism)

२.९ मार्क्सया साहित्य सम्बन्धी धारणा व प्रगतिवाद (Marxism and Progressive Criticism)

२.१० उत्तरआधुनिकवाद (Postmodernism)

एकाइ : ३. समालोचनाया थीथी प्रणालीया परिचय ३०

- ३.१ नीतिपरक समालोचना (Didactic Criticism)
- ३.२ जीवनीपरक समालोचना (Biographical Criticism)
- ३.३ समाजपरक समालोचना (Socialist Criticism)
- ३.४ मनोविज्ञानपरक समालोचना (Psychoanalytical Criticism)
- ३.५ आदिमतापरक समालोचना (Archetypal Criticism)
- ३.६ रूपवादी व संरचनावादी समालोचना (Formalism and Structuralism)
- ३.७ शैलीवैज्ञानिक समालोचना (Stylistical Criticism)
- ३.८ नारीवादी समालोचना (Feminist Criticism)
- ३.९ पाठकीय अनुक्रियापरक समालोचना (RRT Criticism)
- ३.१० उत्तरऔपनिवेशिक समालोचना (Postcolonialism)

खण्ड २

**पूर्वीय समालोचना
(संस्कृत काव्यशास्त्र)**

एकाइ : ४. पूर्वीय काव्य परिचय

३०

- ४.१ काव्यया स्वरूप
- ४.२ काव्य हेतु
- ४.३ काव्य प्रयोजन
- ४.४ काव्य दोष व गुण
- ४.५ काव्यया भेद (श्रव्य व दृश्य काव्य)
  - ४.५.१ श्रव्य काव्य
    - ४.५.२ मुक्तक व प्रबन्ध काव्य
      - ४.५.२.१ मुक्तकया लक्षण व तत्व
      - ४.५.३ प्रबन्ध काव्यया परिभाषा व प्रकार
        - ४.५.३.१ महाकाव्यया लक्षण व तत्व
        - ४.५.३.२ खण्डकाव्यया लक्षण व तत्व

४.५.३ दृश्य काव्य

४.५.३.१ रूपकया भेद

४.५.३.२ नाटकया परिभाषा व मूल तत्व (वस्तु, नेता, रस)

४.५.३.३ नाटकया कथावस्तु, कथा-विन्यास

४.५.३.४ पात्र (नायक, नायिका व मेपिं)

४.५.३.५ नाटकया रसनाप स्वापू

एकाइ : ५. काव्यशास्त्रया थीथी सिद्धान्त

३०

५.१ रस परिचय

५.१.१ रस अवयव

५.१.२ रस निष्पत्ति प्रक्रिया

५.१.३ साधारणीकरण

५.१.४ रसया प्रकार

५.२ ध्वनिया परिचय

५.२.१ ध्वनिवाद (शब्द व शब्दशक्ति)

५.२.३ ध्वनि वर्गीकरण (रस ध्वनि, वस्तु ध्वनि, अलङ्कार ध्वनि)

५.३ अलङ्कारया परिचय

५.३.१ अलङ्कारया वर्गीकरण (शब्दालङ्कार, अर्थालङ्कार, उभयालङ्कार)

५.४ रीतिया परिचय, रीतिया प्रादेशिक धारणा (वैदर्भी, पाञ्चाली व गौडी)

५.४.१ रीतिया गुणाश्रित धारणा (माधुर्य, ओज, प्रसाद)

५.४.२ रीति व शैली

५.५ वक्रोक्तिया परिचय

५.५.१ वक्रोक्तिया भेद

५.६ औचित्यया परिचय

५.६.१ औचित्यवादय् भाववाद व शिल्पवादया समन्वय ।

मूल्याकन विधि

१. एकाइ १,२,३,४ पाखें २० । २० ल्याःया तहाः प्यंगू न्ह्यसः न्यनाः स्वंगूया लिसः बीकेगु ।

.....२०X३=६०

२. एकाइ १-३ पाखें १० ल्याःया चीहाः स्वंगू न्ह्यसः न्यनाः निगू लिसः बीकेगु ।

.....१०X२=२०

३. एकाइ ४-५ पाखें १० ल्याःया स्वंगू टिप्पणी न्यनाः निगू लिसः बीकेगु ।

.....१०X२=२०

लिधंसा जोलं :

उपाध्याय, केशवप्रसाद, १९९२, पूर्वीय काव्य सिद्धान्त । कीर्तिपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (विसं २०४९) ।

अधिकारी, हेमाङ्गराज, १०९४, पूर्वीय समालोचना-सिद्धान्त । पुल्चोक : साभा प्रकाशन (विसं २०३९) ।

आचार्य, कृष्णप्रसाद, ईश्वरीप्रसाद गैरे, १९२४, नेपाली साहित्यको इतिहास तथा संस्कृत र पाश्चात्य साहित्यको रुपरेखा । कीर्तिपुर : क्षितिज प्रकाशन (विसं २०६९) ।

गौतम, कृष्ण, १९९४, आधुनिक आलोचना । काठमाडौं : साभा प्रकाशन (२०५०) ।

जोशी, कुमारबहादुर, १९२९, पाश्चात्य साहित्यका प्रमुख वाद , स्वंगू संस्करण । ललितपुर : साभा प्रकाशन (२०५७) ।

तिमल्सिना, डिल्लीराम, १०८३, काव्य मीमांसा । काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठान (विसं २०३०) ।

थापा, हिमांशु, १९०५, साहित्य परिचय । काठमाडौं : साभा प्रकाशन (विसं २०४२) ।

नगेन्द्र (सं), १९०५, विश्व साहित्यशास्त्र । काशी : नागरीप्रचारिणी सभा (विसं २०४२) ।

- प्रधान, नर्मदेश्वर, १११९, स्वंगःगु मिखा । यैं : नसना पब्लिकेशन ।
- पोखरेल, भानुभक्त ११०३, सिद्धान्त र साहित्य । ललितपुर : साभा प्रकाशन,
(विसं २०४० ।
- बराल, ऋषिराज, १११५, मार्क्सवाद र उत्तरआधुनिकवाद । विराटनगर :
सविता बराल (विसं २०५२) ।
- भट्ट, रामचन्द्र, १११९, पाश्चात्य समालोचना सिद्धान्त र संस्कृत
साहित्यको भलक (केहीपक्ष) । ललितपुर : सगरमाथा फाईनान्स
सहकारी लि., (विसं २०५६) ।
- भट्टराइ, गोविन्दराज, ११२६, उत्तरआधुनिकवादको ऐना । काठमाडौं : रत्न
पुस्तक भण्डार (विसं २०६२) ।
- ११२८, उत्तरआधुनिक विमर्श । काठमाडौं : मोडर्न बुक्स (विसं २०६४) ।
- १०८४, पूर्वीय काव्य सिद्धान्त । काठमाडौं : राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठान
(विसं २०३१) ।
- रामप्रताप (सं), १०४१, आचार्य विश्वनाथदेवविरचितः साहित्यसुधासिन्धु :
हिन्दी अनुवाद, । दिल्ली : भारतीय विद्या प्रकाशन, (विसं १९७८) ।
- सिग्देल, सोमनाथ, १०९१, साहित्य प्रदीप । विराटनगर : पुस्तक संसार,
(विसं २०२८) ।
- सुवेदी, अभि, २०५४, पाश्चात्य काव्य-सिद्धान्त , निगूगु संस्करण ।
ललितपुर : साभा प्रकाशन ।
- शर्मा, मोहनराज, खगेन्द्रप्रसाद लुईटेल, ११२५, पूर्वीय र पाश्चात्य साहित्य
सिद्धान्त । काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार (विसं २०६१) ।
- श्रेष्ठ, ईश्वरकुमार, १११४, पूर्वीय एवम् पाश्चात्य साहित्य-समालोचना :
प्रमुख मान्यता, वाद र प्रणाली । ललितपुर : साभा प्रकाशन,
(विसं २०५१) ।
- श्रेष्ठ, माणिकलाल, १०८८, समालोचनाया सिद्धान्त । यैं : च्वसापासा ।

Adams, Hazard(Ed),1992, *Critical Theory Since Plato*,
Revised Edition, New York : Harcourt Brace
Jovanovich College Publishers.

- Hudson, W.H. 1957, *An Introduction to the study of English Literature*, London : George G. Harrap & Co. Ltd.
- Klages, Mary, 2008, *Literary Theory : A Guide for the Perplexed*, London : Continuum International Publishing Group.
- Krishnaswamy, N, John Verghese, Sunita Mishra, 2005, *Contemporary Literary Theory : A Student's Companion*, Delhi : Macmillan India Ltd.
- Selden, Raman, Peter Widdowson, 2006, Fifth edition, *A Reader's Guide to Contemporary Literary Theory*, Delhi : Dorling Kindersley Pvt. Ltd. Warrington, John (Introduced by)
1963, *Aristotle's Poetics, Demetrius on Style, Longinus on the Sublime*, London: Everyman's Library.

पद्य साहित्य

अनिवार्य

NB: 533
Paper : III

FM : 100
PM : 40
TH : 150

तातुना

- १) काव्य तथा काव्यसम्बन्धी थीथी विधाया सैद्धान्तिक ज्ञानलिसें परिचित याकेगु,
- २) नेपालभाषा साहित्यया प्राचीन, माध्यमिक व आधुनिक काव्यया विकास, विशेषता, थीथी प्रवृत्ति व सम्बन्धित कवि व काव्यया ज्ञान दय्केगु,
- ३) विद्यार्थीपिन्सं थम्हं हे काव्यसम्बन्धी विवेचना, विश्लेषणया नापं अध्ययन अनुसन्धानया ज्या न्ह्याकेफय्केगु जुइ ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाइ : १ नेपालभाषाया प्राचीन कालया काव्य

५०

१.१ काव्य परिचय

१.१.१ काव्यया स्वरूप, विकास, प्रकार तथा तत्व

१.१.२ नेपालभाषाया प्राचीन काव्यया विकास, स्वरूप, प्रकार
तथा मूलभूत तत्व

१.१.३ नेपालभाषाया प्राचीन कालया कवि व कृति

१.२ फुटकर काव्य

१.२.१ फुटकर काव्यया परिचय, प्रकार तथा विशेषता,

१.२.२ नेपालभाषाया प्राचीन फुटकर काव्यया विषयवस्तु, स्वरूप
व प्रकार

१.२.३. कवय् बियागु फुटकर काव्यया विवेचनात्मक अध्ययन,

- कमलप्रकाश मल्ल (सं) - यलया तिभय् जुजुपिनिगु
पालय्या म्ये, सितु ६७, ६८ ।
(प्रणमति श्री जुगपति, आमल सहश्रनाम)
- चित्तधर 'हृदय' (सं) - नेपालभाषा साहित्यया जातः,
(चरपतिपाद स्तोत्र)
- छत्रबहादुर कायस्थ (सं) - थिमिदेया पुलांगु म्ये,
(वलंगत सिमुले)
- छत्रबहादुर कायस्थ(सं) - भीगु सिन्हाज्या म्ये,
(इचंगुया नारायण)
- जगतप्रकाश मल्ल - नेपालभाषा गीत, (माकर भमला)
- जनकलाल वैद्य (सं) - नेपालभाषाया प्राचीन काव्य,
(कलिस जनम...पौ४१४, हादे अति सुन्दर पौ४०५)
- धनन्त - भी लय्पौ, (लोकचरित्र गीत पौ-१) ल्या: १६०
- तुलसीलाल सिंह(सं) - कात्ति प्याखंया छुं अंश
(छन रुप गुण सोसे)
- ठाकुरलाल मानन्धर (सं) -पुलांगु म्ये भाग १,
(सिंहया धुँसँ ज्वना: - पौ २३)
- प्रेमबहादुर कसा: (सं) -मतेनाया म्ये
(गोपालया धनी .., पौ ५१, गुलित दुख.., पौ ८७)
- सुगतदास तुलाधर(सं) - मल्ल शाहकालया म्ये,
(कपटीया मायान क्यन्या,पौ १)
- सिद्धिनरसिंह मल्लया पौभा: (डिभाइन प्ले अफ लर्ड कृष्ण)
(घनन सुजासे व परपसा तोल)
- श्रीनिवास मल्ल - दशावतार कुर्मावतार
(नारायण छे रंगन संसारस जीक)

१.३ बाखं मे

१.३.१ बाखंम्येया स्वरुप, विशेषता, विकास, प्रकार तथा तत्व

१.३.२ नेपालभाषाय् बाखंम्येया विकास, स्वरुप, प्रवृत्ति व
विषयवस्तु

१.३.३ क्वय् बियागु बाखंम्येया विवेचनात्मक अध्ययन

- प्रेमबहादुर कसाः(सं) - बाखंम्ये (मते मते भिम..., पौ ६६, महारानी विज्यालक्ष्मी, पौ ७८, करुणामय लोकनाथ, पौ ७१, मनिचूड राजा, पौ ५१)

१.४. नेपालभाषाया प्राचीन मेया अध्येयता

१.४.१ कमलप्रकाश मल्ल ।

१.४.२ काशीनाथ तमोट

१.४.३ चित्तधर हृदय

१.४.४ छत्रबहादुर कायस्थ

१.४.५ जनकलाल वैद्य

१.४.६ ठाकुरलाल मानन्धर

१.४.७ प्रेमबहादुर कसाः

१.४.८ मानदास तुलाधर

१.४.९ सिगफ्रेड लिनहार्ड

एकाइ : २ नेपालभाषाया माध्यमिक कालया काव्य

४०

२.१ माध्यमिक कालया पृष्ठभूमी

२.१.१ माध्यमिक काल नांया औचित्य

२.१.२ माध्यमिककालिन काव्यया स्वरूप, विशेषता, विकास, प्रकार व विषयवस्तु

२.१.३ नेपालभाषाया माध्यमिक कालया प्रमुख काव्य व कवि

२.२ भक्तिकाव्य

२.२.१ भक्तिकाव्यया, स्वरूप, प्रवृत्ति, विकास तथा प्रकार

२.२.२ नेपालभाषाय् भक्तिकाव्यया विकास, स्वरूप, विषयवस्तु, प्रकार

२.२.३ क्वय् बियागु भक्ति काव्यया विवेचनात्मक अध्ययन

- काशीनाथ तमोट(सं) - पुलांगु म्ये ,
(बखतबहादुर दरोगा - ल्याः ७३७, ७३९,
मानलाल मास्के - ल्याः ७४३, ७४४,

२.३ पुनर्जागरणकालिन काव्य

२.३.१ पुनर्जागरणकाल नांया औचित्य,

२.३.२ नेपालभाषाया पुनर्जागरणकालिन काव्यया, स्वरूप, प्रवृत्ति,
विषयवस्तु, प्रकार

२.३.३ दोहा, चौपाइ, श्लोक : परिचय

२.३.४ क्वय् वियागु पाठ्यया विवेचनात्मक अध्ययन

● सिद्धिदास अमात्य - सज्जन हृदयाभरण

२.३.५ फुटकर काव्य : परिचय

क्वय् वियागु पाठ्यया विवेचनात्मक अध्ययन

● फत्तेबहादुर सिंह(सं) - नेपाली विहार,
(स्त्री शिक्षा, बांमलागु चाल, सिद्धिचरण श्रेष्ठ - वर्षा)

● बैकुण्ठप्रसाद लाकौल(सं) - थुलिंचा,
(१.वसन्तवाणी, २. ह्वय्त्यंगु स्वांयात)

● योगवीर सिंह - योगसुधा,
(१.नेपालभाषा, २.धर्मसार, ३.अहिंसा, ४.प्रवासी पत्नीया वसन्त)

२.३.६ खण्डकाव्य

- खण्डकाव्यया स्वरूप, विकास, प्रकार तथा तत्व ।

- नेपालभाषाय् खण्डकाव्यया विकास, स्वरूप, प्रकार ।

क्वय् वियागु खण्डकाव्यया विवेचनात्मक अध्ययन ।

● सिद्धिदास अमात्य - सत्यसती

एकाइ : ३ नेपालभाषाया आधुनिक कालया काव्य

६०

३.१ आधुनिक कालया पृष्ठभूमि

३.१.१ आधुनिक कालया काव्यया विकास, स्वरूप, प्रकार, भेद
तथा मूलभूत तत्व,

३.१.२ नेपालभाषाया आधुनिक कालया काव्यया विकास, स्वरूप,
प्रकार, तथा मूलभूत तत्व,

३.१.३ नेपालभाषाया आधुनिक कालया प्रमुख कविपिं व कृति ।

३.२ फुटकर पद्य कविता

३.२.१ पद्य कविता : परिचय, स्वरूप तथा प्रकार,

३.२.२ नेपालभाषाय् पद्य कविताया विकास, स्वरूप,

३.२.३ क्वय् वियागु कविताया विवेचनात्मक अध्ययन

- केदारमान 'व्यथित' - ख्वबिं प्याःगु म्ये
(कविता, कल्पलता)
- केदारमान 'व्यथित' - दिवस चित्र
(छ्वःगु मि हे दनदन च्याःगु)
- केदारमान 'व्यथित' - छ्वास
(सौबं उषां, पुलि द्यूगु, सुचुक वसिबं)
- चित्तधर 'हृदय' - याकःमिया चा (पुन्हीया समुद्र)
- चित्तधर 'हृदय' - हृदय कथा (त्वांकि)
- चित्तधर 'हृदय' - देगः (न्हू क्यब)
- चित्तधर 'हृदय' - न्हूगु स्वां (बोधिवृक्ष)
- दुर्गालाल श्रेष्ठ - लुँबुँ वहबुँ (न जि लः हे खः)
- दुर्गालाल श्रेष्ठ - जि स्वयम्भु त्वाथः
(जि स्वयम्भु त्वाथः, अफशोच)
- दुर्गालाल श्रेष्ठ - लिसं (लिसः मद्गु न्त्यसः)
- नारायणदेवी श्रेष्ठ - मुखूस्वां (प्रेम, नारी जीवन)
- सिद्धिचरण श्रेष्ठ - मुनास्वां (मां)
- सिद्धिचरण श्रेष्ठ - सीस्वां (स्वप्नरानी)
- सिद्धिचरण श्रेष्ठ - फूस्वां (सिद्धिचरण)
- हरिकृष्ण श्रेष्ठ - ख्वबि (गथ्यजक याना, सुन्ति)

३.३ प्रबन्ध काव्य

३.३.१ महाकाव्यया विकास स्वरूप प्रकार ।

३.३.२ महाकाव्य व खण्डकाव्यया भेद

३.३.३ नेपालभाषाया प्रमुख महाकाव्य व महाकविपिं

३.३.४ क्वय् वियागु प्रबन्ध काव्यया विवेचनात्मक अध्ययन

- महाकाव्य : चित्तधर 'हृदय'-सुगत सौरभ

● खण्डकाव्य : गिरिजाप्रसाद जोशी - मन्त्र

३.४ गद्यकविता

३.४.१ आधुनिक गद्यकविताया विकास, स्वरूप, व प्रवृत्ति ।

३.४.२ नेपालभाषाया आधुनिक गद्यकविताया विकास, स्वरूप
तथा मूलभूत विशेषता

३.४.३ नेपालभाषाया प्रमुख आधुनिक गद्यकविता व कविपिं ।

३.४.४ क्वय् बियागु कविताया विवेचनात्मक अध्ययन

■ आनन्द जोशी - विस्थापित जि जि मखु

(थः दुनेया मनू, युद्ध छगू प्रतिक्रिया)

■ आनन्द जोशी - कोसल्वहं

(जि, वसन्त आस्था जुया म्वाइ)

■ किरण, सुरेश मानन्धर - सच्छिदया नेपालभाषाया काव्य
ल्यया, (सं) भूषण प्र श्रेष्ठ (महासागरय् छफुति लःमदु, फगत
ख्वि बाहेक) ।

■ केशवमान शाक्य - बिनाच्चंगु प्रहर (थ्व शहरय्, जिपिं
छथ्वः बुरापिं)

■ चित्तरञ्जन नेपाली - प्रतिक्रिया (विश्वशान्तिया नितिं,
मनू जुया जन्म)

■ नर्मदेश्वर प्रधान - प्रत्येक मोडया अन्त छंगु नं अन्त मखु
(परिवर्तन ला थौ भूजाय्क)

■ नर्मदेश्वर प्रधान - जिमिगु भुतू ख्वाउँसे तिनि
(हिमाल च्वापुया)

■ पूर्णबहादुर वैद्य - लः लः खः

(लः मात्र लः खः, पलखया लःगुलि)

■ पूर्णबहादुर वैद्य - सरासु (वर्तमान, मांबौनाप)

■ प्रतिसरा साय्मि - जि छगू नालिस भों

(जि छगू नालिस भों)

■ बुद्ध साय्मि - जि जिगु वर्तमान

(शहिदया मिखाय् शहिद दिवस, मां मालाचवना

- बुद्ध साय्मि - जिन्दगी बँय् वाःगु हि चेतनाया मिं
(घोषणा पौ - छम्ह रोगीया, छपु लँ)
- भगतदास श्रेष्ठ - जि अले जिगु विश्व
(खबरदार गनं बसन्त स्वब्ब्याना मवनेमा)
- योगेन्द्र प्रधान - हावलासा
(कथित विकासया न्ह्यपुइ, खालु नं चाकू धकाः)
- योगेन्द्र प्रधान - लुमधंगु लकस (ल्हाः तुति)
- योगेन्द्र प्रधान - छगू दीप छगू लास
(ग्याफर जि, म्ये हाःम्ह थौं)
- सुन्दर मधिकःमि - जिगु म्हगसया जाः (छपासः लः जिगु नुगः)
- सुन्दर मधिकःमि - फसय् थ्वयाच्चंगु मे (फय् छगू सत्य खः)
- सुन्दर मधिकःमि - आल तनी मखु
(न्हूदँया लसताय्, थ्वयाच्चंगु म्ये)
- सुदन खुसः - तनावंगु लागा
(जः मदुगु सुथ : छगू प्रतिक्रिया, क्रान्ति)
- श्यामसुन्दर सैजु, - खेलुइताः नेसं १९९२, १९९३.
(एकान्त, मृत्यु)

३.५ गजल

- ३.५.१ गजलया विकास, स्वरूप, व प्रवृत्ति ।
- ३.५.२ नेपालभाषाया आधुनिक गजलया विकास, स्वरूप व गजलकारपिं ।
- ३.५.३ क्वय्या गजलया विवेचनात्मक अध्ययन
  - भूषणप्रसाद श्रेष्ठ-जिगु में छंगु खः, (जाय्वं भी)
नुगः बसाः (नुगः बियाः दः)
  - ईश्वरीमैयाँ श्रेष्ठ - सच्छिदँया ने.भा. काव्य ल्यया
(लुमन्ति बापाः किपा)
  - दया खडगी - सच्छिदँया ने.भा. काव्य ल्यया
(देगल्य् द्यः मदु)
  - एच.के. कपाली - सच्छिदँया ने.भा. काव्य ल्यया

(क्वछुके मते छयँ)

- सुधीर ख्वबि - सच्छिदँया ने.भा. काव्य ल्यया
(जिन्दगी पीर व्यथां जा:गु)

३.६ हाइकु

३.६.१ हाइकुया विकास, स्वरूप, व प्रवृत्ति

३.६.२ नेपालभाषाया हाइकु व हाइजिनपिं

३.६.३ क्वय्या हाइकुया विवेचनात्मक अध्ययन

- अमोघ ताम्रकार - सच्छिदँया नेपालभाषाया काव्य ल्यया
(निकुचा हाइकु,)
- मोहनकृष्ण जोशी - सच्छिदँया नेपालभाषाया काव्य ल्यया
(प्यकुचा हाइकु,)
- तुयु पुं -सच्छिदँया नेपालभाषाया काव्य ल्यया
(प्यकुचा हाइकु)
- बिमल ताम्रकार - सच्छिदँया नेपालभाषाया काव्य ल्यया
(स्वकुचा हाइकु)

मूल्याकन विधि :

१. एकाइ १,२पाखें स्वंगू व एकाइ ३ पाखें निगू याना: २० ल्या:या न्यागू तहा
न्त्यस: न्यनेगु व स्वंगूया जक लिस: बीकेगु । .....२०X३=६०
२. एकाइ १ निसें ३ तकया दुने प्रत्येक एकाइपाखें त्व:मफिक्क १० ल्या:या
चीहा: स्वंगू न्त्यस: न्यनेगु व निगूया लिस: बीकेगु । .....१०X२=२०
३. स्वंगू टिप्पणी न्यना: निगूया जक च्वकेगु । .....१०X२=२०

(न्त्यस: न्यनेबलय् काव्यसम्बन्धी थीथी विधाया सैद्धान्तिक ज्ञाननापं विकास
प्रक्रियायात नं दुथ्याकेगु जुइमा:।)

पाठ्य सफू :

अमात्य, सिद्धिदास, १०४०, सज्जन हृदयाभरण । बेतिया ।

१०८३ सत्यसती (खण्डकाव्य) । यें : नेपालभाषा विकास मण्डल ।

कसाः, प्रेमबहादुर(सं), १०७९, मतेनाया म्ये । यैँ : च्वमि ।

११८४, बाखं म्ये । यैँ : च्वसापासा ।

कायष्ठ, छत्रबहादुर(सं), १११९, थिमिदेया पुलांगु म्ये । यल : साहित्यया मुलुखा ।

कायष्ठ, छत्रबहादुर(सं), १११९, भीगु सिन्हाज्या म्ये । यल : नेपाल संस्कृति ।

खुसः, सुदन, ११०५, तनावंगु लागा । यैँ : सुरभ ।

जोशी, आनन्द, ११००, विस्थापित जि जि मखु । यैँ : पासामुना ।

१११३, कोसल्वहं । यैँ : त्रिवेणी साहित्य प्रकाशन ।

जोशी, गिरिजाप्रसाद, ११०१, मन्त्र (खण्डकाव्य) । यैँ : ल्याय्म्ह पुचः ।

तमोट, काशीनाथ (सं), ११०१, पुलांगु मे मुना । यैँ : नेपालभाषा परिषद् ।

१०९६, नेपालभाषा आधुनिक कविता । यैँ : पासामुना ।

तुलाधर, सुगतदास(सं), १०७६, मल्ल शाहकाजलया म्ये । यैँ : मानदास

सुगतदास (२०१३) ।

तुलाधर, मानदास (सं), ११११, पुलांगु मे निगूगु व स्वंगूगु । यैँ : मानदास

लुमन्ति प्रकाशन ।

नेपाली, चित्तरञ्जन, १०७८, प्रतिक्रिया । यल : श्रेष्ठ प्रकाशन ।

प्रधान, नर्मदेश्वर, ११२८, जिमिगु भुतू ख्वाउँसे ख्वाउँसे तिनि.... । यैँ : सान्त्वना प्रकाशन ।

११२८, प्रत्येक मोडया अन्त छंगु नं अन्त मखु । यैँ : सान्त्वना प्रकाशन ।

प्रधान, योगेन्द्र, १०८८, छगू दीप छगू लास । खप : भी पुस्तकालय प्रकाशन ।

१०९८, हावलासा । खप : भी पुस्तकालय ।

११२०, लुमधंगु लकस । यैँ : पलिस्था ।

बराल, कृष्णहरि, ११२८, गजल : सिद्धान्त र परम्परा । ललितपुर : साभ्ना प्रकाशन (विसं २०६४) ।

मधिकर्मि, सुन्दर, ११... ,जिगु म्हगसया जाः ।

१०९९, आल तनी मखु । खप : मतकंलालि ।

११०५, फसय् थ्वयाच्चंगु म्ये । खप : मतकंलालि ।

मल्ल, कमलप्रकाश(न्त्य), ११०५, पुलांगु छपु म्ये, सितु, ६७ : १, ६८ : १ ।

मानन्धर, ठाकुरलाल(सं), ११०१, पुलांगु म्ये भाग १ । यैँ : नेपालभाषा परिषद् ।

लाकौल, वैकुण्ठप्रसाद, १०७४, थुलिंचा । यें : नेपालभाषा परिषद् ।
वैद्य, जनकलाल, ११२१, नेपालभाषाया प्राचीन काव्य सिर्जना । यें : नेपाल
राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
वैद्य, पूर्णबहादुर, १०८७, सरासु । यें : पासामुना ।
१११५, लः लः खः । खप : संयोजन गुथि ।
वैद्य, भैरवगोपाल(मुं), १०७०, मुनास्वां । यें : नेपालभाषा परिषद् ।
व्यथित, केदारमान , १०६७, ख्वबिं प्याःगु म्ये । यें : केदारमान श्रेष्ठ 'व्यथित' ।
(२००४)
१०६७, दिवस चित्र । यें : भक्तबहादुर पब्लिसर एण्ड बुक्सेलर ।
(२००४)
१०९०, छ्वास । यें : नेपालभाषा परिषद् ।(निकःगु)
शाक्य, केशवमान, १०९६, बिनाच्चंगु पहर । यें : ल्याय्म्ह पुचः ।
श्रेष्ठ, दुर्गालाल, १०८०, लिसं । यें : मिला प्रकाशन ।
१०८३, लुँबुँ-वहबुँ । यें : प्रदीप्त प्रकाशन ।
११०६, जि स्वयम्भु त्वाथः । यें : सुमन-सुचिता-सुरोज ।
श्रेष्ठ, नारायणदेवी, १०७८, मुखूस्वां । यें : धर्मोदय सभा ।
श्रेष्ठ, भगतदास, १११२, जि अले जिगु विश्व । यल : साहित्यया मूलुखा ।
श्रेष्ठ, भूषणप्रसाद, १११७, जिगु मे छंगु खः (गजल) । यें : ल्याय्म्ह पुचः ।
११२६, नुगःबसा (गजल) । यें : ईलोहं प्रकाशन ।
(सं), ११२६, सच्छिदँया नेपालभाषाया काव्य ल्यया । यल : नागार्जुन
पब्लिकेशन ।
श्रेष्ठ, सिद्धिचरण, १०७०, सीस्वां । यें : चित्तधर ।
१०८०, फूस्वां । यें : नेपालभाषा परिषद् ।
साय्मि, प्रतिसरा, ११०६, जि छकू नालिस भों । यें : दीपक मानन्धर ।
साय्मि, बुद्ध, १०९४, जि जिगु वर्तमान । यल : श्रेष्ठ प्रकाशन ।
१११७, जिन्दगी : बँय् वाःगु हि चेतनाया मि । यें : नेपालभाषा मिसा
खलः ।
सिंह, तुलसीलाल (सं), ११२४, कात्ति प्याखंया छुं अंश । यल : नेपाल संस्कृति ।

(सं), ११२९, नेपालभाषाया प्राचीन काव्य । यलः नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग ।

सिंह, फत्तेबहादुर(सं), १०५९, नेपाली विहार । यें : चिनियालाल सिंह ।

सिंह, योगवीर, १०७१, योगसुधा । यें : नेपालभाषा परिषद् ।

हरिकृष्ण, १०७०, ख्वबि । यें : चित्तधर उपासक ।

‘हृदय’, चित्तधर, १०९१, नेपालभाषाया साहित्यया जातः । यँ : नेपालभाषा परिषद् ।

१०६७, हृदयकथा । यें : नेपालभाषा प्रकाशन समिति ।

१०६९, न्हूगुस्वां । यें : हृदय ।

१०६९, सुगतसौरभ (महाकाव्य) । यें : चित्तधर ।

१०७०, याकःमिया चा । यें : नेपालभाषा परिषद् ।

१०७८, देगः । यें : हर्षरत्न ।

भी लय्पौ, (लोकचरित्र गीत पौ-१)ल्याः १६०

सिद्धिनरसिंह मल्लया पौभाः (डिभाइन प्ले अफ .. कृष्ण)

(घनन सुजासे व परपसा तोल)

श्रीनिवास मल्ल - दशावतार कुर्मावतार (नारायण छे रंगन संसापवरस जीक)

लिधंसा जोलं :

कर्माचार्य, माधवलाल, ११००, जिगु मिखाय् साहित्यया छुं । यें : नेपालभाषा परिषद् ।

कर्माचार्य, माधवलाल, ११०५, खँ साहित्ययागु / साहित्यया खँय् । यें : घनश्याम राजकर्णिकार ।

गैरे, ईश्वरप्रसाद, ११२३, आधुनिक नेपाली खण्डकाव्य र महाकाव्य । यें : न्यू हिरा बुक्स इन्टरप्राइजेज (वि.सं २०६०) ।

जोशी, रत्नध्वज(सं), १०७२, साहित्यया सुलचं । यें : नेपालभाषा परिषद् ।

जोशी, सुन्दरकृष्ण, १०९०, ‘न्हू कविपिनि न्हू लँपु’, सितु, ल्याः ३३, पौ ३-९ ।

तुलाधर, प्रेमशान्ति, १११९, सुगत सौरभ महाकाव्यया बारे छुं । यें : नेपालभाषा परिषद् ।

तुलाधर, प्रेमशान्ति, ११२९, पलिस्था गजल मुँज्याय् दुहांवःगु गजलय् छभाः ।

पलिस्था, ल्याः १७ दँ १७ पौ ७९ ।

११२०, नेपालभाषा साहित्यया इतिहास । यें : नेपालभाषा एकेडेमि पराजुली, ठाकुर, ११२४, कवि व्यथित स्मृति ग्रन्थ । काठमाडौं : व्यथित सिन्धु प्रतिभा सम्मान कोष । (विसं २०६०) ।

प्रधान, कृष्णचन्द्रसिंह, १११६, पलाःचिं लिना । यें : नेपालभाषा एकेडेमि ।

प्रधान, नर्मदेश्वर, १०९६, सिर्जना । यें : सान्त्वना प्रकाशन ।

११०५, जिगु बिचाः जिगु धापू । यें : सान्त्वना प्रकाशन ।

मल्ल, कमलप्रकाश (मु) १०८७, नःलि कविता छगू विवाद । यें : नेपालभाषा प्रकाशन ।

१०९८, सिकःमिया स्वाने । यें : नेपालभाषा परिषद् ।

माली, इन्द्र, १११७, पुलां कसि : न्हूगु दापु । यें : त्रिवेणी साहित्य प्रतिष्ठान ।

१११७, विद्रोही कवि बुद्ध साय्मि । यें : प्रतिनिधि प्रकाशन ।

माली, इन्द्र, ११२८, थःगु कसि : थःगु दापू । किपू : नेपालभाषा अकाडेमि ।

माली, इन्द्र, ११२८, हाइकु छगू अध्ययन । ख्वप : कुतः पिकाकः ।

माली, इन्द्र, ११२८, माध्यमिक कालया छुं । ख्वप : कुतः पिकाकः ।

वज्राचार्य, चन्द्रमान, ११०७, 'छ्वास' काव्यय् कवि 'व्यथित' । यें : नेपालभाषा परिषद् ।

वैद्य, जनकलाल, ११...., 'कथानक योजना सुगत सौरभय्', कुलां, ल्याः ७, पौ ।

वैद्य, जनकलाल, १०८७, सत्यसतीया विवेचना । यें : च्वसापासा ।

वैद्य, पूर्ण, ११०९, कविताया लागा । यलः कीर्ति सफूकुथि ।

शाक्य, रवि, ११२८, यलया महापात्र जुजुपिनि इतिहास । यल : न्हू हिसु पुचः ।

११२९, महारानी विज्यालक्ष्मी बाखंम्येया ऐतिहासिक विश्लेषण ।

मतिना : ८ ।

श्रेष्ठ, ईश्वरीमैया, ११२६, माध्यमिक कालया नेभा पद्य..., थाय्भु, १: ..(२०६२) ।

श्रेष्ठ, ओमकारेश्वर(सं), ११२७, भी कविकेशरी चित्तधर हृदय १०० दँ बुदिं लुमन्ति पौ । यें : भिन्तुना गुथि ।

साय्मि, बुद्ध, ११२०, कविता थौंया मिखां । यें : सम्यक लुमना पिथना ।

हृदय, चित्तधर, ११०२, भीगु साहित्य । यें : नेपालभाषा परिषद् ।

गद्य साहित्य

अनिवार्य

NB: 534
Paper: IV

FM :100
PM : 40
TH : 150

तातुना :

- १) गद्य साहित्य व साहित्यया थीथी विधाया सैद्धान्तिक ज्ञानलिसे परिचित जुइकेगु,
- २) नेपालभाषा साहित्यया प्राचीन, माध्यमिक व आधुनिक गद्य साहित्यया विकास, विशेषता, थीथी प्रवृत्ति व सम्बन्धित गद्य तथा गद्यकारपिं लिसे परिचित जुइकेगु,
- ३) विद्यार्थी थम्हं हे गद्य साहित्यया विवेचना, विश्लेषणलिसें अध्ययन अनुसन्धान न्ह्याके फय्केगु ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाइ : १ प्राचीनकालया गद्य साहित्य

४५

- १.१ गद्य साहित्यया स्वरूप, विशेषता व प्रकार
- १.२ साहित्य शुरु जुइन्ह्यःया नेपालभाषाया पृष्ठभूमिदानपत्र
  - १.२.१ साहित्य शुरु जुइन्ह्यःया अवस्था व प्राप्त सामग्री
  - १.२.२ लिखतपत्र - नेसं २३५या गोष्ठीपत्र
  - १.२.३ उत्कीर्णपत्र - नेसं ५७३ यक्ष मल्लया ख्वपया अभिलेख
  - १.२.४ग्रन्थ - नारदस्मृति नेसं ५०० (दिव्य परीक्षा प्रकरण जक)
- १.३ प्राचीन प्याखं
  - १.३.१ प्राचीन प्याखंया विकास, स्वरूप, विषयभूमि, प्रकार,
  - १.३.२ नेपालभाषाय् प्राचीन प्याखंया विकास, स्वरूप, विषयभूमि, द्वन्द विधान, ताजी व शिल्प,

१.३ ३ नेपालभाषा प्राचीन प्याखंया दबू निर्माण व नाटक
प्रस्तुति-विधि

१.३.४ क्वय बियातःगु प्याखंया विषयवस्तु, प्रस्तुति, दृष्य विधान,
संरचना, पात्रचित्रण,
द्वन्द्वविधान, परिवेश, सम्बाद, भाषाशैली आदियात कयाः
विवेचनात्मक अध्ययन ।

- सरस्वती तुलाधर (सं) - मुलदेव शशिदेव
- प्रेमबहादुर कसाः (सं) - रत्नेश्वर प्रादुर्भाव
- तुलसीलाल सिंह (सं) - चिन्तामणि अंगुलि

१.४ प्राचीन बाखं

१.४.१ प्राचीन बाखंया विकास, स्वरूप व ताजी ।

१.४.२ नेपालभाषाय् प्राचीन बाखंया विकास, स्वरूप, प्रस्तुति,
कथ्य, कथावस्तु ताजि ।

१.४.३ क्वय बियातःगु बाखंया विवेचनात्मक अध्ययन :

- ज्वाला स्थापित (सं) - हितोपदेश
- तुलसीलाल सिंह (सं) - तन्त्राख्यान नेसं ६३८
- काशीनाथ तमोट (सं) - स्वस्थानी परमेश्वरीया
व्रतकथा नेसं ७२३
- ज्वाला स्थापित (सं) - वेताल पंचविंशति नेसं ८१५
बाखं (१-५ जक)
- रास जोशी (सं) - मुद्राराक्षस

इकाई : २ माध्यमिककालया गद्यसाहित्य

३०

२.१ माध्यमिक कालया गद्यसाहित्यया विशेषता व मूलभूत प्रवृत्ति, प्रकार

२.२ माध्यमिक कालया प्रमुख गद्यकारपिं

२.३ माध्यमिक कालया बाखं

२.३.१ नेपालभाषाय् माध्यमिककालीन बाखंया विशेषता व
मूलभूत प्रवृत्ति,

२.३.२ क्वय् बियातःगु बाखं च्वमिपिनिगु परिचय लिसें बाखंया
कथ्य व कथाबस्तु,
चरित्रचित्रण, प्रस्तुति , शिल्प आदियात कयाः
विवेचनात्मक अध्ययन

क) पुनर्जागरण न्ह्यःया बाखं

- भिक्षु सुदर्शन (सं) - सिंहसार्थबाह

ख) पुनर्जागरणकालया बाखं

- सिद्धिदास अमात्य - शिवविलास
- निष्ठानन्द वज्राचार्य - ललितविस्तर (जन्म परि
वर्त ७ व मारघर्षण परिवर्त २९ जक)

२.४ माध्यमिक कालया च्वखं

२.४.१ माध्यमिक कालया च्वखंया विषयवस्तु , प्रवृत्ति च्वमिपिं

२.४.२ क्वय् बियातःगु निर्धारित च्वखंया विवेचनात्मक अध्ययन

क) पुनर्जागरणकाल

- जगतसुन्दर मल्ल - इसपं दय्कातःगु बाखं
(भूमिका-विद्याया महत्व)
- धर्मादित्य धर्माचार्य - नेपालभाषा व थ्वया
साहित्य

ख) संक्रमणकाल

- फत्तेवहादुर सिंह - नेपाली विहारया भूमिका

२.५ माध्यमिक कालया प्याखं

२.५.१ माध्यमिककालया प्याखंया स्वरूप, शिल्प, विधान आदिया
परिचय,

२.५.२ माध्यमिककाल व न्हापाया प्याखंया भिन्नता

२.५.३ क्वय् बियातःगु प्याखंया विवेचनात्मक अध्ययन

- योगवीरसिंह कसाः - शकुन्तला

- ३.१ आधुनिककालया गद्य साहित्यया विशेषता, प्रवृत्ति तथा प्रकार,
 ३.२ आधुनिककालया गद्यया प्रमुख उपलब्धि- न्हू न्हूगु विधाया प्रयोग,
 ३.३ आधुनिक बाखं

३.३.१ विश्वसाहित्यय् आधुनिक बाखंया विकास, स्वरुप,
 विशेषता, तत्व,

३.३.२ नेपालभाषा साहित्यय् आधुनिक बाखंया विकास, विधागत
 स्वरुप, विशेषता, तत्व - कथाबस्तु, चरित्र चित्रण,
 वातावरण, दृष्टिविन्दु, संवाद, भाषाशैली, उद्देश्य,

३.३.३ आधुनिक बाखं व पुलां बाखंया भेद

३.३.४ नेपालभाषा साहित्यया प्रमुख न्हूबाखं च्वमिपिं व न्हूबाखं

३.३.५ क्वय् बियागु आधुनिक बाखंच्वमिपिनिगु परिचय,
 बाखंया प्रवृत्ति, विशेषता तथा बाखंया कथ्य व कथाबस्तु,
 चरित्र, परिवेश प्रस्तुति व शिल्प आदियात कया:

विवेचनात्मक अध्ययन

- चित्तधर हृदय - थाय्भु (साहुनी व सीलं)
- पूर्णदास श्रेष्ठ - न्हूधा:
 (मांयागु नुगः व आफ्सो)
- भूषणप्रसाद श्रेष्ठ - धकिं दुने
 (म्वानाच्चंगु बाखं व थःथःम्हं म्हुगु गाः)
- माधवलाल कर्माचार्य - थःछें
 (थःछें व मास्टरसाहेव)
- राजा शाक्य - कुचाकुचागु किपा
 (प्यकुंलाःगु देमा, द्यःया दूत)
- रामशेखर - सिमात फफः स्वः
 (सिमात फफः स्व, अगति)
- लक्ष्मण राजवंशी - नसना
 (ब्वदंगु खेलुइता, चानाहःगु भुतुमाली)

- सुवर्णकेशरी तुलाधर - गुँच्चः मूपुली (जिमचा, धकिं)
- हितकरबीरसिं कसाः - मिजला (नमिंग्वाःगु सर्ग व जिमि वैद्यवा)

३.४ उपन्यास

- ३.४.१ विश्व साहित्यय् उपन्यासया विकास, स्वरूप, विशेषता, तत्व ।
- ३.४.२ उपन्यास व बाखंया भेद
- ३.४.३ नेपालभाषाय् उपन्यास साहित्यया विकास, प्रवृत्ति, विषयवस्तु, प्रकार आदि ।
- ३.४.४ नेपालभाषा प्रमुख उपन्यासकारपिं व उपन्यासया सामान्य परिचय
- ३.४.५ क्वय् बियातःगु उपन्यासकारपिनिगु परिचय, औपन्यासिक विशेषता तथा उपन्यासया कथावस्तु, पात्र चित्रण, शैलीगत विशेषता आदियात कयाः विवेचनात्मक अध्ययन
  - ईश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्य - न्हाय्कं
  - केदार सितु - स्वम्हम्ह मनू
  - धर्मरत्न यमि - भृकुटी
  - धूस्वां साय्मि - जि भ्वातिं, जि सतः
  - रामशेखर - नसंफाःगु चा

३.५ निवन्ध

- ३.५.१ विश्वसाहित्यय् निवन्ध साहित्यया विकास, विशेषता , स्वरूप, प्रवृत्ति,
- ३.५.२ नेपालभाषा साहित्यय् आधुनिक निवन्धया विकास, स्वरूप, विशेषता तथा प्रकार
- ३.५.३ नेपालभाषा साहित्यया प्रमुख निवन्धकारपिं तथा निवन्धया सामान्य परिचय

३.५.४ क्वय् बियातःगु निवन्धकारपिनिगु परिचय, प्रवृत्तिगत
विशेषता तथा निवन्धया विषयवस्तु, गठन, शिल्पगत
विशेषता आदियात कयाः विवेचनात्मक अध्ययन

३.५.४.१ फुट्कर निवन्ध

- पद्मरत्न तुलाधर- बुलुमि
(चुरोटया कुं, स्वर्गया अभियान)
- पूर्ण वैद्य - खेलुइता दँ ४ ल्याः ४ : ११:३
(थःगु हे परिचय तंम्ह मनू)
- लबु दँ १ ल्याः ४ : ११०३
(आखिर नांगापिं मचातय्सं मि च्याकी)
- प्रेमबहादुर कसाः - न्हूपुखू
(सिँकें व ह्याउंमचा)
- फणिन्द्ररत्न वज्राचार्य - स्वाँसिन्हः
(सिन्ह, न्हाय्कं)
- मंगलप्रसाद श्रेष्ठ - जिगु चिन्तनया पल्पसा
(द्यनाच्चंगु चुक)
- जिगु दायरी : छपु पौ
(जिगु दायरी : छपु पौ)
- मोतिलक्ष्मी उपासिका - मोतिमाः (जन्म)
- धौ बजि (इहि)
- रत्नध्वज जोशी - निवन्ध निपुचः
(साहित्य व जीवन, फेशन व वसः)
- रमेशकाजि स्थापित - मुलुकय् मदुगु मुलुक
(लुताहा दोहं, मुलुकय् मदुगु मुलुक)

३.५.४.२ नियात्रा

- कृष्णचन्द्र सिंह प्रधान - खेलुइताः, दँ १५
ल्याः १५ : १११४ (ल्हासाया स्वन्हु)
- तेजेश्वर बाबु ग्वंगः - खेलुइता, दँ १०
ल्याः १०, ११०९: (यात्रा छगू अनुभूति)

३.५.४.३ ध्याचू

- धूर्वनारायण कायस्थ - छ्वास अजिमा
(ध्वगिगु ध्यवा) ।
- सौरभ शाक्य - चासुगु लोकतन्त्र
(जितः हनादिसँ) ।

३.६ नाटक व स्वयन्त्यने ज्वलं (Audio Visual Aids)

- ३.६.१ विश्व साहित्यय् नाटक विधाया विकास व प्रमुख प्रवृत्ति,
- ३.६.२ नेपालभाषा साहित्यय् आधुनिक नाटक साहित्यया विकास,
प्रमुख प्रवृत्ति व उपलब्धी प्राचीन नाटक, आधुनिक नाटक
व सिडि (श्रव्यदृष्य प्याखं)या भिन्नता
- ३.६.३ क्वय् बियातःपिं नाटककारपिनिगु परिचय, प्रवृत्ति, विशेषता
व नाटकया विषयवस्तु, पात्र प्रस्तुति, संवाद, द्वन्द्व, शैलीगत
विशेषता आदिया विवेचना

३.६.३.१ छ्धा:

- ईश्वरानन्द - पसूका (मिसाया पलाखे, न्हूगु लँय् मिला)
- दिनेश भुजु - बायावंगु लँपु (बायावंगु लँपु, छ्गू प्याखं
धात्थेंयागु)

३.६.३.२ पूधा:

- बासु शशि- भुमिं यंम्ह मनू
- भिक्षु सुदर्शन - अम्बपाली

३.६.३.३ ख्याल:

- श्रीकृष्ण अणु- खःला मखुला (खःला मखुला)
- रामशेखर - हाफ ब्वाइल (पुनकुमार न्हिसुतु)

३.६.३.४ स्वयन्त्यने (Audio Visual)

- पूर्ण पथिक - पःखा:
- प्रेम बानिया - सिलु
- नीर शाह - राजमती
- श्रीकृष्ण अनु नकःमि - तं बैक

मूल्याकन विधि

१. एकाइ १, २पाखें स्वंगू व एकाइ ३ पाखें निगू याना: २० ल्या:या न्यागू तहा न्ह्यस: न्यनेगु व स्वंगूया जक लिस: बीकेगु । .....२०X३=६०
२. एकाइ १ निसें ३ तकया दुने प्रत्येक एकाइपाखें त्व:मफिक्क १० ल्या:या स्वंगू न्ह्यस: न्यनेगु व निगूया लिस: बीकेगु । .....१०X२=२०
३. फुक्क एकाइ नं स्वंगू टिप्पणी न्यना: निगूया जक च्वकेगु । ... १०X२=२०

(न्ह्यस: न्यनेबलय् गद्यसम्बन्धी थीथी साहित्यिक विधाया सैद्धान्तिक ज्ञाननापं विकास प्रक्रियायात नं दुथ्याकेगु जुइमा: ।)

पाठ्य जोल :

अमात्य, सिद्धिदास, १०८७ सिद्धिदास थ:गु मिखाय् व शिवविलास बाखं ।
कलकत्ता : नेपालभाषा साहित्य गोष्ठी ।

ईश्वरानन्द, १०८७, पसूका । यें : सुधादेवी ।

उपासिका, मोतिलक्ष्मी, १०७८, मोतिमा: । यें : नेपालभाषा परिषद ।

१११८, धौ बजि । यें : नेपालभाषा परिषद ।

कर्माचार्य, माधवलाल, ११०५, खँ साहित्ययागु, साहित्ययागु खँ । यें:
घनश्याम राजकर्णिकार ।

११२४, हाकनं मेगु खँ साहित्ययागु हे । यें : नेपाल राजकीय
प्रज्ञाप्रतिष्ठान ।

११०३, थ:छें । निक:खुसी । यें : पासामुना ।

कसा:, प्रेमबहादुर, १०७८, न्हूपुखू । कान्तिपुर : च्वसापासा ।

(सं), १०८४, रत्नेश्वर प्रादुर्भाव - जयप्रकाश मल्ल । यें :
च्वसापासा ।

कसा:, योगबीरसिंह, ११०६, शकुन्तला, सुथ २ : ६५ - ७४ ।

कसा:, हितकरबीरसिंह, १०९०, मिजला । यें : लूज: प्रकाशन ।

कायष्ठ, धुवनारायण, १११६, छ्वास अजिमा (ध्वगिगु ध्यबा) । यें :
नेपालभाषा एकेदमि ।

ग्वंग:, तेजेश्वरबाबु, ११०९, यात्रा छगू अनुभूति, खेलुइता, १० ; १० : - - ।

जोशी, रत्नध्वज, १०७८, निबन्ध निपुचः । यें : धर्मोदय सभा ।

जोशी, रास (सं), ११२४, मुद्राराक्षस । यल : थ्याका रिसर्च सेन्टर ।

११२७, थाय्भु बाखं संस्कृतिया न्हाय्कं खः, भी कविकेशरी

चित्तधर हृदय सच्छिदं बुदिं लुमन्तिपौ । यें : भिन्तुना गुथि ।

तलेजु, ११२४, स्वर्गीय कवि रामजी प्रधानांग, तलेजु, १ ; १ : ३१ - ३३ ।

तमोट, काशीनाथ(सं), १०९६, नेपालभाषाया आधुनिक कविता । यें : पासा मुना ।

(सं), ११२८, स्वस्थानी परमेश्वरी व्रतकथा नेसं ७२३ । यें :

शुभसफू कुथि ।

ताम्रकार, पूर्णकाजी, १११२, ठाकुरलाल मानन्धर लुमन्ति ल्याः, नेपाल ऋतुपौ, ४० ; ६१ ।

तुलाधर, पद्मरत्न, ११००, बुलुमि । निकःखुसी । यल : साहित्यया मूलुखा ।

तुलाधर, सरस्वती (सं), ११२०, मुलदेव शशिदेव... । यल : नेपालमण्डल घःचाः धुकू ।

तुलाधर, सुवर्णकेशरी, १०९४, गुँच मूपुली । काठमाडौं : एच. अष्ट तुलाधर ।

तुलाधर, तीर्थराज (अनु), १०८५, आखे । कान्तिपुर : नेपालभाषा परिषद ।

धर्माचाय, धर्मादित्य, १०८४, नेपालभाषा व थ्वया साहित्य । कलकत्ता : नेपालभाषा साहित्य गोष्ठी ।

प्रधान, कृष्णचन्द्रसिंह, १११४, ल्हासाया स्वन्हु, खेलुइता, १५ ; १५ : ९२ - १०० ।

बासु शशि, ११०६, भुमिं यंम्ह मनू । यें : च्वसापासा (विसं २०४३) ।

भिक्षु, सुदर्शन, १०७५, अम्बपाली । यें : च्वसापासा ।

(सं), १०८८, सिंहसार्थबाह व कवीरकुमारया बाखँ । यें : च्वसापासा ।

भुजु, दिनेश, ११०३, बायावंगु लँपु । ख्वपः नेपालभाषा साहित्य तःमुँज्या गुथि ।

मल्ल, जगतसुन्दर, १०३५, इसपं दय्कातःगु बाखँ । कलकत्ता : स्वयम ।

मल्ल, कमलप्रकाश, १०८४, मूसः निबन्ध । यें : च्वसापासा ।

यमि, धर्मरत्न, १०८५, भृकुटी । यें : च्वसापासा ।

राजवंशी, लक्ष्मण, ११२७, नसना । यें : च्वमिया छेंजःपिं ।

रामशेखर, १०९५, सिमात फफः रुवः । यें : पल्पसा साहित्य - ख्यः ।

१०९३, नसंफाःगु चा । यें : च्वसापासा ।
 वज्राचार्य, चन्द्रमान, ११२६, कवि के. चित्तधर हृदय जीवनि र व्यक्तित्व ।
 ललितपुर : साभा प्रकाशन, (विसं २०६३) ।
 वज्राचार्य, फणिन्द्ररत्न, १०७८, स्वांसिन्हः । कान्तिपुर : नेपालभाषा परिषद।
 वैद्य, पूर्ण, ११०३, थःगु हे परिचय तंम्ह मनू, खेलुइता, ४ : ४
 लबु -आखिर नांगापिं मचातय्सं मि च्याकी, ल्याः ४ : दँ १,
 पृ १९-२५ ।
 शाक्य, हेमराज (सं), ११००, शिवदेव संस्कारित श्री रुद्रवर्ण महाविहारस्थित
 तालपत्र अभिलेख । यल : बुद्ध जयन्ती समिति ।
 शाक्य, मीनबहादुर(सं), १०९८, निष्ठानन्द वज्राचार्यया ललितविस्तरसूत्र ।
 यल : युवक बौद्ध मण्डल ।
 शाक्य, राजा, १०९०, कुचाकुचागु किपा । यें : मंगलमान शाक्य ।
 शाक्य, सौरभ, ११२५, जितः हनादिसं, चासुगु लोकतन्त्र । यें : कलश
 प्रकाशन ।
 श्रेष्ठ, पूर्णदास, १०९२, न्हूधाः । कान्तिपुर : नेपालभाषा परिषद ।
 श्रेष्ठ, भूषणप्रसाद, ११०४, धकिं दुने । यें : ल्याय्म्ह पुचः ।
 श्रेष्ठ, माणिकलाल, ११२५, ख्यालः साहित्यय् नेवाः परम्परा, ख्यालः विषयय्
 अन्तर्क्रियात्मक गोष्ठी ज्यापौ । यें : ख्यालिगुलु गुथि चिल्लाथ्व २
 शनिवा ।
 श्रेष्ठ, मंगलप्रसाद, १०९०, जिगु दायरी : छपु पौ । यें : प्रसाद प्रकाशन ।
 ११२६, जिगु चिन्तनया पल्पसा । यें : प्रसाद प्रकाशन ।
 श्रेष्ठाचार्य, ईश्वरानन्द, ११०५, न्हाय्कं । यें : च्वसापासा ।
 साय्मि, धूस्वां, ११००, जि भ्वातिं, जि सतः । यें : हपाः गुथि ।
 सितु, केदार, १०९२, स्वम्हम्ह मनू । यल : कीर्ति सफू कुथि ।
 सिंह, तुलसीलाल, ११२२, चिन्तामणि अंगुलि । यल : नेपाल संस्कृति ।
 ११२८, नारदस्मृती दीव्य-परीक्षा । यल : न्हू हिसु पुचः ।
 ११२९, तन्त्राख्यान । यल : न्हू हिसु पुचः ।
 सिंह, फत्तेवहादुर (सं), १०९६, नेपाली विहार । निकःखुसी । काठमाडौं : स्वयं ।
 स्थापित, रमेशकाजी, ११०२, मुलुकय् मरुगु मुलुक । यें : लक्ष्मीनारायण
 तण्डुकार ।

स्थापित, ज्वाला (सं), ११२०, वेताल पंचविंशतिका । यल : नेपालमण्डल

घ:चा: धुकू ।

१११९, हितोपदेश । यल : नेपालमण्डल घ:चा: धुकू ।

हृदय, चित्तधर (सं), १०९१ यक्षमल्लया खपया शिलालेख, नेपालभाषाया

साहित्यया जातः, १०९१ : १७ ।

११०१, थाय्भु । निक:खुसी । कान्तिपुर : हर्षरत्न तुलाधर ।

स्वयून्यने । श्रव्यदृश्य ज्वलं

नीर शाह - राजमती । नेशनल फिल्म स्टुडियो ।

ताम्रकार, रोशननवीन - प:खा: ।

बानिया, प्रेम, दानबहादुर मर्हजन - सिलु । महाबौद्ध रिकर्ड

नक:मि, श्री कृष्ण अनु - तँ बैंक । पाचिना किपालु प्याखं पिथना

लिधंसा जोलं :

काणे, पाण्डुरङ्ग वामन, १९९२, धर्मशास्त्रका इतिहास भाग १-५

(चतुर्थ संस्करण) । लखनउ : उत्तर प्रदेश हिन्दी संस्थान ।

गैरे, ईश्वरीप्रसाद, ११२४, आधुनिक नेपाली खण्डकाव्य र महाकाव्य (२०६०) ।

तुलाधर, प्रेमशान्ति, ११२०, जिगु सिर्जना पुचः । यल: नेपालमण्डल घ:चा: धुकू ।

११२०, नेपालभाषा साहित्यया इतिहास । यँ: नेपालभाषा एकेदमि ।

पन्त, दिनेशराज, ११२९, न्यायविकासिनी । काठमाडौं : कानून व्यवसायी

क्लब (विसं २०६५) ।

बराल, ऋषिराज, ११२०, उपन्यासको सौन्दर्यशास्त्र । ललितपुर : साभ्ना

प्रकाशन (विसं २०५६) ।

मल्ल, प्रचण्ड, ११००, नेपाली रंगमंच । काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा

प्रतिष्ठान । (विसं २०३७) ।

.....नेपालभाषाया छद्म:प्याखं छगू सिंहावलोकन, पलेस्वां, ३ : ६०-६६ ।

१०९१, न्हू पुखुलिइ कसायागु खापा । यँ: च्वसापासा ।

११२८, नेपालभाषा प्रबन्धकाव्यया कवि गिरिजाप्रसाद जोशीया

थाय् । खप: कुत: पिकाक: ।

वज्राचार्य, चन्द्रमान, १११७, सिर्जनाया विवेचना । किपू : जनचेतना प्रकाशन ।

- ११२७, कवि केशरी चित्तधर हृदय, जीवनि र व्यक्तित्व।
ललितपुर : साभा प्रकाशन (विसं २०६३) ।
- वज्राचार्य, चुन्दा, ११२९, समालोचनाया च्वसु मुना । यें: वेदज्वाला प्रकाशन।
११२९, नेपालभाषा नाटक साहित्यया इतिहास नेसं ११०८ दँ
तक्कया छगू परिचय । खप : कुतः पिकाक ।
- वज्राचार्य, फणीन्द्र (सं), १११९, मोतिलक्ष्मी उपासिका स्मृतिग्रन्थ । यें :
नेपालभाषा परिषद् ।
- वज्राचार्य, शान्तहर्ष, ११०७, न्यायविकाशिनी । कान्तिपुर: नेपालभाषा परिषद् ।
- वैद्य, जनकलाल, १११९, नेपालभाषाया बाखं धाः, भित्तुना, १० : १-५ ।
१०९४, नेपालभाषाया नाटकया प्रवाह, नेपाल (रजतजयन्ति ल्याः) ३७-४२ ।
- श्रेष्ठ, पूर्णदास (सं) , ११०४, चित्तधर 'हृदय', नेपाल लुमन्ति ल्याः ३२ : ५-६ ।
- श्रेष्ठ, माणिकलाल, ११२५, न्हू बाखं विधा सम्बन्धी छुं चर्चा, थाय्भू,
१ ; २ : ४६ (वि.सं. २०६२)
- श्रेष्ठ, देवीचन्द्र, १११३, नेपालमा लिखित पत्रहरुको परम्परा, कानून
विवरणिका, ६० : ३०-४० ।
- सायमि, भरत (मुं), १०९५, बाखं-समालोचना । कान्तिपुर: पल्पसा साहित्य ख्यः ।
- सिंह, तुलसीलाल, ११२९, दीव्य परीक्षा । यल : न्हू हिसु पुचः ।
- Hudson, W.H., 1957, An Introduction to the study of English
Literature, London : George G. Harrap & Co. Ltd.
- Jolly, Julius (Tr), 2005, The Minor Law-Books, Part I, Delhi,
Motilal Banarasidass Publishers.
- Kolver, Bernhard, Hemraj Shakya, 1985 , Documents from the
Rudravarna Mahavihara, Patan. Sankt Augustin: VGH
Wisseuchaltsverlag
- Malla, Kamal P., 1982, Classical Newari Literature : A Sketch.
Kathmandu : Educational Enterprise Pvt. Ltd.
- 1990, The Earliest Dated Document in Newari The
Palmleaf from Uku Bahah NS 235/AD 1114. Kailash Vol.
XVI Non 1-2, p.15-26.

लोकवार्ता

अनिवार्य

NB : 535

Paper: V

FM: 80+20

PM: 32+8

TH: 150

तातुना

- क) लोकवार्ताया सैद्धान्तिक ज्ञानलिसें थीथी विधाया वर्गीकरण, विधागत स्वरूप व लोकतत्वया सैद्धान्तिक ज्ञान कया: उकिया विवेचना याय्फय्केगु ।
- ख) लोकसाहित्य व ज्ञानया मेमेगु कचालिसेया स्वापू क्व:छिना: लोकसाहित्य अध्ययन व अनुसन्धानया मू मूगु पद्धतिया जानकारी काय्फय्केगु ।
- ग) नेवा: लोकसाहित्यया थीथी विधा व ताजि म्हसिका: विश्लेषण याय्फय्केगु ।
- घ) नेवा: लोकसाहित्य मुनेगु, सम्पादन, अध्ययन व अनुसन्धान परम्पराया विकासक्रमलिसें लोकसाहित्यविद्विनिगु योगदान थुइके फय्केगु ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाइ: १ लोकवार्ता परिचय

२०

१.१ लोकसाहित्य व लोकवार्ता

१.२ लोकवार्ताया विषयक्षेत्र

१.३ लोकवार्ताया प्रयोजन व भूमिका

१.४ लोकवार्ताया प्रारम्भ व विकास

एकाइ: २ लोकसाहित्यया अध्ययन पद्धति व

लोकसाहित्यया क्षेत्रकार्य

१०

२.१ वर्णनात्मक तथा ऐतिहासिक

२.२ तुलनात्मक

२.३ पुराकथामूथक

- २.४ मानवशास्त्रीय
- २.५ ऐतिहासिक व भौगोलिक
- २.६ मनोवैज्ञानिक
- २.७ संरचनावादी सम्प्रदाय
- २.८ मार्क्सवादी चिन्तन व लोकवार्ता
- २.९ सन्दर्भवादी व सम्पादनमूलक
- २.१० लोकवार्ताया क्षेत्रकार्य

एकाइ: ३ नेवा: लोकसाहित्यया अध्ययन परम्परा

३०

- ३.१ लोकम्ये
  - ३.१.१ लोकमेया विशेषता
  - ३.१.२ लोकमेया संरचना
  - ३.१.३ लोकमेया प्रयोजन
  - ३.१.४ परम्परागत व न्हूगु मे
  - ३.१.५ नेवा:लोकमेया अध्ययन परम्परा
  - ३.१.६ लोकमेया ब्थला व विश्लेषण
- ३.२ नेवा: लोकगाथा (लोककाव्य) म्हसीका
  - ३.२.१ लोकगाथाया विशेषता
  - ३.२.२ नेवा: लोकगाथाया ब्थला व विश्लेषण
- ३.३ नेवा: लोकबाखं म्हसीका
  - ३.३.१ लोकबाखंया विशेषता
  - ३.३.२ लोकबाखं व आधुनिक बाखंया भेद
  - ३.३.३ लोकबाखंया वर्गीकरण व विश्लेषण
  - ३.३.४ लोकबाखंया अध्ययन पद्धति व प्रवृत्ति
  - ३.३.५ नेवा: लोकबाखं मुना व अध्ययन परम्परा
  - ३.३.६ नेवा: लोकबाखंया विशेषता तथा ब्थला
  - ३.३.७ अन्तराष्ट्रिय लोकबाखंया ताजि (Tale types & Motif types)
- ३.४ क्वा:कासाया म्हसीका
  - ३.४.१ क्वा:या छ्यलाबुला

- ३.४.२ क्वाःया विशेषता व महत्व
- ३.४.३ क्वाःया प्रयोजन
- ३.४.४ नेवाः क्वाःया अध्ययन परम्परा
- ३.४.५ नेवाः क्वाःया ब्बथला व विश्लेषण
- ३.५ खँत्वाः खँभाय् व छुनाखँया म्हसिका
- ३.५.१ खँत्वाः खँभाय् व छुनाखँया विशेषता
- ३.५.२ खँत्वाः खँभाय् व छुनाखँया भेद
- ३.५.३ नेवाः खँत्वाः खँभाय् व छुनाखँया अध्ययन परम्परा
- ३.५.४ नेवाः खँत्वाः खँभाय् व छुनाखँया ब्बथला व विश्लेषण
- ३.६ नेवाः लोकसाहित्यविद्
- ३.६.१ करुणाकर वैद्य
- ३.६.२ केशरलाल श्रेष्ठ
- ३.६.३ प्रेमबहादुर कसाः
- ३.६.४ मानदास तुलाधर
- ३.६.५ सत्यमोहन जोशी
- ३.६.६ सिगफ्रेड लिनहार्ड

एकाइः ४ नेवाः भौतिक संस्कृतिया सामान्य म्हसीका २०

- ४.१ नेवाःतय्गु भौगोलिक व आर्थिक (बनेज्या, बुंज्या, पूजाआजा व कुटीर उद्योग) संरचना
- ४.२ नेवाः नखःचखः, जात्रा व नसात्वँसा
- ४.३ नेवाः तिसावसः व समाः
- ४.४ नेवाः परम्परागत शीप व प्रविधि
- ४.४ नेवाः लोकउपचार

एकाइः ५ लोकविश्वास, लोकव्यवहारया सामान्य म्हसीका २०

- ५.१ नेवाः लोकविश्वास व अन्धविश्वास
- ५.२ नेवाः लोकसंस्कारया परम्परा
- ५.३ नेवाः गुथि परम्परा व धर्म

एकाइ: ६ नेवा: प्रदर्शनकारी लोककलाया सामान्य म्हसीका २०

६.१ नेवा: लोकनाटक व लोकनृत्यया विशेषता, महत्व

६.२ नेवा: लोककासा

६.३ नेवा: लोककासाया विशेषता व महत्व

एकाइ: ७ लोकवार्ताया क्षेत्रकार्य व प्रतिवेदन

(Field Work and Report)

३०

७.१ नेवा: वस्तिया गुगुं छगू थासय् २ हप्ता च्वना: विभागं
क्व:छयूम्ह निर्देशकया नेतृत्वय् नेवा: लोकवार्ताया मुनेज्या,
अध्ययन व विश्लेषणया लिधंसाय् छगू प्रतिवेदन न्ह्यब्वय्गु ।

मुल्याङ्कन विधि

- लिखित परीक्षा ८० ल्या:या जक जुइ । २० ल्या:या क्षेत्रगत प्रतिवेदन काय्गु जुइ ।
- एकाइ १, २ या १५/१५ ल्या:या स्वंगू न्ह्यस: न्यना: निगू न्ह्यस:या लिस: फ्वनेगु जुइ । एकाइ ३,४,५,६,७,पाखें १०/१० ल्या:या गुंगू न्ह्यस: न्यना: न्यागूया लिस: काय्गु जुइ ।
- २० ल्या:या क्षेत्रकार्य प्रतिवेदन न्हापांगु दँया अन्तिम परीक्षा बी न्ह्यव नेपालभाषा केन्द्रीय विभागय् ल:ल्हाय्मा: । प्राइभेट परीक्षार्थी केन्द्रीय विभागय् नियमानुसार शुल्क पुला: नां दर्ता याना: प्रतिवेदन न्हापांगु दँया अन्तिम परीक्षा बी न्ह्यव: ल:ल्हाय्मा: ।
- क्षेत्रकार्य :
क्षेत्रकार्यया निंतिं विभागं निर्देशन या:गु नेवा:गामय् (थासय्) २ हप्ता च्वना: विभागं क्वछयूम्ह निर्देशकया नेतृत्वय् नियमित वा प्राइभेट विद्यार्थी थ:गु अनुसन्धानया ज्या पूवंकैमा: । थ्वहे अनुसन्धानया आधारय् तयार या:गु क्षेत्रकार्यया प्रतिवेदनया मूल्यांकन जुइ ।

लिधंसा जोल :

आचार्य, बाबुराम, १०९९, नेपाः, नेवाःभाय् व संस्कृति -अ) स्वयम्भूलाल श्रेष्ठ । यलः साहित्यया मूलुखा ।

इशिई, हिरोशि, ११०८, नेपाली संस्कृति : छपुलु । भुवनलाल प्रधान (अ), प्रेमबहादुर कसाः (सं.) । कान्तिपुर : चवसापासा ।

उपाध्याय, कृष्णदेव, १९८६, लोक साहित्य की भूमिका । इलाहवाद : साहित्य भवन ।

कर्मा, लिलासिंहहाम्रो लोकसाहित्य । उत्तमकुमार कर्माचार्य (विसं २०४५) ।

कसाः, प्रेमबहादुर (सं), १०७९, मतिनाया म्ये । कान्तिपुर : चवसापासा । १०८३, बाखंम्ये । यें : चवसापासा ।

१०८६, न्यंकंवाखं । येः हिमाञ्चल पुस्तक भवन (विसं २०२३) । कायष्ठ, छत्रबहादुर (मु/सं) १११९, थिमि देया पुलांगु म्ये । थिमिः मध्यपुर क्षेत्र विकास मञ्च (विसं २०५५) ।

कोइराला, शम्भुप्रसाद, ११२२, लोकसाहित्यः सिद्धान्त र विश्लेषण ।

विराटनगरः धरणीधर पुरस्कार प्रतिष्ठान (विसं २०५८) ।

गजुरेल, छविलाल, करुणाकर वैद्य, १०९९, नेपालका परम्परागत प्रविधि । काठमाडौं : पाविक्रे त्रिवि (विसं २०३६) ।

जुजु, वलदेव, १११५, नेवाः संस्कृति व नेवाः दर्शन । ललितपुर : लोकसाहित्य परिषद् ।

जोशी, रास, ११२७, चाया थलबल । यें : थ्याका रिसर्च सेन्टर ।

जोशी, सत्यमोहन, १०७८, खँत्वाः व खँभाय् । यें : चवसापासा । १०८२, छुनाखँ । यें : चवसापासा ।

नेउपाने, कुशुमाकर, ११२९, गोपीचन लोकनाटक । पोखरा : स्वयं (विसं २०६५) । ११२९, लोकरामायण । पोखरा : स्वयं (विसं २०६५) ।

जोशी, हरिराम, ११२३, नेपालको चाडपर्व । ललितपुर : जोशी रिसर्च इन्स्टिट्यूट । (विसं २०६०) ।

ज्यापु, पञ्च, १११८, खँत्वाः खँभाय् व छुनाखँ छपुचः । यें : नातिबज्र बज्राचार्य । तामाङ, अजीतमान, ११२९, डुकुछापको दनुवारजातिको मौखिक इतिहास लोकवार्ता तथा प्रदर्शनकारी लोककला । काठमाडौं : नेपाली लोकवार्ता तथा संस्कृति समाज (ईसं २००९) ।

तुलाधर, मानदास (मुं) काशीनाथ तमोट (सं), ११०१, पुलांगु मे मुना ।

नेभाप ४० । कान्तिपुर : नेपालभाषा परिषद् ।

तुलाधर, मानदास (मुं), ११११, पुलांगु मे (निगूग व स्वंगूगु) । काठमाडौं :
मानदास लुमन्ति प्रकाशन ।

तुलाधर, प्रेमशान्ति, ११२८, नेपाःया शास्त्रीय चर्या प्याखं : छपुलु । यल :
लोकसाहित्य परिषद् ।

‘दिवस’, तुलसी (सं), १०९६, नेपाली लोकसंस्कृति संगोष्ठी । काठमाडौं :
नेराप्रप्र ।

१०९५, नेपाली लोककथा । काठमाडौं : नेराप्रप्र ।

१०९६, नेपाली लोककथा केही अध्ययन । काठमाडौं : नेराप्रप्र
(विसं २०३३)

लोकवार्ता : गतिशील वैज्ञानिक शास्त्र, हाम्रो लोकसंस्कृति १:३ :
८१-८५ ।

११०२, धमाल लोक-धर्म र संस्कृति संगोष्ठी । काठमाडौं : नेराप्रप्र
(विसं २०३९)

११२३, नेपाली लोक नाच : प्रवृत्तिगत परिचय र विशेषता ।
नेपाली संस्कृति पौ १-१५ ।

पाण्डेय, त्रिलोचन, १०९८, लोकसाहित्यका अध्ययन । इलाहाबाद :
लोकभारती प्रकाशन (ई १९७८)

वज्राचार्य, चुन्दा, ११२०, नेवाः तजिलजिइ नखःचखः । यैँ : नेपालभाषा एकेदमि ।

वज्राचार्य, पुण्यरत्न, १०८४, भीगु नखःचखः । काठमाडौं : पूर्ण बुक स्टल ।
११०७, क्वाः व कासा । यैँ : सानु मानन्धर ।

वज्राचार्य, मदनसेन, ११०८, यःमरिपुन्हि व उकिया लोकम्ये : छगू
अनुशीलन, चकना, ७ : ६:

११०८, लोकसाहित्यया अनुसन्धानकर्ताया रुपय् भाषानिभाः भाजु
प्रेमबहादुर कंसाकारया छत्वाःचा जीवनी । यल : लोक साहित्य
परिषद् ।

११०९, लोकम्ये मुनामि मानदास तुलाधरया जीवनी । यल : लोसाप ।

११०९, लोकसाहित्यविद करुणाकर वैद्यया जीवनी । यल : लोसाप ।

- ११०९, प्रेमबहादुर कसाःया जीवनी । यल : लोकसाहित्य परिषद् ।
- ११११, नेकुबाजा : छगू अध्ययन, नेपाःया लोकबाजा । यल : लोकसाहित्य परिषद्, पौ २६-३० ।
- १११४, सत्यमोहन जोशीया जीवनी । यल : समोजो हनेज्या ग्वसाः खलः ।
- १११४, सत्यमोहन जोशीया च्खँ मुना, नेवाः व नेवाः लोकसाहित्य । नेपाः सत्यमोहन जोशी हनेज्या ग्वसाः खलः ।
- १११९, नेवाः बौद्ध संस्कृतिइ लोकबाजा, नेपालमण्डलया बौद्ध संस्कृति सम्मेलन । यल : लोटस सिरर्च सेन्टर, पौ ३११-३८९ ।
- ११२०, ज्याथजंकु विधि, महत्व व विशेषता, लुमन्तिपौ ध्वाखावाहाः खलः पौ ३८-४१ ।
- ११२०, मुर्कता व यमदूत । यें : सप्तरत्न वज्राचार्य ।
- वज्राचार्य, रत्नकाजी, ११०९, नेवाः संस्कार संस्कृतिया ताःचा । यें : वज्राचार्य प्रकाशन ।
- ११२४, नेवाः संस्कार संस्कृतिया जातः ।
- बन्धु, चुडामणि, ११२१, नेपाली लोकसाहित्य । काठमाडौं : एकता बूक्स (२०५८)
- वर्मा, धीरेन्द्र वा पासापिं , १०८३, हिन्दी साहित्यकोश भाग १,२ । वाराणसी : ज्ञानमण्डल लिमिटेड (२०२०)
- वैद्य, करुणाकर, ११०२, नेपाःयागु पुलांगु बाखं । छगूगु । प्यक्वःखुसी । यें : मानदास सुगतदास ।
- मल्ल, के सुन्दर, ११२०, नेवाः म्हसिका, पौ १-१७ ।
- मल्ल, शंकरबहादुर (मुं), ११२२, धापुखँ मुना (नेवाः उखान बखान, छुनाखँ) । यल : लोकसाहित्य परिषद् ।
- महर्जन, पन्नारत्न, ११२५, भीगु कासा । यें : ज्यापु महागुथि ।
- ११२९, भीगु लवःकवः । यें : एसडी महर्जन ।
- मानन्धर, ठाकुरलाल(मुं), १०९८, पुलांगु म्ये । यें : नेपालभाषा परिषद् ।
- राजकर्णिकार, योगेन्द्र, ११२९, सिलुमें । नसना सेरिज ४ । यें : नसना पब्लिकेशन ।

- राजवंशी लक्ष्मण, ११२९, नेवाः सांस्कृतिक म्हासिका । यल : नागार्जुन पब्लिकेशन ।
- रिमाल, प्रदीप, १०९१, कर्णाली लोक संस्कृति, खण्ड ५ : साहित्य, संस्कृति र कला । काठमाडौं : नेराप्रप्र (विसं २०२८)
- लोकसाहित्य परिषद्, ११०६, लोक साहित्य गोष्ठी ज्यापौ । यल : लोकसाहित्य परिषद् ।
- शर्मा, मोहनराज र खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल, ११२७, लोकवार्ताविज्ञान र लोकसाहित्य । काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार (विसं २०६३)
- श्रेष्ठ, ओमकारेश्वर, ११२७, दुकुदनुवारकैनीको लोकभाषा तथा संचार । काठमाडौं : नेपाली लोकवार्ता तथा संस्कृति समाज (विसं २००७) ।
- श्रेष्ठ, हरिगोविन्द (स), १११७, नेपालभाषाको बाललोकगीत (प्रथम) । ललितपुर : लोकसाहित्य परिषद् (विसं २०५४) ।
- श्रेष्ठ, निजिरोस, ११२८, नेवाः कासा । यल : न्हू हिसु पुचः ।
- सत्येन्द्र , १०९१, लोकसाहित्य विज्ञान । आगरा : शिवलाल अग्रवाल एण्ड कम्पनी (ईसं १९७१) ।
- साय्मि, सन, ११२१, कात्तिप्याखं, नेपालमण्डल सेरिज ६ ।
- Bascom, William, 1954, Four Functions of Folklore, Reprinted in Allan Dundles, Ed 1965
1968, Folklore, *Encyclopedia of Social Sciences*, pp 496 - 500.
- Bauman Richard, 1977, Verbal Art as Performance, prospect Heights (IL): Waveland Press.
- Burne, Charlotte, Sophia, 1914, *The Handbook of Folklore*. London: Folklore Society.
- Charilotte, Sophia Burrca, 1914, The Hand Book of Folklore.
- Fine, Elizabeth. C., 1994, The folklore Text from Performance
Bloomington and Indianapolis: Indian university press
- Gupta, Sankar Sen, 1976, Folklore of Bengal- A projected study, Calcutta: Indian publication,

- Hoerberger, Felix, 1970, Folk Music in the Caste System of Nepal, *Yearbook of the International Folk Music Council*, 2; 142-147.
- Kauffman, Walter, 1968, Folk Songs of Nepal, *Ethnomusicology*, 6; 2:93-114.
- Lord, A. B ,1960, *The Singer of Tales*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Levi- Strauss, Claude, 1955, Structural Study of Myths, *Journal of American Folklore*, 68 : 428 - 444.
- Levy, Robert I, K Rajopadhyay, 1992, *Mesocosm*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.
- Lowdin, Per, 1998 *Food, Ritual and Society : A Study of Social Structure and Food Symbolism among the Newars*. Kathmandu : Mandala Book Point.
- Riccardi ,Theodore, Jr., 1976, A Folk Tale from Dolakha, *Journal of the American Oriental Society*, 96; 1:105-106.
- Shakya Karna, L Griffith, 1980, *Tales of Kathmandu: Folktales from the Himalayan Kingdom of Nepal*. Brisbane: House of Kathmandu.
- Vidyarthi, L.P. (ed), 1973, *Essays in Indian Folklore*, Calcutta: Indian Publications,
- Vidyarthi, L.P et al, 1971, *Bihar in Folklore study, an anthology* (General ed. Sankar Sen Gupta) Calcutta : Indian Publication,.
- Vaidya, Karunakar, 1986, *Buddhist Traditions and Culture of the Kathmandu Valley*, Kathmandu: Sajha Prakashan.

धलः २, पाठ्यक्रमया संरचना

निगूगु दै (Second Year)

VI	NB536 – A NB536 – B	नेपालभाषाया भाषावैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धान विधि	५० ५०
VII	NB537 - A NB537 - B NB537 - C	नेपालभाषा साहित्यया इतिहास पाश्चात्य साहित्यया इतिहास वा संस्कृत साहित्यया इतिहास	५० ५०
VIII		अन्तरविषयक	१००
	NB538 – A NB538 - B	नेवाः संस्कृति वा ऐतिहासिक व समाज भाषाविज्ञान	
IX	- 1	कार्यमूलक (सैद्धान्तिक)	५०
	NB539 – A1 NB539 – B1 NB539 - C1 NB539 - D1	अभिलेखविज्ञान वा पत्रकारिता वा साक्षरता वा नेपालभाषाया भाषिका अध्ययन	
	- 2	कार्यमूलक (प्रयोगिक)	५०
	NB539 – A2 NB539 – B2 NB539 – C2 NB539 – D2	अभिलेख संपादन वा कक्षापत्र लेखन वा कक्षापत्र लेखन वा कक्षापत्र लेखन	
X		विशिष्टिकरण	१००
	NB540 - A NB540 - B NB540 - C	अनुसन्धान प्रबन्ध वा नेपालमण्डलया इतिहास वा नेपालभाषाया पुलांगु प्याखं	

Paper : VI
नेपालभाषाया भाषावैज्ञानिक अध्ययन व
अनुसन्धान विधि
(अनिवार्य)

NB 536 – A	नेपालभाषाया भाषावैज्ञानिक अध्ययन	५०
NB 536 – B	अनुसन्धान विधि	५०

नेपालभाषाया भाषावैज्ञानिक अध्ययन

अनिवार्य

NB : 536-A

Paper : VI

FM : 50

PM : 20

TH : 75

तातुना

नेपालभाषायात ऐतिहासिक, सामाजिक, अर्थतात्विक आदि भाषाविज्ञानया विविध दृष्टिकोणं अध्ययन अनुसन्धान याय्फय्केगु ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाइ १. परिचयात्मक अध्याय

२०

- १.१ नेपालभाषाया थी थी नांया (नेपालभाषा, नेवाःभाय्, नेवारी, नेवारभाषा) विवेचनात्मक अध्ययन ।
- १.२ नेवाः जातीय व मांभाय्कथं नेपालभाषाया अध्ययन
- १.३ चीन-सँय् भाय् खलकय् नेपालभाषाया थाय्या विवाद (बोडिस् वा हिमाली पुचः)
- १.४ चीनसँय्भाय् खलःलिसे नेवाःभाय्या सहजातीय स्वापू
- १.५ स्वनिगः दुने व पिने नेवाःतय् वितरण
- १.६ चीनसँय्भाय् खलकय् नेवाःभाय्या मू व अथे मूवंगुया कारण
  - १.६.१ पुलांपुलांगु नेवाःभासं च्वयातःगु सामग्री ल्यनाच्चंगु
  - १.६.२ नेपाःया इतिहासय् नेवाःतय् सामाजिक, राजनैतिक व सांस्कृतिक विशेषता दुगुलिं
  - १.६.३ नेपालभाषाया भाषिका भेदय् निताजि क्रिया-संगति दुगुलिं

एकाइ २. नेपालभाषाया ऐतिहासिक अध्ययन

२०

- २.१ पुलांगु नेवाःभाय्या अध्ययन : ऐतिहासिक, सांस्कृतिक व साहित्यिक
- २.२ लिच्छविकालीन संस्कृत भाय्या अभिलेखय् छ्यलातःगु

- असंस्कृत नेवाः लसीवःगु उथाय्या जनभाषा खँग्वःया अध्ययन ।
- २.३ मल्लकालीन नेपालभाषाया स्थिति स्वरूप । थौंकन्हय्या
नेपालभाषालिसे उथाय्या नेपालभाषाया ध्वनि, रूप, वाक्य,
अर्थ आदियात कयाः तुलनात्मक अध्ययन
- २.४ नेपालभाषायात कयाः निम्न व्यक्तिपिनि व्याकरणिक विचार व
भाषिक देन -
- २.४.१ अष्टिन हेल
२.४.२ चित्तधर 'हृदय'
२.४.३ तेजरत्न कंसाकार
२.४.४ निष्ठानन्द वज्राचार्य
२.४.५ सुन्दरकृष्ण जोशी
२.४.६ शुक्रराज शास्त्री
२.४.७ हायन्स जोर्गेन्सन

एकाइ ३. नेपालभाषाया समकालिक अध्ययन

२०

- ३.१ नेपालभाषाया वर्णनात्मक अध्ययन (वर्ण, व्याकरण, अर्थ,
वाक्य प्रणाली)
- ३.२ नेपालभाषाय् दुथ्याःगु आधुनिक प्रवृत्ति
- ३.२.१ नेपालभाषाया अभिव्यक्ती तःताजि त्यासा खँग्वःया
छयला
- ३.२.२ तःगुकथं च्वय्गु प्रवृत्ति
- ३.२.३ मांभाय्कथं भाय् ल्हाइपिं पाःजुजुवंगु (जनसंख्याया
तथ्यांक सन् २००१)
- ३.२.४ मातृभाषाप्रेमया अभाव व मेमेगु भाषाया सम्पर्क यानाः
भाय् हिलीपिनि ल्याःचाः अप्वयावंगु
- ३.२.५ भाषा संरक्षणया अभाव व मांभासं शिक्षा बीगु
व्यवस्थाया अभाव
- ३.२.६ परम्परागत व सांस्कृतिक ज्याखँ त्वफिउगुलिं थीथी
क्षेत्रया खँग्वः न्हनावंगु

३.२.७ नेपालभाषाया भाषिका अध्ययन (भौगोलिक
व सामाजिक)

३.२.८ नेपालभाषाया समाज-भाषावैज्ञानिक सर्वेक्षण

एकाइ ४. नेपालभाषाया विशेष अध्ययन

१५

४.१ नेपालभाषाया खँग्वलय् सः हिलीगु लँपु

४.२ नेपालभाषाया संज्ञा व क्रिया-ताजिग्वः

४.३ नेपालभाषाय् अर्थतात्विक विश्लेषण

४.३.१ नेपालभाषाया थःथिति खँग्वः

४.३.२ नेपालभाषाय् नसाज्वलं दय्केगु क्रिया खँग्वः

४.३.३ नेपालभाषाय् तीगु-पुनेगु क्रिया खँग्वः

४.३.४ नेपालभाषाय् ताय्गु-चाय्गु क्रिया खँग्वः

४.३.५ ई, तिथि, थाय् व दिशाया त्वफिनावंगु खँग्वः हानं

छयलेमाःगु खँय् वाःचाय्केगु

४.४ नेपालभाषाया अध्ययनया स्रोत (लिपि, वर्ण व व्याकरणिक
व्यवस्था, कोश, पाठ्यसफू, सिर्जनात्मक साहित्य व आम संचार)

मुल्यांकन विधि :

निगू ताहा न्ह्यसः न्यनाः छगूया जक लिसः बीकेगु ....२० X १ = २०

स्वंगू चिहा न्ह्यसः न्यनाः निगूया जक लिसः बीकेगु... १० X २ = २०

स्वंगू टिप्पणी मध्ये निगू जक च्वकेगु ..... ५X २ = १०

लिधंसा जोलं :

आचार्य, बाबुराम, १०७२, नेपाल, नेवार र नेवारीभाषा, नेपाल सांस्कृतिक
परिषद् पत्रिका, १:१:८(विसं २००९) ।

कंसाकार, तेजरत्न, १९२७, नेपालभाषाया सामाजिक पक्ष : छगू विश्लेषण,
कसाः ख्वाःपौ । यँ :कसाःतधं गुथि ।

जोशी, सुन्दरकृष्ण, १९९२, नेपाःया शिक्षाय् नेपालभाषा, नेपालभाषा । यल
नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग ।

- ११२४, नेपालभाषा व्याकरण । काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठान ।
- ११२७, नेपालभाषाय् सः हिलीगु नियम, पलेस्वां, पौ ७५-८७ ।
- तमोट, काशीनाथ, ११०४, चित्तधर हृदयया वर्ण विचार, नेपाल ऋतु पौ
हृदय लुमन्ति, ल्या ३२ : ५.६ : २ : ५९
- १११२, पुलांगु नेपालभाषा निथी दुगुया छुं आधार । यल :
कुलां साहित्य पाःलाः ।
- मल्ल, कमलप्रकाश, १०९८, नेपाःगाःया भाषाविज्ञानकथं पुरातत्व विवेचना,
सिकःमिया स्वाने । येँ : नेपालभाषा परिषद।
- महर्जन, तुयुबहादुर, ११२६, नेपालभाषा व्याकरणया ऐतिहासिक परिचय । यल
: न्हू हिसु पुचः ।
- वज्राचार्य, धनवज्र, १०८८, लिच्छविकालको इतिहासमा किरातकालको
प्रभाव, पूर्णिमा १७:१-८ (विसं २०२५)
- शास्त्री, शुक्रराज, १०४८, नेपालभाषा व्याकरण । सिकंदरावाद : स्वयं
(विसं १९८५) ।
- श्रेष्ठ, रुद्रलक्ष्मी, ११०५, नेपालभाषाया थःथिति खंगःया तुलनात्मक
अध्ययन । एम.ए. शोधप्रबन्ध । नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग, त्रिवि ।
- १११३, दोलखा नेपालभाषाया वर्णनात्मक अध्ययन । पीएच्.डी.
थेसिस । त्रिवि (अप्रकाशित)
- हृदय, चित्तधर, १०९१, नेपालभाषाया जातः । येँ : नेपालभाषा परिषद ।
- ११०९, नेपालभाषा गय् च्वय्गु ? स्वको खुसी । येँ : नेपालभाषा
परिषद ।
- Bhaskararao, Peri, Sundar K. Joshi. 1985. *A Study of Newari Classifiers*. Bulletin of Deccan College Research Institute 44M:17-31.
- De Lancey, Scott 1987 *Sino-Tibetan Languages, in the World's Major Languages*. Benard Counrie(ed.) 797-810, New york : Oxford University Press.
- Genetti, Carol. 1988. *A Contrastive study of Dolkhali and Kathmandu Newari dialects*. CLA017.2,161-191.

- 1990, *A descriptive and historical account of the Dolkha Newari dialect*. Ph.D. diss. Dept of Linguistics, University of Oregon.
- Hale, Austin . 1980. *Person markers : Finite conjunct and disjunct verb forms in Newari*. In Papers in South-East Asian Linguistics 7. Ronald L. Trail (ed.) Canberra : Pacific Linguistics, pp95-106.
- Hale, Austin, Kedar P. Shrestha. 2006. *Newar (Nepalbhasha) Languages of the world / material*, 2569 . Munchen New castle : Lincom Europa.
- Hargreaves David
2005. Agency and international action in Kathmandu Newari. *Himalayan Linguistics* 5:1-48.
- Joshi, Sunder K. 1984. Newari on the threshold of change, *Rolamba*, 8 : .....
- Kansakar, Tej R. 1982. *Morphophonemics of the Newari Verbs, Occasional papers in Nepalese Linguistics*. Kathmandu : Linguistics Society of Nepal. pp 12-29.
1999. *Verb agreement in Classical Newar and Modern Newar dialect*. In *Topics In Nepalese Linguistics*. Yogendra P. yadav and Warren W. Glover (Eds) Kath: Royal Nepal Academy, pp 297-336.
- Malla, K.P.1981. Linguistic Archeology of Nepal Valley, A preliminary Report, *Kailash* 8 : 1-2 pp5-23.
- Shrestha, Arun. 2008. *Comparative Study of Newari and Japanese Classifiers* . M.A. Thesis. Central Dept. of Nepalbhasha, TU.
- Tamot, KN.2002. *Some characteristics of Early Classical Newar*. In *Medieval Tibeto-Burma Languages*, Christopher J Beckwith (ed.) Brill Leiden. Boston. Köln pp 13-26.
- Yadav, Yogendra P. 2001. *Linguistics, a Basic Course*. Kath. : New Hira Book Enterprises.

अनुसन्धान विधि

अनिवार्य

NB. 536-B

Paper VI

FM : 50

PM : 20

TH : 75

तातुना

थ्व पाठ्यक्रम ब्वना: ब्वमिपिन्सं सामाजिक शास्त्र संकायया थी थी विधाय् स्वतन्त्र रुपं अनुसन्धान याय्फै ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाई १. अनुसन्धानया पृष्ठभूमि परिचय

१०

१.१ अनुसन्धानया अर्थ, परिभाषा र महत्व

१.२ अनुसन्धान विधि

१.३ अनुसन्धानय् समस्या, विषय ल्यज्या, प्रयोजन, विशेषता, प्रकार व ढाँचा

एकाई २. अनुसन्धान प्रस्ताव

१०

२.१ अनुसन्धान पृष्ठभूमि

२.१.१ छयं

२.१.२ सामान्य म्हसीका

२.१.३ उद्देश्य

२.१.४ समस्या कथन

२.१.५ औचित्य

२.१.६ अनुकल्पना

२.१.७ न्ह्यज्याखँ

२.१.८ अनुसन्धान विधि

२.१.९ लागा

२.१.१० अध्याय ब्बथला

२.१.११ ई व बजेट

२.१.१२ लिधंसा

एकाई ३ तथ्याङ्क स्रोत

१५

३.१ तथ्याङ्कया ताजि

३.१.१. मूक (Mute) व अमूक(Verbal)

३.१.२. प्रारम्भिक, सहायक व तृतीयक

३.१.२.१. प्रारम्भिक स्रोत

३.१.२.१.१ घटना स्थलय् थःम्हं हे खंगु

३.१.२.१.२. अन्तवार्ता

३.१.२.१.३. प्रश्नावली

३.१.२.१.४. अनुसूची

३.१.२.२. सहायक स्रोत

३.१.२.२.१. व्यक्तिगत जीवनी, डायरी, चिट्ठिपत्र,
स्मरणपत्र

३.१.२.२.२. प्रकाशित अप्रकाशित सफू

३.१.२.२.३. थीथी अभिलेख

३.१.२.२.४. हस्तलिखित सफू

३.१.२.३. तृतीयक स्रोत

३.१.२.३.१. मुद्रा, पुष्पिका वाक्य, शिलापत्र, ताम्रपत्र,
चित्र, मूर्ति आदि ।

एकाई ४ क्षेत्रगत कार्य

२०

४.१ तथ्याङ्क मुनेज्या, तथ्याङ्कया औचित्य व प्रशोधन

४.१.१ तथ्याङ्क मुनेज्या

४.१.१.१. पुस्तकालय

- ४.१.१.२ स्थलगत
- ४.१.२ प्रश्नावलीया महत्व व प्रकार
  - ४.१.२.१ संरचित व असंरचित
  - ४.१.२.२ खुल्ला व बन्द
  - ४.१.२.३ चित्रांकित व मिश्रित
- ४.१.३. अवलोकनया महत्व व प्रकार
  - ४.१.३.१ सहभागीमूलक व असहभागीमूलक
  - ४.१.३.२ मिश्रित
  - ४.१.२.३ व्यवस्थित वा नियन्त्रित
  - ४.१.२.४ सामूहिक
- ४.१.४. अन्तर्वार्ता : प्रकार व महत्व
  - ४.१.४.१ औपचारिक व अनौपचारिक
  - ४.१.४.२ व्यक्तिगत व सामूहिक
  - ४.१.४.३ टेलिफोन
  - ४.१.४.४ उद्देश्यगत
    - ४.१.४.१ गुणात्मक
    - ४.१.४.२ मात्रात्मक
    - ४.१.४.३ निदानात्मक
    - ४.१.४.४ उपचारात्मक
    - ४.१.४.५ छनौट
    - ४.१.४.६ अनुसन्धान
- ४.१.५. नमूना छनौट : विधि, प्रकार व विशेषता
  - ४.१.५.१. संभावनायुक्त व संभावनारहित
- ४.२. थासय् वनेवलय् ध्यान बीमाःगु खँ
  - ४.२.१. थाय् मालेज्या
  - ४.२.२. शोधकर्ताया आचारसंहिता
  - ४.२.३. उपयुक्त मनू मालेज्या
  - ४.२.४. उपयुक्त सामानया छनौट
- ४.३ सम्पादन, सांकेतिकरण, विभाजन व लेखन

- ५.१ सम्पादन
- ५.२ विभाजन
- ५.३ सांकेतिकरण
- ५.४ पाद टिप्पणी प्रणाली
- ५.५ कृति धलः
- ५.६ उद्धरण
- ५.७ अण्डरलाइन व स्पेस

एकाई ६. अनुसन्धान प्रबन्धया अंग

१०

- ६.१ प्रारम्भिक अंग -स्वाःपौ, अनुमोदन पौ, स्वीकृति पौ, कृतज्ञता, विषयसूचि, तालिका, चिं छ्यलेगु व संक्षेपं च्वय्गु, व प्रबन्धया सार ।
- ६.२ मूल अंग - अनुसन्धान परिचय, पृष्ठभूमि अध्याय, मूल अध्याय व निष्कर्ष वा उपसंहार अध्याय ।
- ६.३ सन्दर्भ सामग्री अंग- लधंसा धलः, लितांसा धलः, अनुक्रमणिका, पारिभाषिक शब्दावली, अनुसन्धाताया म्हासीका ।

मूल्याङ्कन विधि

एकाई २, ३ व ४ पाखें १५/१५ या स्वंगू न्ह्यसः न्यनाः निगूया लिसः फवनेगु ।

$$\dots\dots\dots २ \times १५ = ३०$$

एकाई १, २, ३, ४, ५, व ६ पाखें ५/५ या खुगू न्ह्यसः न्यनाः प्यंगूया लिसः फवनेगु ।

$$\dots\dots ४ \times ५ = २०$$

लिधंसा जोलं :

दाहाल, पेशल व सोमनाथ खतिवडा, १९२५, अनुसन्धान पद्धति । काठमाडौं:

एम. के. पब्लिसर्स एण्ड डिष्ट्रिब्युटर्स, (इसं २००५) ।

महर्जन, तुयुबहादुर, १९२९, अनुसन्धान विधि म्हासीका । यलः नेपालमण्डल

घःचाः धुकू

वन्धु, चूडामणि, १९२८, अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन । दोस्रो संस्करण ।

काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार (वि.सं. २०६५) ।

शर्मा, मोहनराज व खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, १९९५, शोध विधि । ललितपुर
: साभा प्रकाशन (वि.सं. २०५२) ।

Gibaldi, Joseph, 2000, *MLA Handbook for Writers of Research Papers*. Fifth Edition. New Delhi : East west Press Private Ltd.

Kothari, C.R., 2000, *Research Methodology, Methods & Techniques*. Second Edition. Mumbai : Wishwa Prakashan. (Reprint)

Kumar, Ranjit, 1996, *Research Methodology, A step-by-step guide for beginners*. New Delhi : SAGE Publications Ltd.

Paper : VII
साहित्यया इतिहास
(अनिवार्य/वैकल्पिक)

NB537 - A	नेपालभाषा साहित्यया इतिहास	५०
NB537 - B	पाश्चात्य साहित्यया इतिहास वा	५०
NB537 - C	संस्कृत साहित्यया इतिहास	

नेपालभाषा साहित्यया इतिहास

अनिवार्य

NB : 537-A

Paper : VII

FM : 50

PM : 20

TH : 75

तातुना

नेपालभाषाया विविध साहित्यिक विधाया विकास, प्रवृत्तिसम्बन्धी ज्ञान दय्केगु ।
नेपालभाषा साहित्य उत्थानया नितिं उल्लेखनीय ज्या यानावांषिं साहित्यकार,
विशेष महत्व दुगु सफू, पत्रपत्रिका व महत्वपूर्ण भाषिक, साहित्यिक घटना
आदिलिसे परिचित जुइकेगु ।

पाठ्य विवरण :

कक्षाभार

एकाई : १ साहित्यिक इतिहास लेखनय् काल विभाजन ५

- १.१. काल विभाजनया सिद्धान्त, आधार, प्रयोजन तथा समस्या ।
- १.२ नेपालभाषा साहित्यय् थी थी विद्वानतसें यानावंगु काल विभाजन ।
- १.३. वर्तमान काल निर्धारण, आधार व औचित्य ।

एकाई : २ नेपालभाषा साहित्यया पृष्ठभूमि ५

- २.१ नेवाः जाति व नेपालभाषाया उत्पत्तिसम्बन्धी परिचय ।
- २.२ नेपालभाषाया नां, नेपाललिपि, नेपाल संवत्या परिचय ।

एकाई : ३ प्राचीन काल (नेसं १ – १६७) २०

- ३.१ लिच्छविकालया राजनैतिक, सामाजिक सांस्कृतिक तथा भाषिक स्थितिया परिचय ।
- ३.२ अभिलेखय् नेपालभाषाया (खँग्वः छ्यला, खँपु छ्यला) ।
  - ३.२.१ प्राचीन अभिलेखया विषय, प्रकार, महत्ता आदि ।

३.३ ग्रन्थ रचनाय् नेपालभाषा ।

३.३.१ प्राचीन ग्रन्थया विकास, स्वरूप, विषय व प्रमुख ग्रन्थ हरमेखला (नेसं ४९४), नारदस्मृति (नेसं ५००), अमर कोश (नेसं ५०१/५०६), गोपालराजवंशावली (नेसं ५०९ पाखे) आदि ।

३.४ साहित्य सिर्जनाय् नेपालभाषा ।

३.४.१ मल्लकालया राजनैतिक, सामाजिक सांस्कृतिक तथा भाषिक स्थितिया परिचय ।

३.४.२ प्रमुख साहित्यिक विधाया परिचय ।

३.४.२.१ बाखं – प्राचीन बाखंया विकास, स्वरूप, प्रकार (धार्मिक, औपदेशिक, लौकिक न्यँकँबाखं, किपाबाखं आदि) ।

३.४.२.२ काव्य – प्राचीन काव्यया विकास, स्वरूप व प्रमुख काव्यकार (महेन्द्र मल्ल, सिद्धिनरसिंह मल्ल, जगतचन्द्र, प्रताप मल्ल, कुमुदिनी देवी, जयप्रकाश मल्ल, केशव उदास, जगतकेशरी, अमृतानन्द आदि) ।

३.४.२.३ नाटक – प्राचीन नाटकया विकास, स्वरूप, व प्रमुख नाटककारपिं (सिद्धिनरसिंह मल्ल, जगतचन्द्र, श्रीनिवास मल्ल, रणजीत मल्ल, जयप्रकाश मल्ल, राजेन्द्रविक्रम शाह आदि) ।

एकाई : ४ माध्यमिक काल (ने.सं ९६७ – १०६०) २०

४.१ माध्यमिक कालया सामाजिक, राजनैतिक, सांस्कृतिक, भाषिक स्थिति तथा प्रमुख घटना (कोतपर्व, चन्द्र समशेरया इस्तिहार, लाइब्रेरी पर्व, आर्यसमाज पर्व, आडम्बरमत पर्व आदि)या परिचय ।

४.२. माध्यमिक कालया साहित्यया परिचय ।

४.२.१ पुनर्जागरण काल न्ह्यःया साहित्य ।

४.२.१.१ काव्य – सन्तकाव्य परम्पराया काव्य व
थ्व प्रवृत्तिया मू मू कवि (अभयानन्द, हरिभक्त माथेमा,
मानबहादुर जोशी, मानलाल मास्के, बखतबहादुर,
मोतिलाल आदि) ।

४.२.१.२ गद्य– जातक, अवदान वाखं आदि ।

४.२.२. पुनर्जागरणकालया साहित्य ।

४.२.२.१ पुनर्जागरण नांया औचित्य ।

४.२.२.२ पुनर्जागरणकालया प्रमुख व्यक्तित्वपिं व
अमिगु योगदान (निष्ठानन्द वज्राचार्य, सिद्धिदास
अमात्य, जगतसुन्दर मल्ल, योगवीरसिंह, धर्मादित्य,
धर्माचार्य, शुक्रराज शास्त्री आदि) ।

४.२.२.३ पुनर्जागरण कालया प्रमुख साहित्यिक विधा ।

४.२.३ संक्रमणकालया साहित्य ।

४.२.३.१ संक्रमणकालया साहित्यिक गतिविधि तथा
उपलब्धि (वैकुण्ठप्रसाद लाकौल व थुलिंचा पुचः,
महावीर स्कूलया स्थापना, पद्यनिकुञ्ज व हृदय कुसुम
सफू जफत, नेपाली विहार सफूया प्रकाशन आदि) ।

एकाई :५ आधुनिक काल (नेसं १०६०–थौंतक) २५

५.१ थुगु ईया प्रमुख राजनैतिक, भाषिक, साहित्यिक
गतिविधिया परिचय ।

५.१.१ लेखक तथा राजनैतिक कार्यकर्तापिंत १९९७
सालया जेल यातना

५.१.२ भिक्षुपिंत देसं पितिउंगु ।

५.१.३ रेडियोनेपाल तथा स्कूल कलेजय् नेपालभाषायात
थाय्, हनुमानढोकाया ऐतिहासिक साहित्य सम्मेलन ।

५.१.४ नेपालभाषाया समाचार तथा जीवनदबू कार्यक्रम दिक्गु
(त्वाःत्वालय् सभासम्मेलन तथा अन्तर हाईस्कूल,
अन्तरकलेज साहित्य सम्मेलन, तथा क्याम्पस क्याम्पसं

पत्र पत्रिका प्रकाशन आदि) ।

५.१.५ थीथी सिरपाःया स्थापना (श्रेष्ठ सिरपाः, चित्तधर सिरपाः, वैकुण्ठ लाकौल सिरपाः, चैन लाकौल सिरपाः, मोतिलानि सिरपाः, पीयूष पदक आदि) ।

५.१.६ पत्र पत्रिकाया प्रकाशन (धर्मदूत, धर्मोदय, पासा, नेपाल, थैक्कन्हे, नेपालभाषा, सितु इनाप, सन्ध्या टाइम्स आदि) ।

५.१.७ थी थी संघ संस्थाया स्थापना (च्वसापासा, नेपालभाषा परिषद्, नेपालभाषा मंकाः खलः, विराट नेपालभाषा साहित्य सम्मेलन गुथि, नेवाः दे दबू आदि) ।

५.२ आधुनिक कालया साहित्यया परिचय ।

५.२.१ काव्य (वैकुण्ठप्रसाद लाकौल, सिद्धिचरण श्रेष्ठ, केदारमान व्यथित, नारायणदेवी श्रेष्ठ, दुर्गालाल श्रेष्ठ, पूर्ण वैद्य, प्रतिसरा साय्मि आदि) ।

५.२.२ बाखं (चित्तधर 'हृदय', पूर्ण पथिक, माधवलाल कर्माचार्य, पूर्णदास श्रेष्ठ, हितकरवीरसिंह कंसकार, लक्ष्मण राजवंशी, प्रकाशकुमारी प्रधानाङ्ग आदि) ।

५.२.३ नाटक (भिक्षु सुदर्शन, हेमलाल जोशी, ईश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्य, बासु शशि, रामशेखर नकःमि, आदि) ।

५.२.४ निबन्ध (मोतिलक्ष्मी, रत्नध्वज जोशी, प्रेमवहादुर कसाः, पद्मरत्न तुलाधर) ।

५.२.५ समालोचना (रत्नध्वज जोशी, कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान, माधवलाल कर्माचार्य, माणिकलाल श्रेष्ठ, नर्मदेश्वर प्रधान आदि) ।

५.२.६ उपन्यास (धुस्वां साय्मि, धर्मरत्न यमि, ईश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्य, रामशेखर नकःमि आदि) ।

मूल्यांकन विधि :

एकाई ३,४,५ पाखें निगू ताहा न्ह्यसः न्यनाः छगू याकेगु

.....१X२०=२०

एकाई १,२,३,४,५, पाखें स्वंगू चीहा न्ह्यसः न्यनाः निगूया लिसः बीकेगु

.....२X१०=२०

एकाई ३,४,५, पाखें स्वंगू टिप्पणी न्यनाः निगू च्वकेगु

.....२X५=१०

पाठ्य जोलं :

तमोट, काशीनाथ, १११८, नेपालभाषा साहित्यया ध्वःकिया । यें: नसना पब्लिकेशन ।

तुलाधर, प्रेमशान्ति, १११९, नेपालभाषा साहित्यया इतिहास । यें: नेपालभाषा एकेडेमी ।

लिधंसा जोलं : -

कसा: तेजरत्न, ११२७, नेपालभाषाया सामाजिक पक्ष: छगू विश्लेषण,
कसा: ख्वा:पौ, १:३९-४७ ।

कसा: प्रेमबहादुर (सं), १०८४, रत्नेश्वर प्रादुर्भाव । यें: च्वसापासा ।

तमोट, काशीनाथ, १०९७, ने.सं २९३ या छगू अभिलेख, नेपाल, ३०,२:१२ ।
१११८, नेपालराज वंशावली सामान्य परिचय, नेपालभाषा,१,१:१८-
२५ ।

१११९, नेपालभाषा भागवत, देशयूमदु भ्या:, ५,४६:२ ।

ताम्राकार, पूर्ण, १११२, साहित्य लचं । यें : न्हाय्कं साहित्य पा:ला: ।

नेवा: दे दबू, ११२७, नेवा: समाज । यें : नेवा: दे दबू ।

प्रधान, नर्मदेश्वर, १११९, नेपालभाषाया साहित्यबारे । यल : साहित्य
मूलुखा ।

मल्ल, कमलप्रकाश, १०९८, सिक:मिया स्वाने । यें: नेपालभाषा परिषद ।

१०९९, नेपालभाषाया ध्वानासफूया धल: । न्हापांगु । यें : लय्ता
दबू ।

११०४, नेपालभाषाया ध्वानासफूया धलः । निगूगु । यें : पासामुना ।
माली, ईन्द्र, १११७, पुलांकसि न्हूगु दापू । यें : त्रिवेणी साहित्य प्रतिष्ठान ।
१११९, नेपालभाषा माध्यामिक कालया छुं । ख्वप : कुतः पिकाक, ।
लाकौल, वैकुण्ठप्रसाद, ११०८, जिगु मिखाय् जे.एस मल्ल । यें : लाकौल
पिथना ।
१०९२, धर्मादित्य बुद्धधर्म व नेपालभाषा मुना । यें : लाकौल प्रकाशन ।
११०५, नेपालय् स्थाविरवाद वय्केत व नेपालभाषा ह्वयेकेत
धर्माचार्य । यें : मालती लाकौल ।
वज्राचार्य, गौतमवज्र, १०९६, मरुसत्तलको ताम्रपत्र हनुमानढोका राजदरवार ।
कीर्तिपुर : नेपाल र एशियाली अनुसन्धान केन्द्र (वि.सं २०३३) ।
वज्राचार्य, चुन्दा, ११२९, नेपालभाषा नाटक साहित्यया इतिहास नेसं. ११०८ दं
तक्कया छगू परिचय । ख्वप : कुतः पिकाकः ।
वैद्य, जनकलाल, ११०६, नेपालभाषाया काव्य सृजना प्रवृत्ति । यल :
जनकलाल वैद्य ।
११०५, नेपालया अभिलेखय् नेपालभाषाया स्थिति, गं , ३,३:१०२-
१२३ ।
११०४, पुनर्जागरणकाल, खेलुइताः, ५,६:२-२६
१११५-१११७, नेपालभाषा साहित्यया धाः, खेलुइता, १६,१७,१८ :..
वैद्य, तुलसीराम, ११२८, नेपालमण्डल, शारदा, १,१:३-९ ।
श्रेष्ठ, दयाराम, ११२२, साहित्यको इतिहास सिद्धान्त र सन्दर्भ । काठमाडौं :
त्रिकोण प्रकाशन (वि.सं २०५९) ।
श्रेष्ठ, माणिकलाल, १०८८, समालोचनाया सिद्धान्त । यें : च्वसापासा ।
११२८, नेपालभाषाया ऐतिहासिकता, ह्याउँनिभाः, १,१:३३-३७ ।
श्रेष्ठ, माणिकलाल, नर्मदेश्वर प्रधान, ११२५, ख्यालः विषयक अन्तर्क्रियात्मक
गोष्ठी । यें : ख्यालि गुलु गुथि ।
साय्मि, भरत (सं), १०९५, **बाखं समालोचना** । यें : पल्पसा साहित्य ख्यः ।
सिंह, फत्तेबहादुर, १०८८, नेपाली विहार । यें : चिनियालाल सिंह ।
हृदय, चित्तधर, ११०२, भीगु साहित्य । यें : नेपालभाषा परिषद् ।
सं), १०९१, नेपालभाषा साहित्यया जातः । यें : नेपालभाषा परिषद् ।

- Doherty, Victor S. 1978. Notes on the origins of the Newars of the Kathmandu Valley of Nepal, in James F. Fisher (ed), *Himalayan Anthropology : The Indo-Tibetan Interface*. The Hague; Mouton. pp 433-446.
- Malla, Kamal P. 1981. Linguistic Archaeology of the Nepal Valley, A Preliminary Report, *Kailash*, VIII : 1-2:5-23.
1982. *Classical Newari Literature : A Sketch*. Kathmandu : Educational Enterprise Pvt. Ltd.

पाश्चात्य साहित्यया इतिहास

वैकल्पिक

NB : 537-B

Paper : VII

FM : 50

PM : 20

TH: 75

तातुना

१. पाश्चात्य साहित्य ख्यल्य् पिदंपिं प्रमुख साहित्यकार व इमिगु कृतिया सामान्य परिचय बीगु ।
२. अंग्रेजी साहित्यया थी थी युगया परिचय, पृष्ठभूमि, साहित्यिक विशेषताया सामान्य ज्ञान बीगु ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाई : १ प्राचीन ग्रीक साहित्य

५

- १.१ होमरया महाकाव्यकारिता
- १.२ एस्किलस, सोफोक्लिज व युरिपिडिजया दुःखान्त नाटकया परिचय ।

एकाई : २. अंग्रेजी साहित्यया इतिहास

६०

- २.१ एंग्लो साय्क्सन कालखण्ड, बिउल्फ (Beowulf) या सामान्य परिचय
- २.२ Middle English Period
  - २.२.१ जियोफ्रे चसरया साहित्यिक देन (क्यान्टरबरी टेल्सया प्रेलुड) ।
- २.३ यूरोपय् वःगु रिनासा (Renaissance) व साहित्यय् उकिया प्रभाव
- २.४ एलिजाबेथ युग
  - २.४.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, साहित्यिक विशेषता
  - २.४.२ विलियम शेक्सपियरया दुःखान्त नाटक

२.४.३ Metaphysical Poetry – John Donne

२.५ प्युरिटन युग

२.५.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, साहित्यिक विशेषता

२.५.२ जोन मिल्टनया साहित्यिक योगदान, पाराडाइज
लष्टया सामान्य परिचय

२.६ नियोक्लासिकल युग

२.६.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि, साहित्यिक विशेषता

२.६.२ जोन ड्राइडेन व अलेक्जेंडर पोपया पद्यात्मक व्यंग्य

२.६.३ जोनाथन स्वीफ्टया गद्यात्मक व्यंग्य

२.७ रोमान्टिक युग

२.७.१ पृष्ठभूमि, साहित्यिक विशेषता

२.७.२ वर्डस्वर्थ, कलरिज, शेली व कीट्सपिनि परिचय

२.७.३ जेन अष्टिन

२.८ भिक्टोरियन युग

२.८.१ पृष्ठभूमि, साहित्यिक विशेषता

२.८.२ लर्ड टेनिसन

२.८.३ चार्ल्स डिकेन्सया उपन्यास

२.९ आधुनिक युग

२.९.१ आधुनिक कविता व टि. एस्. इलियट

२.९.२ नाटककार जर्ज बर्नाड शा

२.९.३ उपन्यासकार जर्ज अर्वेल व भर्जिनिया उल्फ

एकाइ : ३. पाश्चात्य साहित्यया प्रमुख च्वमिपिं

१०

३.१ रुस - लियो तोल्स्तोइ, अन्तोन चेखव

३.२ जर्मनी - गेटे

३.३ फ्रान्स - मोपासा

३.४ नर्वे - हेनरिक इब्सन

३.५ अमेरिका - एड्गार आलेन पो

मूल्यांकन विधि :

१. एकाइ २ पाखें २०/२० ल्याःया निगू ताःहा न्ह्यसः न्यनाः छगूया लिसः
फवनेगु ..... २ X १० = २०
२. स्वंगुलिं एकाइनं १०/१० ल्याःया स्वंगू चीहान्ह्यसः न्यनाः निगूया लिसः
फवनेगु ..... २ X १० = २०
३. स्वंगुलिं एकाइनं ५/५ ल्याःया स्वंगू टिप्पणी न्यनाः निगूया लिसः फवनेगु
..... ५ X २ = १०

लिधँसा जोलं :

- उपाध्याय, केशवप्रसाद, १९९८, दुःखान्त-नाटकको सृजन-परम्परा । काठमाडौं
: नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान (विसं. २०५५)
- धिमिरे, शारदाप्रसाद, १९९८, विश्वका कविको जीवनी । दोस्रो संस्करण ।
ललितपुर : साभा प्रकाशन (विसं. २०५५) ।
- शर्मा, ताना, १०८९, पश्चिमका केही महान् साहित्यकारहरु । ललितपुरः
साभा प्रकाशन (वि.सं. २०२६)

Abrams, M. H. 1993. *A Glossary of Literary Terms*. Sixth Edition. Bangalore : Prism Books Pvt. Ltd.

Bradley, A. C. 1908. *Shakespearean Tragedy*. London : Macmillan and Co. Limited. Compton-Rickett, Arthur 1993. *A History of English Literature*. New Delhi : UBS Publishers Distributors Ltd.

Gupta, S. C. Sen . 1965. *The Art of Bernard Shaw*. Calcutta : A. Mukherjee & CO. Pvt. Ltd.

Kitto, H. D. F. 1961. *Greek Tragedy : A Literature Study*. Third Edition. London : Methuen & Co. Ltd.

Legouis, Emile. 1961. *A Short History of English Literature*. Translated from French in English by V. F. Boyson and J. Coulson. London : Oxford University Press.

Scholes, Robert et al. 1991. *Elements of Literature*. Fourth Edition. New York : Oxford University Press.

Tilak, Raghukul. 1967. *A Critical Study of Chaucer*. Meerurt: Rajhans Prakashan Mandir.

संस्कृत साहित्यया इतिहास

वैकल्पिक

NB : 537–C

Paper : VII

FM : 50

PM : 20

TH : 75

तातुना

संस्कृत साहित्यया थीथी विधाया मुख्य मुख्य कृति व कृतिकारपिनि परिचय बीगु नापं नेपालय् ब्वलंगु संस्कृत साहित्यया सामान्य ज्ञान बीगु ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाई १. वैदिक संस्कृत साहित्ययुगया परिचय

५

एकाई २. संस्कृत महाकाव्यया परिचय

१५

२.१ रामायण

वाल्मीकि

२.२ महाभारत

व्यास

२.३ बुद्धचरित

अश्वघोष

२.४ रघुवंश

कालिदास

२.५ किरातार्जुनीय

भारवि

एकाई ३ संस्कृत गीति काव्य परिचय

१०

३.१ मेघदूत

कालिदास

३.२ श्रृंगारः नीति व वैराग्यशतक

भर्तृहरि

३.३ गीतगोविन्द

जयदेव

एकाई ४. संस्कृत नाटक परिचय

१०

४.१ स्वप्नवासवदत्ता

भास

४.२ अभिज्ञानशकुन्तलम्

कालिदास

४.३ प्रियदर्शिका

श्रीहर्ष

४.४ उत्तररामचरित्र

भवभूति

४.५ मुद्राराक्षस

विशाखदत्त

एकाई ५. संस्कृत गद्य परिचय

२०

५.१ साहित्यिक गद्य

५.१.१ दशकुमारचरित्र दण्डी

५.१.२ कादम्बरी बाणभट्ट

५.२ नीतिकाव्य परिचय

५.२.१ पञ्चतन्त्र

५.२.२ हितोपदेश

५.३ बृहत्कथा

५.३.१ गुणाढ्यया बृहत्कथा विकास

एकाई ६. नेपाली संस्कृत साहित्यकार

१५

६.१ जुजु जयदेव व कवि बुद्धकीर्ति

६.२ जयतया महीरावणवध

६.३ धर्मगुप्तया रामाङ्गनाटिका

६.४ प्रताप मल्ल व वय्कःया अष्टक

६.५ शक्तिवल्लभया जयरत्नाकार

मूल्यांकन विधि

तःहाकगु निगू न्ह्यसः न्यनाः छगूया जक लिसः बीकेगु । $२० \times १ = २०$

चीहाकगु स्वंगू न्ह्यसः न्यनाः निगूया जक लिसः बीकेगु । $१० \times २ = २०$

स्वंगू टिप्पणी बियाः निगू जक च्वकेगु ।

$५ \times २ = १०$

गुहालि ज्वलं

अर्याल, शक्तिबल्लभ, १०८७, जय रत्नाकर नाटक, (सम्पादक तथा अनुवादक धनवज्र वज्राचार्य व ज्ञानमणि नेपाल), । काठमाडौं : नेपाल सांस्कृतिक परिषद्, (वि.सं २०२४) ।

आचार्य, शिवराज, ११११, कतिपयनैपालसंस्कृतग्रन्थकारपरिचय ।

काष्ठमण्डपनगर : स्वाध्यायशाला, (वि.सं २०४८) ।

उपाध्याय, बलदेव, ... संस्कृत साहित्यको इतिहास । .....।

गौराला, १०८८, संस्कृत साहित्यको संक्षिप्त इतिहास । व

चौखम्बा विधा भवन (ई १९६८) ।

तमोट, काशीनाथ, १०९८, लिच्छिवि कालको नेपालको साहित्य, भङ्गार २०:६-७ (विसं २०३५) ।

नेपाल, ज्ञानमणि, ११०३, महीरावणवध । कीर्तिपुर : ने.ए. अ. के. (वि.सं २०४०) ।

भट्टराई, गोविन्दप्रसाद (सं. अनु), १०९५ रामाङ्कनाटिका । काठमाडौं : नेराप्रप्र (वि.सं २०३२) ।

भट्टराई, बद्रीनाथ, १०८३, संस्कृत साहित्यको सिंहावलोकन । काठमाडौं : नेपाल एकडेमी. (वि.सं २०२०) ।

सुवेदी, हसपुर, ११००, संस्कृत वाङ्मय संक्षिप्त अध्ययन । काठमाडौं पाठ्यक्रम विकास केन्द्र त्रि.वि. (ई १९८०) ।

शर्मा, ऐश्वर्यधर, ११००, प्रताप मल्लका पाँच अप्रकाशित अभिलेख, तन्नेरी २:४:२९-३२ (वि.सं २०३७०) ।

Pant, Mahesh Raj, 1979 *On Sanskrit Education*. Kathmandu: Self Published.

Paper : VIII
वैकल्पिक (अन्तरविषयक)

NB538 – A	नेवा: संस्कृति वा	१००
NB538 - B	ऐतिहासिक व समाज भाषाविज्ञान	

नेवा: संस्कृति

वैकल्पिक (अन्तरविषयक)

NB. 538-A

Paper VIII

FM : 100

PM : 40

TH :75

तातुना

थ्व पाठ्यक्रमं नेवा: संस्कृति व थुक्किया दर्शन बारे प्राज्ञिक रुपं अध्ययन, अनुसन्धान याय् फय्केगु ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाइ १. परिचय

१५

- १.१ संस्कृतिया म्हसीका
- १.२ संस्कृतिया आधार
  - १.२.१ कालबिल
  - १.२.२ सय्केगु
  - १.२.३ न्यना:वनीगु
- १.३ संस्कृतिया ताजि
- १.४ संस्कृतिया प्रणाली
- १.५ प्रकृतिलिसे स्वापू

एकाइ २. नेवा: म्हसीका

२०

- २.१ नेवा: पृष्ठभूमि व परिभाषा
- २.२ नेवा: समुदायया उत्पत्ति व विकासया पृष्ठभूमि
- २.३ नेवा:तय्सं नालाच्चंगु पेशा व जातिगत अवस्था
- २.४ नेवा:तय्गु सामाजिक व्यवस्थाय् गुठी
  - २.४.१ गुठीया पृष्ठभूमि व म्हसीका

- २.४.२ गुठीया व्यवस्थापन
- २.४.३ गुठीया ताजि
- २.५ नेवा: सभ्यता
  - २.५.१ वसः,तिसा व ज्वलं
  - २.५.२ नसा व त्वंसा
  - २.५.३ मे व प्याखं
  - २.५.४ बस्ती - ध्वाखा, पाखा, गणेद्यः, भिंद्यः, पीठ,
मसान, जातिय समुदाय, केन्द्र

एकाइ ३. नखःचखः व जात्रा

२५

- ३.१ नखःचखःया परिभाषा
- ३.२ नखःचखःया आधार
- ३.३ नखःचखःया ताजि
- ३.४ नखःचखःया निर्माण पद्धति
- ३.५ नखःचखःया म्हसीका
  - ३.५.१ गथांमुगः, सापारु, मतयाः, चथाः, पंचदान,
यँयाः, मोहनी, स्वन्ति, सकिमिला पुन्हि,
बालाचःहे, यःमरि पुन्हि, मिला पुन्हि (स्वस्थानी
बाखं कनीगु -सिलाम्वः तुलीगु), घ्यःचाकु संलहू
होली, शिलाचा च्वनीगु, पाहाँचःहे, सिथि
- ३.६ जात्राया परिभाषा
- ३.७ जात्राया ताजि
- ३.८ जात्राया निर्माण पद्धति
- ३.९ जात्राया म्हसीका
  - ३.९.१ बिस्काः, बुंगद्यः, जनबहाःद्यः, कुमारीयाः,
न्हय्गां जात्रा, चण्डेश्वरी जात्रा, इन्द्रेश्वर
पन्ति जात्रा, चालं(खड्गसिद्धि), सम्यक
- ३.१० नखःचखः व जात्राया दार्शनिक पक्ष

एकाइ ४. संस्कार

२५

- ४.१ परिभाषा
- ४.२ संस्कारया आधार
- ४.३ संस्कारया ताजि
- ४.४ मचासंस्कार
- ४.५ ल्याय्म्हसंस्कार
- ४.६ ज्याथः संस्कार
- ४.७ सीसंस्कार
- ४.८ संस्कारया दार्शनिक पक्ष

एकाइ ५. धर्म

२५

- ५.१ धर्मया परिभाषा
- ५.२ धर्मया आधार
- ५.३ धर्मया ताजि व विकास
  - ५.३.१ हिन्दू
    - ५.३.१.१ शैव, शाक्त, गाणपत्य, वैष्णव, सौर्य
  - ५.३.२ बौद्ध
    - ५.३.२.१ महायान, बज्रयान, थेरवाद
- ५.४ धार्मिक समन्वय
  - ५.४.१ छ्वास
  - ५.४.२ आगं
  - ५.४.३ पिखालखु
  - ५.३.४ देगुद्यः
- ५.५ मुस्लिम
- ५.६ इसाई

एकाइ ६. कला व बास्तुकला

२०

- ६.१ परिभाषा
- ६.२ कलाया आधार

६.३ कलाया ताजि

६.३.१. मूर्तिकलाया म्हसीका व विकास

६.३.२ चा, तेराकोटा, ल्वहं, सिं, धातु

६.३.३ चित्रकला

६.३.४ गाथाकला, भित्तेकला, पौभा आदि

६.४ वास्तुकलाया आधार

६.५ वास्तुकलाया ताजि

६.५.१ वास्तुकलाया म्हसीका व विकास

६.५.२ धार्मिक

६.५.२.१ बहाबहि, चिभा थुर, शिखर, तल्ले

६.५.३ सामाजिक

६.५.३.१ छें, सतः

६.६.४ राजनीतिक

६.६.४.१ लाय्कु

एकाइ ७. प्रतिमा लक्षण

२०

७.१ परिभाषा

७.२ प्रतिमाया अंग

७.३ प्रतिमाया शैली

७.४ प्रतिमाया म्हसीका व विकास

७.४.१ धार्मिक

७.४.१.१ हिन्दू - शिव, भैरव, गणेश, भिंदः,

लक्ष्मी, अजिमा, नारांघः, सूर्यः, ससुद्यः आदि

७.४.१.२ बौद्ध - ध्यानी बुद्ध, लोकेश्वर,

प्रज्ञापारमिता, हारती, तारा, चक्रसंवर आदि

७.४.२ सामाजिक

७.४.२.१ सालिक, चिं, स्मारक

७.४.३ राजनीतिक

७.४.३.१ सालिक, चिं, स्मारक

मूल्यांकन विधि :

१. एकाई १,३,६ व ७ पाखें प्यंगू न्ह्यसः न्यनाः निगूया लिसः बीकेगु
..... २X२०=४०
२. एकाई २,३,४,५,६ व ७ पाखें खुगू चीहा न्ह्यसः न्यनाः प्यंगूया लिसः
बीकेगु ..... ४X१०=४०
३. एकाई २,३,४, ५,६ व ७ पाखें खुगू टिप्पणी न्यनाः प्यंगू च्वकेगु
..... ४X५=२०

लिधंसा ज्वलं :

- अर्थ प्रकाशन, १९२२, भीगु संस्कृति । यें : अर्थ प्रकाशन प्रा.लि.।
- आचार्य, बाबुराम, १९९८, नेपालको साँस्कृतिक परम्परा । काठमाडौं :
श्रीकृष्ण आचार्य(सं.प्र), (विसं २०५४) ।
- जुजु, बलदेव, १९०९, नेवाः संस्कृति व नेवाः दर्शन । विराटनगर : भी पुचः ।
- जुजु, बलदेव, सुरेन्द्रमान श्रेष्ठ, १९०८, नेपाःया तान्त्रिक द्यः व तान्त्रिक
पूजा । यें : पासापिं ।
- जोशी, रास, १९२९, स्वनिगःया संस्कृति । ख्वप : कुतः पिकाक ।
- जोशी, सत्यमोहन, १९९९, नेवाःतय् दकले सकले तःजिगु नखः म्हपूजा ।
यल : लोकसाहित्य परिषद ।
- टण्डन, गोविन्द, १९९६, नेपालमा गुठी व्यवस्था । काठमाडौं : नेपाल
अध्ययन समूह, (विसं २०५२) ।
- नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग, १९२९, ज्याजंकु छगू अध्ययन । यल :
नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग, त्रिवि (अप्रकाशित)।
- पिया, रमेशमान, १९९९, नेवाः समाजया संरचना, सन्ध्याटाइम्स (विशेष
तँसापौ) । यें : अर्थ प्रकाशन प्रा.लि. ।
- पुं, प्रेममान , १९२७, परम्पराय् च्वज्या विधि । किपू : नेपालभाषा आकादेमि ।
- पाण्डेय, राजवलि, १९०६, हिन्दू संस्कार (चतुर्थ संस्करण) । वाराणसी :
चौखम्बा विद्याभवन, (सन् १९८५) ।
- पौडेल, दामोदर, १९०८, समाज र राष्ट्रको उत्थानमा गुठीको भूमिका ।
काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान,(विसं २०४४) ।

महर्जन, ज्ञानीमैया, ११२८, नेवाः समाजय् बाह्या संस्कार । यल : न्हू हिसु पुचः।
मंगः मतयाः व्यवस्था समिति, १११६, मतयाः नेकू जात्रा (स्मारिका) ।
ललितपुर : मंगः मतयाः व्यवस्था समिति, (विसं २०५२) ।
मुनकमी, लिलाभक्त, १११७, विस्केट जात्राको संस्कृति । भक्तपुर : भक्तपुर
नगरपालिका, (विसं २०५३) ।
११२८, संक्षिप्त मातृका वर्णन तथा देवी नाच । यल : कुमारी प्रकाशन ।
यमुनालाल, श्रीमती, १११४, भारत एवं विदेशों मे बौद्धधर्म प्रसारक ।
दिल्लीः प्रतिभा प्रकाशन, (सन् १९९३) ।
राजभण्डारी, रीता, ११२२, नेवाः इहिपा विधि । यल : नेपालमण्डल घःचाः
धुकू ।
राजवंशी, शंकरमान, १११२, भीगु संस्कृति म्हसीके । येँ : च्वमि ।
रेग्मी, जगदीशचन्द्र, १०९९, नेवार संस्कृतिको रुपरेखा । काठमाडौं :
अफिस अफ नेपाल एण्टीक्वेरी, (विसं २०३५) ।
रेग्मी, जगदीशचन्द्र, ११०३, नेपालको धार्मिक इतिहास (प्राचीन र
मध्यकाल) (द्वि सं) । काठमाडौं : रत्नपुस्तक भण्डार, (विसं २०३९) ।
वज्राचार्य, गौतमबज्र, ११००, हनुमानढोका राजदरवार । कीर्तिपुर :
नेएअके., (विसं २०३६) ।
वज्राचार्य, चुन्दा, ११०५, मल्लकालया छुं संस्कृति । यल : नेपालभाषा
अध्ययन व अनुसन्धान केन्द्र ।
११२०, नेवाः तजिलजिइ नेवाः नखःचखः । येँ : नेपालभाषा एकेदमि ।
११२१, नेवाः तजिलजिया च्वखँमुना । यल : नेपालमण्डल घःचाःधुकू ।
वज्राचार्य, पुण्यरत्न, १०८४, भीगु नखःचखः । काठमाडौं : पूर्ण बुक स्टल ।
वज्राचार्य, फणिन्द्ररत्न, १११८, म्हपूजा विधि । येँ : जः सफूकुथि ।
११२६, नेवाः बौद्ध संस्कृतिइ गुथि । येँ : रत्न पिथना ।
वज्राचार्य, वज्रमुनि, ११२०, नेवाः संस्कार परिचय । यल : नेपालमण्डल
घःचाः धुकू ।
वज्राचार्य, रत्नकाजी, ११०९, नेवार संस्कार संस्कृतिया ताःचा । येँ :
वज्राचार्य प्रकाशन ।
वज्राचार्य, रञ्जना, ११२०, पञ्चदान : बौद्ध पर्व । येँ : शाक्य जः, (विसं २०५६) ।

वज्राचार्य, सर्वज्ञरत्न, ११२८, मोहनि नखः पूजा व पूजाविधिया भावार्थ ।

यें : वज्रयान बौद्ध तथा महाविहार संघ ।

साय्मि, सन, ११२९, नेपाःया जात्रा । येँ : नसना पब्लिकेशन ।

शाक्य, बुद्धाचार्य, ११२४, बुंगद्यः । यल : पूर्णचन्द्र शर्मा ।

शाक्य, रवि, ११२८, बुंगदेवया घटनाबली । यल : न्हू हिसु पुचः ।

शाक्य, हेमराज, ११००, सम्यक महादान गुथि । येँ : जगतधर तुलाधर ।

१११२, इल्हने सम्यक इतिहास व थ्वया ज्याभ्वः । यल : बेखारत्न शाक्य ।

१११५, नेपाःया बौद्ध सांस्कृतिक सम्पदा । येँ : शाक्य प्रकाशन ।

Anderson, Mary M. 1988. The Festival of Nepal.

Calcutta;Rupa.co.

Bapat, P.V, 1997. 2500 years of Buddhism. 6th ed. India:

Ministry of Information and Broadcasting Government of India.

Chipalu, Shraddha, NS1128, Barha Ritual. Lalitpur: Nhoo

Hisu pucha.

Levy, Robert, 1992. Mesocosm: Hinduism and the

Organization of a traditional Newar City in

Nepal. Delhi : Motilall Banarassidas.

Locke, John K. ....Karunamaya : The Cult of Avalokitesvar

Matsyendranath in the Valley of Nepal. Kathmandu ;

Sahayogi Prakashan.

ऐतिहासिक तथा समाज भाषाविज्ञान

वैकल्पिक (अन्तरविषयक)

NB:538 -B
Paper : VIII

FM : 100
PM : 40
TH : 150

तातुना

थ्व पाठ्यक्रम व्वना: ऐतिहासिक तथा सामाज भाषाविज्ञानया क्षेत्रय् ज्या याय्गु क्षमता व्वलंकी ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

खण्ड : १

एकाइ १ ऐतिहासिक भाषाविज्ञानया परिचय

२५

- १.१ ऐतिहासिक भाषाविज्ञानया परिभाषा
- १.२ समकालिक व पूर्वकालिक भाषाविज्ञान
- १.३ भाषाया ऐतिहासिक अध्ययन सामग्री : लेख्य प्रणालि,
खँग्वःधलः, भ्वँ, भाषावैज्ञानिक वर्णन, साहित्य
- १.४ नेपालय् दुगु भाषा परिवार व अमिगु वंश, आर्य, तिब्बर्मी,
आग्नेय, ड्रभिड, याकः भाय्
- १.५ आनुवंशिक पुचः कोछीगुली तिब्बर्मी परिवारय् बोडिक व
हिमाली भाषाया समस्या

एकाइ २ भाषावैज्ञानिक परिवर्तनया थासा

२५

- २.१ ध्वनि परिवर्तनया प्रकृति व उकिया ताजि
- २.२ ध्वनितात्त्विक व वार्षिक परिवर्तनय् नियमित सिद्धान्त

२.३ भाषा परिवर्तनया थीथी तत्व

२.३.१ भाषिका व थुक्रिया भेद

२.३.२ भाषा सम्पर्क

२.३.३ त्यासा खँग्वः

२.४ मुख्य मुख्य परिवर्तन : शाब्दिक, वाक्य, आर्थी

एकाइ ३ ऐतिहासिक भाषाविज्ञानया पद्धति

२५

३.१ तुलनात्मक पद्धति

३.२ भाषाया सहजातीय स्वरूपया तुलना

३.३ नेपालभाषाया सहजातीय त्यासा खँग्वःया तुलना

३.४ आन्तरिक पुनः निर्माणया तरिका

३.५ पुलांगु नेपालभाषाया पुनः निर्माण : शाब्दिक व क्रिया रूपायन

खण्ड : २

एकाइ १ भाषा, समाज व संस्कृति

२५

१.१ समाज-भाषाविज्ञानया परिभाषा, प्रकृति व लागा

१.२ थौंया समाज-भाषाविज्ञानया प्रकृति, नृतात्विक व जातीय भाषाविज्ञान

१.३ भाषा भेद, भाषिका व प्रयुक्ति

१.३.१ क्षेत्रीय, सामाजिक, ग्रामीण व शहरी

१.३.२ अवस्थागत व पेशागत प्रयुक्ति

१.४ समध्वनिरेखा व द्वैभाषिकता : भाषिक सीमाङ्कन

१.५ भाषाय् संस्कृतिया किचः : थःथिति, धाय्मज्यूगु खँ, लिङ्ग

१.६ समाज-भाषावैज्ञानिक अध्ययनया तत्वकथं जाति, धर्म व भाषा

एकाइ २ द्वैभाषिक व बहुभाषिकताया परिचय

२५

- २.१ द्वैभाषिक व बहुभाषिकताया परिभाषा
- २.२ द्वैभाषिकताया ताजि - व्यक्तिगत, संस्थागत आदि
- २.३ सम्पर्क भाषा, भाषिक मिलन, भाषिक विचलन
- २.४ बहुभाषिकता व बहुसंस्कृति
- २.५ बहुभाषिक देशय् भाषिक समस्या : अल्पभाषी
- २.६ भाषिक धारणा, भाषिक निर्वाह व परिवर्तन
- २.७ भाषिक संकट व भाषिक मृत्यु, नेपाःया संकटापन्न भाषा

एकाइ ३ भाषा योजना

२५

- ३.१ जनगणना प्रतिवेदनय् नेवाः भाषा व वक्ता
- ३.२ नेपालभाषाया सामाजिक व क्षेत्रीय भाषिका
- ३.३ नेवाः समाजय् भाषा भेद, सम्पर्क भाषा व भाषा परिवर्तनया धारणा
- ३.४ त्यासा खँग्वः आपाः व स्वदेशी खँग्वः न्हनावनीगु
- ३.५ सामाजिक व पेशागत ज्याखँय् नेवाःभाय् : परिवार, शिक्षा, लिखित साहित्य, आमसंचार आदि

मूल्यांकन विधि :

पुचः १ व २या निगू/निगू यानाः प्यंगू ताहा न्ह्यसः न्यनाः पुचःपतिकं

छगू/छगू लिसः काय्गु ..... २X२० = ४०

पुचः १ व २यासोंगू/सोंगू यानाः खुगू चिहा न्ह्यसः न्यनाः पुचःपतिकं

निगू/निगू लिसः काय्गु ..... २X२X१० = ४०

पुचः १ व २या सोंगू/सोंगू यानाः खुगू टिप्पणी न्यनाः पुचःपतिकं

निगू/निगू लिसः काय्गु ..... २X२X५ = २०

पाठ्य-सफू

राष्ट्रिय भाषानीति सुझाउ आयोग, १९९३, राष्ट्रिय भाषानीति सुझाउ आयोग,
काठमाडौं, प्रज्ञाभवन, कमलादी (विसं २०५०) ।

- Lehmann, Winfred P. 1995. *Historical Linguistics*. 3rd edition. New York and London: Routledge.
- Masika, Colin P. 1991. *The Indo- Aryan languages*. Cambridge University Press
- O'grady, William et al. 1997. *Contemporary Linguistics An introduction. Third edition*. New York: St. Martin' Press. Pp229-244, 553-586.
- O'grady, William et al. 1997. *Contemporary Linguistics An introduction*. Third edition. New York: St. Martin's Press. Pp509-551, 553-586.
- Shakya, CD. 1980. *Semantics of Newari*. Puna : A dissertation submitted to the University of Poona for the degree of Master of Philosophy in Linguistics,
- Trask, R.L 1996. *Historical Linguistics*. China: Edward Arnold Publishers Ltd
- Trudgill, P. 1975. *Sociolinguistics: An Introduction*. England: Penguin Book
- Wardhaugh, Ronald. 2006. *An Introduction to Sociolinguistics*. Fifth Edition. USA : Blackwell Publishing.
- Yadava, Yogendra P. 2001. *Linguistics: A Basic Course*. Kirtipur: New Hira Books Enterprises.
- Yadava, Y P & Pradeep L Bajracharya. 2005. *The Indigenous Languages of Nepal (ILN) Situation, Policy Planning and Coordination*. Lalitpur: National Foundation for Development of Indigenous Nationalities (NFDIN)
- Zograph G.A. 1982. *Languages of South Asia*. London: Routledge and Kegan Paul

लिधंसा जोल :

- Bynon, Theodora. 1977. *Historical Linguistics*. London: Cambridge University Press.
- Campbell, Lyle. 1999. *Historical Linguistics: An introduction*. Cambridge Massachusetts: The MIT Press

Paper : IX
सैद्धान्तिक अध्ययन
वैकल्पिक : कार्यमूलक

1	कार्यमूलक (सैद्धान्तिक)	५०
NB539 – A1	अभिलेखविज्ञान	
NB539 – B1	वा पत्रकारिता	
NB539 – C1	वा साक्षरता	
NB539 – D1	वा नेपालभाषाया भाषिका अध्ययन	
2	कार्यमूलक (प्रयोगिक)	५०
NB539 – A2	अभिलेख संपादन	
NB539 – B2	वा कक्षापत्र लेखन	
NB539 – C2	वा कक्षापत्र लेखन	
NB539 – D2	वा कक्षापत्र लेखन	

अभिलेख विज्ञान (सैद्धान्तिक)

(सैद्धान्तिक अध्ययन)

वैकल्पिक (कार्यमूलक)

NB. 539-A1

Paper IX

FM : 50

PM : 20

TH : 75

तातुना

थ्व पाठ्यक्रमं अभिलेख व ग्रन्थ सम्पादन याय्गु सैद्धान्तिक ज्ञान बी ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाइ १. अभिलेख परिचय (Epigraphy)

१०

१.१ अर्थ – परिभाषा, व्याख्या व वर्गीकरण

१.२ नेपाली अभिलेखया अध्ययनया प्रकार

१.२.१ उत्कीर्ण (Inscription)

१.२.२ लिखत (Document)

१.२.३ ग्रन्थ (Manuscript)

१.३ नेपालय् अभिलेख अध्ययनया इतिहास

१.४ छुं प्रमुख अभिलेखालय

१.४.१ राष्ट्रिय अभिलेखालय

१.४.२ केशर पुस्तकालय

१.४.३ आशा सफूकुथि

एकाइ २. नेपाली अभिलेख अध्ययन याःपिं मू मू व्यक्तित्व व इमिगु

अध्ययन- पद्धति

५

२.१ छत्रवहादुर कायस्थ

२.२ धनवज्र वज्राचार्य

२.३ भगवानलाल इन्द्रजी

- २.४ महेशराज पन्त
- २.५ शंकरमान राजवंशी
- २.६ सिगफ्रेड लिनहार्ड
- २.७ हरिराम जोशी
- २.८ हायन्स योर्गेन्सन
- २.९ हेमराज शाक्य

एकाइ ३. अभिलेख-ज्वलं निर्माण प्रक्रिया

५

- ३.१ लेख्यज्वलं (Materials)
- ३.२ लेखनज्वलं (tools)
- ३.३ प्रविधि (techniques)

एकाइ ४. अभिलेखया विषय

५

- ४.१ राजकीय सनदपत्र वा शासनपत्र (Royal Charters)
- ४.२ स्तुतिपत्र (Eulogies)-अभिलेखया अंग जक
- ४.३ राजाज्ञा (Royal Orders)
- ४.४ राजकीय सन्देश (Proclamations)
- ४.५ दानपत्र (Donative)
- ४.६ संस्मरण (commemorative)
- ४.७ क्रयविक्रयपत्र (sales)
- ४.८ बन्धकीपत्र (Mortgages)

एकाइ ५. अभिलेख-रचनाया प्रक्रिया

१५

- ५.१ सामान्य परम्परा— लेखनदिशा, मिलित शब्द, चिन्ह
प्रणालि, पृष्ठ लेखनपद्धति, पाठ संशोधनविधि, संक्षिप्त
नाम, अंक लेखन
- ५.२ विशेष परम्परा— मंगल प्रतीक, नमस्करण
(Invocation), मंगलकामना (Benediction),
प्रशस्ति (Laudation), संकल्पवाक्य, दानश्लोक
(Imprecation), पुष्पिका (Colophon), शुभाशुभ

एकाइ ६. पाठालोचन

५

- ६.१ मूलपाठ विज्ञान रूपय् परिचय
- ६.२ लिपिकारया प्रतिलिपी दइगु अशुद्धि, विकार, भ्रम
- ६.३ थीथी प्रतिलिपी दैगु पाठभेद, उथें-उथेंजाःगु आखःया भ्रम
- ६.४ तःगु प्रतिलिपिया विकासक्रम (वंशवृक्ष)
- ६.५ क्षेपक
- ६.६ पाठालोचन पक्रिया (ग्रन्थ मुना, तुलना, पाठ पुनर्निर्माण आदि)
- ६.७ प्रतिलिपिकालिक भाषा प्रयोग

एकाइ ७. अभिलेखया काल-निर्धारण

५

- ७.१ संवत् ज्ञान, शासनकाल ज्ञान, संवत् सूचक शब्दांक, अक्षरांक ज्ञान
- ७.२ संवत् न्हयथनामतःगु अवस्थाय् काल निर्धारणया आधार
- ७.३ वाट्यप्रमाण (अनुश्रुति, ऐतिहासिक घटना, व्यक्ति, समाजिक वा सांस्कृतिक उल्लेख)
- ७.४ आन्तरिकप्रमाण (लिपि, लेखनवस्तु, लेख्यवस्तु, लेखनपद्धति, अलंकरण)
- ७.५ भाषिक प्रमाण (तात्कालिक खँगः, खँत्वाः वा व्याकरणिक विशेषता)

एकाइ ८ अभिलेखीय लिपि

५

- ८.१ शैलीगत
- ८.२ लिपिवैज्ञानिक अध्ययन
- ८.३ सम्बन्धित अभिलेखया वर्णसूचि
- ८.४ उथें-उथेंजाःगु वर्ण जुइगु भ्रम, अपूर्ण च्वज्या जुइगु, पाठभेद आदि यावहारिक समस्या

एकाइ ९ अभिलेखीय भाषा

५

- ९.१ शब्दभेद रूढ, यौगिक, योगरूढया ज्ञान
- ९.२ मिलित अक्षरमालायात खँगःकथं फाय्गु
- ९.३ विकृत शब्द (मात्रा, अक्षर, संयुक्ताक्षर आदि)

- ९.४ स्थानापन्न च्वज्या
- ९.५ पाठ विकृति
- ९.६ लिपिकारया भ्रम
- ९.७ लिपिजन्य भूल
- ९.८ अर्थ छ्चाय्गु समस्या

एकाइ १०. अभिलेखीय भाषा ज्ञान

१०

१०.१ अभिलेख्य् छ्चलातःगु पुलांगु नेपालभाषा, संस्कृत, मैथिली
व अन्य भाषाया ज्ञान

एकाइ ११. अभिलेख बन्दोबस्त

५

११.१ अभिलेख प्रतिलिपि काय्गु थीथी प्रविधि

मूल्यांकन विधि -

एकाइ १, ५, ६, ७ पाखें तःहाकगु निगू न्ह्यसः न्यनाः यग्गु छ्गूया जक
लिसः बीकेगु । ..... २० X १ = २०

एकाइ १ निसें ११ पाखें चीहाकगु स्वंगू न्ह्यसः न्यनाः यग्गु निगूया जक
लिसः बीकेगु । ..... १० X २ = २०

एकाइ २, ३, ४, ८, ९, १० पाखें स्वंगू टिप्पणी बियाः यग्गु निगू जक
च्वकेगु । ..... ५ X २ = १०

नोट :

थ्व पाठ्यक्रम ब्वनीम्ह विद्यार्थी मेगु ५० ल्याःया अभिलेख संपादनया
विषय काय्माः।

लिधंसा जेालं :

कसा, प्रेमबहादुर (स.), १०८४, रत्नेश्वर प्रादुर्भाव । यें: च्वसापासा ।
कात्रे,एस.एम, १०९१, भारतीय पाठालोचन की भूमिका । उदयनारायण
तिवारी (अनु) भोपाल: मध्यप्रदेश हिन्दी ग्रन्थ अकादमी (ई १९७१) ।

गिरिजा कुमार, कृष्ण कुमार, १११२, सूचीकरण के सिद्धान्त । प्रेमकुमार जायसवाल (अनु.) । दिल्ली: विकास पब्लिशिंग हाउस (ई १९९२) ।

गुप्तं, माताप्रसाद, १०८९, पाठानुसन्धान, सावित्री सिन्हा व विजेन्द्र स्नातक (सं) - अनुसन्धान की प्रक्रिया । दिल्ली: नेशनल पब्लिशिंग हाउस, पौ ७८-८७ (ई १९६९) ।

जोशी, हरिराम, १०९३, नेपालको प्राचीन अभिलेख । काठमाडौं: नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान (विसं २०३०) ।

तमोट, काशीनाथ, ११२७, स्वस्थानीपरमेश्वरी व्रतकथा । यें: शुभ सफूकुथि प्रकाशन ।

डंगोल, बलरामदास, ११०७, अभिलेख बन्दोवस्तको सिद्धान्त र राष्ट्रिय अभिलेखालय । काठमाडौं: रमादेवी (विसं २०४४)

पन्त, दिनेशराज (सं), ११२८, न्यायविकासिनी । काठमाडौं: कानून व्यवसायी क्लब (विसं २०६५) ।

पन्त, नयराज, ११०६, लिच्छविसंवत्को निर्णय । काठमाडौं: नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान (विसं २०४३) ।

राजवंशी, शंकरमान, १०९०, कान्तिपुर शिलालेख सूची । काठमाडौं: राष्ट्रिय अभिलेखालय (विसं २०२७) ।

राजवंशी, शंकरमान, १०८३, भक्तपुर शिलालेख सूची । काठमाडौं: वीरपुस्तकालय (विसं २०२०) ।

वज्राचार्य, धनवज्र, १०९३, लिच्छविकालका अभिलेख । काठमाडौं: नेपाल र एशियाली अनुसन्धान केन्द्र (विसं २०३०) ।

वज्राचार्य, धनवज्र, १११९, मध्यकालका अभिलेख । काठमाडौं: नेपाल र एशियाली अनुसन्धान केन्द्र (विसं २०५६) ।

वैद्य, जनकलाल, ११०५, राष्ट्रिय अभिलेखालय स्थित नेपालभाषा । नेवारी अभिलेख ग्रन्थ । काठमाडौं: त्रि.वि. ।

सत्येन्द्र, ११०९, पाण्डुलिपि विज्ञान । द्वितीय संस्करण । जयपुर: राजस्थान हिन्दी ग्रन्थ अकादमी (ई १९८९) ।

शाक्य, राजा(सं), १११६, आशा सफूकुथि, आशासफू कूथि पिथना ४ । यें: आशासफूकुथि, गुथि ।

श्रेष्ठ, देविचन्द्र, १९९३, नेपालमा लिखतपत्रहरुको परम्परा, कानून
विवरणिका, ६०:३०-३४ (वि.सं २०५०) ।

Bowers, Fredson. 1966. *Textual and Literary Criticism*. London:
Cambridge University Press.

Burleigh, Peter. 1970. *A plea for Talapatras. The Rising Nepal*,
March 20, p.2

Conrady, August. 1891. *Das Haricandranrityam*.
Ein altnepalesisches Tanzspiel, Mit Einer Grammatischen
Einleitung. Leipzig: KF kohler, pp 13-45

Gnoli, R. 1956. *Nepalese Inscriptions in Gupta Characters*. Part
I: Text. Rome (Serie Orientale Roma X)

Indraji, Bhagvanlal, Buhler G. 1880. *Inscriptions from Nepal*.
Indian Antiquary IX (July-August), pp. 163-194.

Kolver, Bernhard, Hemraj Sakya. .... *Documents from the
Rudravarna-Mahavihara Patan*. Sankt Augustin, VGH
Wissenschaftsverlag.

Lienhard, Siegfried, Collab. Thakur Lal Manandhar. 1988.
Nepalese Manuscript, pt. I Newari and Sanskrit.
Stuttgart: Franz Steiner Verlag,

Lienhard, Siegfried. 1995. *The Divine Play of Lord Krishna*. Bonn:
VGH Wissenschaftsverlag.

Manandhar, Tri Ratna (Ed.). 2002. *Date conversion chart*.
Kathmandu: CNAS.

Regmi, D.R. .... *Inscriptions of Ancient Nepal*, 3 vols. New
Delhi.

Thapa, Ramesh Jung. 1967. *The archives Movement and Nepal*.
Kathmandu: Dept. of Archaeology.

अभिलेख विज्ञान (प्रयोगिक)

(अभिलेख संपादन)

वैकल्पिक (कार्यमूलक)

NB:539 - A2

Paper : IX

FM : 50

PM : 20

TH : 75

तातुना

थ्व पाठ्यक्रम ब्वना: विद्यार्थी

- अभिलेख सम्पादन याय्गु प्रारम्भिक शीप सय्की ।
- थम्हं यानागु अभिलेख सम्पादनया प्रतिवेदन च्वय् सय्की ।

पाठ्य वर्णन

अभिलेख सम्पादनया नितिं न्हापा सुनां नं संपादन मजुनिगु म्होति नं २० पौया लिखत वा उत्कीर्ण अभिलेखपत्र जुइमा: ।

विद्यार्थी अभिलेख संपादन याइबले थुलि खँय् ध्यान तःगु जुइ हे मा: ।

क) संपादन याय्गु अभिलेखया प्रतिलिपि विभागायात क्यना: स्वीकृति काय्मा: ।

ख) अध्ययन योजना व लेखन योजना दय्का: उकियात क्वातुक्क नालेमा: ।

ग) नियमित लिखित प्रगति विवरण निर्देशकयात बीमा: ।

घ) विभागं ब्यूगु अभिलेख संपादनया ढाँचा क्वातुक्क नालेमा: ।

ङ) प्यंगू संपादन प्रतिवेदन व PDF Format या छगू इलेक्ट्रोनिक, CD कपि विभागय् लःल्हाय्मा: ।

च) थ्व संपादन प्रतिवेदन निगूगु दँया परीक्षा बीन्त्यः विभागय् लःल्हाय् धुंकूगु जुइमा: ।

मूल्याङ्कन विधि -

अभिलेख संपादनया मूल्याङ्कन आन्तरिक व बाह्य परीक्षकं याइ । थुकिया मौखिक परीक्षा नं जुइ । परीक्षाया व्यवस्था विभागं याइ ।

क) अभिलेख-संपादन मूल्यांकनया निंतिं विभागं ल्यःम्ह बाह्य परीक्षकं थःगु टिप्पणी लिखित रुपय् विभागयात लःल्हाय्माः ।

ख) अभिलेख-संपादनया ल्याः बाह्य परीक्षकं विभागनाप परामर्श यानाः क्वय् बियागु विधिकथं निर्धारण याय्गु जुइमाः

● विषयवस्तु	- २०
● संपादन-पद्धति	- १५
● भाषा, व्याकरण	- १०
● मौखिक परीक्षा	- ५
मुक्कं	५०

नोट :

(अभिलेख विज्ञान विषय कयाः ब्वनीपिं विद्यार्थीपिसं अनिवार्य रुपं थुगु पत्र काय्माः)।

पत्रकारिता (सैद्धान्तिक)

(सैद्धान्तिक अध्ययन)

वैकल्पिक (कार्यमूलक)

NB : 539-B1

Paper : IX

FM : 50

PM : 20

TH : 75

तातुना

थ्व पाठ्यक्रमं पत्रकारिताया सैद्धान्तिक ज्ञान बी ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाई : १ पत्रकारिता व आमसंचार सम्बन्धी सिद्धान्त

३०

१.१. संचार व आमसंचारया परिभाषा व अवधारणा

१.१.१ ताजि

१.१.२ थुकिया ज्या, महत्व व लागा

१.१.३ परम्परागत संचारमाध्यम व इतिहास

१.१.४ आमसंचार व संस्कृति

१.२ पत्रकारिताया परिचय

१.२.१ सिद्धान्त

१.२.२ उद्देश्य, ज्या व महत्व

१.२.३ आमसंचार व पत्रकारिताया दथुइ समानता व भेद

१.२.४ पत्रकारिताया ताजि

१.३ समाचारया परिभाषा

१.३.१ समाचारया तत्व

१.३.२ समाचारया ताजि व स्रोत

१.३.३ संरचना

१.३.४ लेखन शैली

- १.३.५ फिचर
- १.३.६ प्रेसविज्ञप्ति
- १.३.७ समाचार-संप्रेषण
- १.३.८ संवाददाता, संवाददाताया ताजि
- १.३.९ अन्तर्वार्ता
- १.३.१० सम्पादन
- १.३.११ सजावट,
- १.३.१२ सम्पादकीय
- १.३.१३ प्रूफ स्वयं

एकाई : २ प्रेस स्वतन्त्रता व नैतिकता

२५

- २.१ लोकतान्त्रिक आन्दोलनय् नेपाली प्रेस
  - २.१.१ प्रेस स्वतन्त्रता
  - २.१.२ राज्यया प्यंगू अंग
  - २.१.३ आचारसंहिता
  - २.१.४ पीत पत्रकारिता
  - २.१.५ कानूनी व्यवस्था
  - २.१.६ पत्रकारितां जनमत निर्माण व जनमतया प्रतिनिधित्व
- २.२ प्रेस व ऐन नियम
  - २.२.१ नेपाल सरकारया वैधानिक कानून २००४
  - २.२.२ छापाखाना व प्रकाशन सम्बन्धी ऐन, २००८
  - २.२.३ नागरिक अधिकार ऐन
  - २.२.४ अन्तरिम संविधान २०६३ य् प्रेस स्वतन्त्रताया स्थिति व सेन्सरशिपया व्यवस्था
  - २.२.५ विद्यमान प्रेस कानून
  - २.२.६ प्रेस काउन्सिलया व्यवस्था
  - २.२.७ प्रेस आयोग

- ३.१ नेपाली पत्रकारिताया इतिहास
- ३.२ साहित्यिक पत्रकारिता व थुक्रिया इतिहास
  - ३.२.१ बुद्धधर्म व नेपालभाषा
  - ३.२.२ धर्मदूत
  - ३.२.३ धर्मोदय
- ३.३ समाचार पत्रिकाया इतिहास, महत्व व थुक्रिया अवस्था
  - ३.३.१ पासा
  - ३.३.२ नेपालभाषा पत्रिका
- ३.४ नेपालभाषा पत्रकारिताया अवस्था व विकास
  - ३.४.१ साप्ताहिक
  - ३.४.२ न्हिपौ
  - ३.४.३ विद्युतीय

मुल्यांकन विधि

१. एकाई १, २ व ३ या १०/१० ल्याःया प्यंगू /प्यंगू न्ह्यसः न्यनाः
स्वंगूया लिसः फवनेगु जुइ । .....३ X १० = ३०
२. एकाई १, २ व ३ पाखें ५/५ ल्याःया खुगू न्ह्यसः न्यनाः प्यंगूया लिसः
फवनेगु जुइ । .....४ X ५ = २०

नोट :

(थ्व पाठ्यक्रम ब्वनीपिं विद्यार्थीपिसं मेगु ५० पूल्याःया पत्रकारितासम्बन्धी कक्षापत्र (Term paper) च्वय् माः)

लिधंसा जोलं :

- अधिकारी, निर्मलमणि, १९२६, आमसंचार र पत्रकारिता । दोस्रो संस्करण ।
काठमाडौं : प्रशान्ति पुस्तक भण्डार (विसं २०६२) ।
- आचार्य, भानुभक्त, १९२८, आमसंचार पत्रकारिता अध्ययन । काठमाडौं
प्रधान बुक हाउस (विसं २०६४) ।

चालिसे, विजय, १९२०, समाचार संकलन तथा सम्पादन । तेस्रो संस्करण ।
काठमाडौं: सृष्टि प्रकाशन (विसं २०५६) ।

डंगोल, हरिकृष्ण, १९२९, लोकतान्त्रिक आन्दोलनय् नेपालभाषा बुखँपौया भूमिका ।
एम ए थेसीस । नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग, त्रिवि (अप्रकाशित) ।

१९२९, लोकतान्त्रिक आन्दोलनमा नेपालभाषाका खबरपत्रिका, 'मिडिया
अध्ययन ४' । काठमाडौं : मार्टिन चौतारी (वि.सं.२०६६) ।

तमोट, काशीनाथ, १९०९, न्हिपौ नेपालभाषा पत्रिकाया बुखँ । नेपालभाषा
पत्रिका तपँपौ, पौ ७-५५ ।

ताम्रकार, बेलमाया, १९११, नेपालभाषा साहित्यय् 'धर्मोदय' लय्पौया देन व
उकिया च्वसु धलः । एम ए थेसीस । नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग, त्रिवि (अप्र.) ।

दाहाल, काशीराज, १९२३, आमसंचार र कानून । काठमाडौं : नेपाल प्रेस
इन्स्टिच्यूट (सन् २००२) ।

देउसा राई, लालध्वज, १९१४, अखबारी पत्रकारिता । काठमाडौं : साभा
प्रकाशन (सन् १९९४) ।

देवकोटा, ग्रीष्मबहादुर, १०८८, नेपालको छपाखाना र पत्रकारिताको इतिहास ।
काठमाडौं:... (विसं २०२४)।

नेपाल प्रेस इन्स्टिच्यूट, १९१४, पत्रकारिता हाते किताव । काठमाडौं: नेपाल
प्रेस इन्स्टिच्यूट(सन् १९९४) ।

मानन्धर, राजेन्द्र, १९२०, नेपालभाषा मुद्रण पत्रकारिता : छगू अध्ययन ।। एम
ए थेसीस । नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग, त्रिवि (अप्रकाशित) ।

लाकौल, वैकुण्ठप्रसाद(सं), १०४५-५०, बुद्धधर्म व नेपालभाषा । यँ : लाकौल पिथना ।

वैद्य, जनकलाल, १९०७, नेपालभाषा साहित्यय् धर्मोदय पत्रिकाया देन, खेलुइता
द, ... ।

सूचना विभाग, १९२७ , नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ । काठमाडौं :
सूचना विभाग (विसं २०६३)।

श्रेष्ठ, भगवतीप्रसाद, १९०९, नेपालभाषा पत्रपत्रिकाया जातः । यँ नेपालभाषा परिषद ।

Acharya, B.B.2006. *An Introduction to Mass Communication
& Journalism*; Kathmandu: Pradhan Book House.

Mcquail, Denis. 2005. *Mass Communication Theory*. Fifth
Edition. New Delhi: Vistar Publications.

पत्रकारिता (प्रयोगिक)

(कक्षापत्र लेखन)

वैकल्पिक (कार्यमूलक)

NB:539 - B2

Paper : IX

FM : 50

PM : 20

TH : 75

तातुना

थ्व पाठ्यक्रम ब्वना: विद्यार्थी

- पत्रकारिताया प्रारम्भिक शीप सय्की ।
- थम्हं सय्कागु पत्रकारिताया शीप छयलेसइ ।
- थम्हं हे स्वतन्त्ररुपं पत्रकारितासम्बन्धी शोध-ज्या न्ह्याकेफइ ।

पाठ्य वर्णन

विद्यार्थी पत्रकारिताया कक्षापत्र च्वइबले थुलि खँय् ध्यान तःगु जुइ माः ।

क) पत्रकारितासम्बन्धी कक्षापत्रया शोध-प्रस्ताव विभागायात लःल्हाना स्वीकृति काय्माः ।

ख) अध्ययन योजना व लेखन योजना दय्काः उकियात क्वातुक्क नालेमाः ।

ग) नियमित लिखित प्रगति विवरण निर्देशकयात बीमाः ।

घ) विभागं ब्यूगु कक्षापत्रया ढाँचा क्वातुक्क नालेमाः ।

ङ) प्यंगू कक्षापत्रया प्रतिवेदन व PDF Format या छगू इलेक्ट्रोनिक, CD कपि विभागय् लःल्हाय्माः ।

च) कक्षापत्र निगूगु दँया परीक्षा बीन्ह्यः विभागय् लःल्हाय् धुंकूगु जुइमाः

मूल्याङ्कन विधि

कक्षापत्रया मूल्याङ्कन विभाग व बाह्य परीक्षकं याइ । थुक्रिया मौखिक परीक्षा जुइ । परीक्षाया व्यवस्था विभागं याइ ।

क) कक्षापत्र मूल्यांकनया नितिं विभागं ल्यःम्ह बाह्य परीक्षकं थःगु टिप्पणी लिखित रुपय् विभागयात लःल्हाय्माः ।

ख) बाह्य परीक्षकं कक्षापत्रया ल्याः विभागनाप परामर्श यानाः क्वय् बियागु विधिकथं निर्धारण याय्गु जुइमाः

● विषयवस्तु	- २०
● शोध-पद्धति	- १५
● भाषा, व्याकरण	- १०
● मौखिक परीक्षा	- ५
मुक्कं	५०

नोट :

(पत्रकारीता विषय कयाः ब्वनीपिं विद्यार्थीपिसं अनिवार्य रुपं थुगु पत्र काय्माः) ।

साक्षरता (सैद्धान्तिक)

(सैद्धान्तिक अध्ययन)

वैकल्पिक (कार्यमूलक)

NB: 539-C1

Paper : IX

FM : 50

PM : 20

TH : 75

तातुना :

थ्व पाठ्यक्रमं विद्यार्थीपिन्त साक्षरताया सैद्धान्तिक ज्ञान बी ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाइ १. आधार

२५

- १.१ साक्षरता परिभाषा : भूमण्डलीय व राष्ट्रिय, कार्यमूलक साक्षरता व भाषाया तगिं
- १.२ साक्षरताया सरोकार : भूमण्डलीय व राष्ट्रिय, मांभासं शिक्षासम्बन्धी युनेस्कोया प्रतिवेदन, राष्ट्रिय रणनिति, साक्षरता आवश्यकता
- १.३ मांभाय् व साक्षरता प्राप्ति, साक्षरता व बाल/यूवा शिक्षा
- १.४ साक्षरता व पराभाषिक जागरण
- १.५ साक्षरताया थी थी थासा
- १.६ अनौपचारिक व औपचारिक शिक्षा
- १.७ विकसित देशया थौया साक्षरता दर
- १.८ साक्षरताया छुं अध्ययन प्रतिवेदन बाङ्लादेश, भारत व नेपाल
- १.९ साक्षरता योजना - स्थानीय उत्प्रेरणा, साक्षरता दर, स्थानीय आवश्यकता, श्रोत व सामग्रीया प्राप्यता, आज्जु व विधि क्वछीगु
- १.१० साक्षरता योजनाया तालिम-शिक्षक, सुपरिवेक्षक, च्वमि व मेमेपिन्त तालिम
- १.११ साक्षरता व बहुभाषिकता, साक्षरता व भाय् मौखिक व लिखित कथ्य

२.१ ब्वनेगु

२.१.१ थौकन्हय्या ब्वनेगु सिद्धान्त व पद्धतिया अध्ययन

२.२ च्वज्या

२.२.१ पाय्छि लिपि ल्यय्गु - गथे ल्यय्गु ?

२.२.२ लेखनया विकास

२.२.३ स्वीकृत लेखन प्रणालीया निर्माण - समाज भाषावैज्ञानिक सहमति

२.३ साहित्यया निर्माण

२.३.१ लक्षित ब्वमि - मचा, ल्यासेल्याय्म्ह, मेमेपिं

२.३.२ साक्षरता ज्वलंया विकास-साक्षर व साक्षरोत्तर ज्वलं

२.३.३ आदिवासी साहित्य, लोकबाखं, में, चिनाखं, क्वाः, खँत्वाः

खँभाय् आदि मुनेगु व छयलेगु

२.४ सिर्जनात्मक लेखन - ब्वमिपिन्त थकया च्वमि याइगु ज्वलं

एकाइ ३ ज्वलं पिथना

१०

३.१ स्थानीय ज्वलनं शिक्षण सामग्री दय्केगु

३.२ ज्वलं छयलेत शिक्षणनिर्देशकयात अःपुकाबीगु

३.३ ब्वनेज्वलं व मेमेगु स्वयाब्वनेगु ज्वलं केनेगु

३.४ संपादन व पाठ्य ज्याय्गु

३.५ ज्वलं लिपि थनेगु-तःधंगु समुदाययात मती तयाः सफू, पौ, अंगःपौ, पोष्टर व मेमेगु

एकाइ ४ सर्वेक्षण व मूल्याङ्कन

१५

४.१ साक्षरता अनुसन्धान योजनाया थौया प्रवृत्ति

४.२ नेपालय् साक्षरता आयोजना, गतिविधि व साक्षरता ज्वलंया संक्षिप्त सर्वेक्षण

४.३ नेपाःया थीथी भाषाय् छयःगु लेखनप्रणालीया मूल्याङ्कन

४.४ नेपाली व नेपाःया मेमेगु भाय् ल्हाइपिं मस्त व ल्यासेल्याय्म्हतय्सं छयलीगु ज्वलंया मूल्याङ्कन

मूल्याङ्कन विधि :

१. निगू तहा न्ह्यसः न्यनाः छगूया लिसः बीकेगु .....१X २० = २०
२. स्वंगू चीहा न्ह्यसः न्यनाः निगूया लिसः बीकेगु .....२ X १० = २०
३. स्वंगू टिप्पणी न्यनाः निगूया लिसः बीकेगु .....५ X २ = १०

नोट :

(थ्व पाठ्यक्रम ब्वनीपिं विद्यार्थीपिसं मेगु ५० पूल्याःया साक्षरतासम्बन्धी कक्षापत्र (Term paper) च्वय् माः)।

पाठ्य जोलं :

- Baucom, K.L 1978. *ABCs of Literacy: Lessons from Linguistics*. Iran : International Institute of Adult Literacy.
- Bhola, H.S. 1994. *A Source book for literacy work: perspective from the Grassroots*. London: Jessica Kingsley / UNESCO Publishing.
- Lee, E. W. 1982. *Literacy Primer: The Gudchinsky method*. Dallas: Summer Institute of Linguistics
- Ram, Geeta. 1991. *Adult Education: Literacy to Liberation*. New Delhi: Anmol Publications

साक्षरता (प्रयोगिक)

(कक्षापत्र लेखन)

वैकल्पिक (कार्यमूलक)

NB:539 -C2

Paper : IX

FM : 50

PM : 20

TH : 75

साक्षरता विषय कया: ब्वनीपिं विद्यार्थीपिंसं अनिवार्य रुपं थुगु पत्र काय्मा: ।

तातुना

थ्व पाठ्यक्रम ब्वना: विद्यार्थी

- साक्षरतासम्बन्धी प्रारम्भिक ज्ञान दय्की ।
- थम्हं सय्कागु साक्षरताया शीप छ्यलेसइ ।
- थम्हं हे स्वतन्त्ररुपं साक्षरतासम्बन्धी शोध-ज्या न्ह्याकेफइ ।

पाठ्य वर्णन

विद्यार्थी साक्षरताया कक्षापत्र च्वइबले थुलि खँय् ध्यान तःगु जुइ मा: ।

क) साक्षरतासम्बन्धी कक्षापत्रया शोध-प्रस्ताव विभागायात लःल्हाना स्वीकृति काय्मा: ।

ख) अध्ययन योजना व लेखन योजना दय्का: उकियात क्वातुक्क नालेमा: ।

ग) नियमित लिखित प्रगति विवरण निर्देशकयात बीमा: ।

घ) विभागं ब्यूगु कक्षापत्रया ढाँचा क्वातुक्क नालेमा: ।

ङ) प्यंगू कक्षापत्रया प्रतिवेदन व PDF Format या छगू इलेक्ट्रोनिक, CD कपि विभागय् लःल्हाय्मा: ।

च) थ्व कक्षापत्र निगूगु दँया परीक्षा बीन्ह्यः विभागय् लःल्हाय् धुंकूगु जुइमा: ।

मूल्याङ्कन विधि -

कक्षापत्रया मूल्याङ्कन विभाग व बाह्य परीक्षकं याइ । थुक्रिया मौखिक परीक्षा जुइ । परीक्षाया व्यवस्था विभागं याइ ।

क) कक्षापत्र मूल्यांकनया नितिं विभागं ल्यःम्ह बाह्य परीक्षकं थःगु टिप्पणी लिखित रुपय् विभागयात लःल्हाय्माः ।

ख) बाह्य परीक्षकं कक्षापत्रया ल्याः विभागनाप परामर्श यानाः क्वय् बियागु विधिकथं निर्धारण याय्गु जुइमाः

● विषयवस्तु	- २०
● शोध-पद्धति	- १५
● भाषा, व्याकरण	- १०
● मौखिक परीक्षा	- ५
मुक्कं	५०

नोट :

(साक्षरता विषय कयाः ब्वनीपिं विद्यार्थीपिसं अनिवार्य रुपं थुगु पत्र काय्माः)

नेपालभाषाया भाषिका अध्ययन

(सैद्धान्तिक अध्ययन)

वैकल्पिक : कार्यमूलक

NB : 539-D1

Paper : IX

FM : 50

PM : 32

TH : 75

तातुना :

नेपालभाषाया भाषिका विशेषयात वर्णनात्मक वा समाज भाषावैज्ञानिक पहलं अध्ययन विश्लेषण याय् फय्केगु ।

पाठ्य विवरण :

कक्षाभार

एकाइ १ भाषिका परिचय

२५

१.१ भाषिकाविज्ञान (Dialectology)

१.१.१ भाषा व भाषिका

१.१.२ भाषिका किसिम

१.१.३ नेपालभाषा व उकिया भाषिका (क्षेत्रिय वा भौगोलिक व सामाजिक)

१.१.४ भाषान्तरण व उकिया कारण

१.१.४.१ भाषा सम्पर्कया अभाव

१.१.४.२ भाषानुरागया अभाव

१.१.४.३ भाय्वः धकाः हिस्याय्गु प्रवृति

१.१.४.४ सरकारया भाषानीति व उकिया लिच्चः

एकाइ २. भाषिका भेद (यैं, यल व ख्वपया जक)

२५

२.१ वर्ण भेद

२.२ ध्वनि व रुपसन्धि परिवर्तन

२.३ रुप भेद

२.३.१ संज्ञा

२.३.१.१ संज्ञाया व्युत्पादन

२.३.१.२ संज्ञाया रुपायन

२.३.१.३ सर्वनाम व उकिया रुपायन

२.३.२ क्रिया

२.३.२.१ क्रियाया व्युत्पादन

२.३.२.२ क्रियाया रुपायन

२.३.२.३ संयुक्त क्रिया

२.३.३ विशेषण

२.३.३.१ विशेषणया व्युत्पादन

२.३.३.२ विशेषणया रुपायन

२.३.४ क्रियाविशेषण

२.३.४.१ सामान्य क्रियाविशेषण

२.३.४.२ क्रियाविशेषणया व्युत्पादन

२.४ अर्थ भेद

२.४.१ थःथिति खँग्वःया विशेषण

२.४.२ अर्थान्तर

२.५ शब्द भेद

२.५.१ आपालं पाःगु पर्याप्त खँग्वः

२.५.२ भचा भचा पाःगु सहजातीय खँग्वः

एकाइ ३ भाषा योजना

२५

३.१ जनगणना प्रतिवेदनए नेवाः भाषा व वक्ता

३.२ नेपालभाषाया सामाजिक व क्षेत्रीय भाषिका

३.३ नेवाः समाजय् भाषा भेद, सम्पर्क भाषा व भाषा परिवर्तनया धारणा

३.४ त्यासा खँग्वः आपाः व स्वदेशी खँग्वः न्हनावनीगु

३.५ सामाजिक व पेशागत ज्याखँए नेवाःभाए : परिवार, शिक्षा, लिखित साहित्य, आमसंचार आदि

मूल्यांकन विधि :

१. तःहाकगु निगू न्ह्यसः न्यनाःछगूया जक लिसः बीकेगु .. $१X२०=२०$
२. चीहाकगु स्वंगू न्ह्यसः न्यनाःनिगूया जक लिसः बीकेगु .. $१०X२=२०$
३. स्वंगू टिप्पणी बियाः यगु निगू जक च्वकेगु ..... $२X५=१०$

नोट :

(भाषिका अध्ययन विषय कयाः ब्वनीपिं विद्यार्थीपिसं अनिवार्य रुपं मेगु ५० ल्याःया नेपालभाषाया छुं भाषिकासम्बन्धी कक्षापत्र च्वय्माः ॥)

लिधंसा जोलं :

जोशी, सुन्दरकृष्ण, १९९०, नेपालभाषाया म्वाकातय्गु खँय्, कुलां ९:१५४-१६२ ।

१९९४, नेपालभाषाको भविष्य निर्माणमा यसका भाषिकाहरुले खेल्ने सक्ने भूमिका, भी पुचःस्मारिका, ...: १७-२५ ।

तमोट, काशीनाथ, १९०९, ऐतिहासिक सन्दर्भय् नेपालभाषा व दोल्खा भाषिकाय् कारक प्रत्ययय् छपुलु, पलेस्वां १,१ :७३-७६ ।

१९९९, नेपालभाषाया प्रसार, गोष्ठीपत्र । येँ : नेपालभाषा परिषद ।

नेवाःमि, दरशा, १९९४, वन्दिपुरया नेपालभाषा । येँ : राम भक्त भौमि ।

मल्ल, कमलप्रकाश, १०९९, ध्वाना सफूया धलःया भूमिका । येँ : लय्ताः दबू ।

माली, ईन्द्र, १०९८, भीगु भाय् भीगु खँवः । पोखरा : मांभाय् पुचः ।

शर्मा, रमापतिराज, १०९९, नेपालभाषाया बँ, नेपालभाषा नँ । कान्तिपुरः च्वसापासा ।

श्रेष्ठ, ओमकारेश्वर, १९२९, तानसेन नेवाः भाषिकाय् रुपायन पद्धति । नेपालमण्डल पिथना १० । यलः नेपालमण्डल घःचाःधुकू ।

श्रेष्ठ, रुद्रलक्ष्मी, १९९३, दोल्खा नेवाः भाय्या वर्णनात्मक अध्ययन । पीयच. डी.डिजर्टेशन । नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग, त्रिवि ।

साय्मि, प्रेम, १९०६, दोल्खाया नेपालभाषा खँपुमुना । येँ : नेपालभाषा अध्ययन व अनुसन्धान केन्द्र ।

सिंह, तुल्सीलाल, १९९२, नेपालभाषाया प्यांगां भाषिका । यल: साहित्यया
मूलुखा ।

- Genetti, Carol. 2007. *A Grammar of Dolakha Newar*. Berlin. New York: Mouton de Gruyter.
- Hasimoto, Mantaro J. 1977. The Newari language: A classified lexicon of its Bhadgaon dialect. *Mounmenta Serindica* No 2. Tokyo: ILCAA.
- Joshi, Sundar Krishna. 1984. *A descriptive study of Bhaktapur Dialect of Newari*. Ph.D. dissertation. University of Poona.
- Shakya, D.R. 1992. *Nominal and verbal morphology in six dialects of Newari*. M.A. dissertation. Oregon University, USA.
- Shrestha, Omkareshwor. 2000. Verb Morphology in the Tansen Dialect of Nepalbhasha. M.A Thesis. Central Department of English, TU.
- Wardhaugh, Ronald. 2006. *An Introduction to Sociolinguistics*. Fifth Edition. USA : Blackwell Publishing.
- Yadava, Yogendra P. 2001. *Linguistics: A Basic Course*. Kirtipur: New Hira Books Enterprises.
- Yadava, Y P, Pradeep L Bajracharya. 2005. *The Indigenous Languages of Nepal (ILN) Situation, Policy Planning and Coordination*. Lalitpur: National Foundation for Development of Indigenous Nationalities (NFDIN)

नेपालभाषाया भाषिका अध्ययन (प्रयोगिक)

(कक्षापत्र लेखन)

वैकल्पिक (कार्यमूलक)

NB:539 -D2

Paper : IX

FM : 50

PM : 20

TH : 75

तातुना

थ्व पाठ्यक्रम ब्वना: विद्यार्थी

- नेपालभाषाया भाषिकासम्बन्धी प्रारम्भिक ज्ञान दय्की ।
- थम्हं सय्कागु भाषिका अध्ययनया ज्ञान छ्यलेसइ ।
- थम्हं हे स्वतन्त्ररूपं भाषिकासम्बन्धी शोध-ज्या न्ह्याकेफइ ।

पाठ्य वर्णन

विद्यार्थी नेपालभाषाया भाषिकाया कक्षापत्र च्वइबले थुलि खँय् ध्यान तःगु जुइमा: ।

क) भाषिकासम्बन्धी कक्षापत्रया प्रस्ताव विभागयात लःल्हाना स्वीकृति काय्मा: ।

ख) अध्ययन योजना व लेखन योजना दय्का: उकियात क्वातुक्क नालेमा: ।

ग) नियमित लिखित प्रगति विवरण निर्देशकयात बीमा: ।

घ) विभागं ब्यूगु कक्षापत्रया ढाँचा क्वातुक्क नालेमा: ।

ङ) प्यंगू कक्षापत्रया प्रतिवेदन व PDF Format या छगू इलेक्ट्रोनिक, CD कपि विभागय् लःल्हाय्मा: ।

च) थ्व कक्षापत्र निगूगु दँया परीक्षा बीन्ह्यः विभागय् लःल्हाय् धुंकूगु जुइमा: ।

मूल्याङ्कन विधि -

कक्षापत्रया मूल्याङ्कन विभाग व बाह्य परीक्षकं याइ । थुक्रिया मौखिक परीक्षा जुइ । परीक्षाया व्यवस्था विभागं याइ ।

क) कक्षापत्र मूल्यांकनया नितिं विभागं ल्यःम्ह बाह्य परीक्षकं थःगु टिप्पणी लिखित रुपय् विभागयात लःल्हाय्माः ।

ख) बाह्य परीक्षक कक्षापत्रया ल्याः विभागनाप परामर्श यानाः क्वय् बियागु विधिकथं निर्धारण याय्गु जुइमाः

● विषयवस्तु	- २०
● शोध-पद्धति	- १५
● भाषा, व्याकरण	- १०
● मौखिक परीक्षा	- ५
मुक्कं	५०

नोट :

(नेपालभाषाया भाषिका विषय कयाः ब्वनीपिं विद्यार्थीपिसं अनिवार्य रुपं थुगु पत्र काय्माः)

Paper : X
वैकल्पिक (विशिष्टीकरण)

NB540 - A	अनुसन्धान प्रबन्ध वा	१००
NB540 - B	नेपालमण्डलया इतिहास वा	
NB540 - C	नेपालभाषाया पुलांगु प्याखं	

शोध प्रबन्ध

(शोधपत्र लेखन)

वैकल्पिक (विशिष्टीकरण)

NB:540 -A

Paper : X

FM : 100

PM : 40

TH : 150

तातुना

थ्व पाठ्यक्रम ब्वना: विद्यार्थी

- भाषा, साहित्य, संस्कृतिसम्बन्धी शोध-ज्याया ज्ञान दय्की ।
- थम्हं सय्कागु शोध-ज्याया ज्ञानयात व्यवहारय् छयलेसय्की ।
- थम्हं हे स्वतन्त्ररूपं शोध-ज्या न्ह्याकेफइ ।

पाठ्य वर्णन

विद्यार्थी शोधपत्र चवइबले थुलि खँय् ध्यानतःगु जुइ मा: ।

- क) शोधपत्रया प्रस्ताव विभागयात लःल्हाना: स्वीकृति काय्मा: ।
- ख) अध्ययन योजना व लेखन योजना दय्का: उकियात क्वातुक्क नालेमा: ।
- ग) नियमित लिखित प्रगति विवरण निर्देशकयात बीमा: ।
- घ) विभागं ब्यूगु शोधपत्रया ढाँचा क्वातुक्क नालेमा: ।
- ङ) प्यंगू शोधपत्रया प्रतिवेदन व PDF Format या छगू इलेक्ट्रोनिक, CD कपि विभागय् लःल्हाय्मा: ।
- च) शोध पत्र निगूगु दँया परीक्षाफल प्रकाशित जूगु ९० दिनया दुने नेपालभाषा केन्द्रीय विभागय् लःल्हाना: उकिया परीक्षाफल नापं पिथने धुंकेमा: ।

मूल्याङ्कन विधि -

शोधपत्रया मूल्याङ्कन विभाग व बाह्य परीक्षकं याइ । थुक्रिया मौखिक परीक्षा जुइ । परीक्षाया व्यवस्था विभागं याइ ।

क) शोधपत्र मूल्यांकनया नितिं विभागं ल्यःम्ह बाह्य परीक्षकं थःगु टिप्पणी लिखित रुपय् विभागयात लःल्हाय्माः ।

ख) बाह्य परीक्षकं शोधपत्रया ल्याः विभागनाप परामर्श यानाः क्वय् बियागु विधिकथं निर्धारण याय्गु जुइमाः

● विषयवस्तु	- ४५
● शोध-पद्धति	- २५
● भाषा, व्याकरण	- २०
● मौखिक परीक्षा	- १०
मुक्कं	१००

नेपालमण्डलया इतिहास

वैकल्पिक (विशिष्टीकरण)

NB : 540-B

Paper : X

FM : 100

PM : 40

TH : 150

तातुना

नेपाल अधिराज्यय् मध्यकालय् खनेदुगु स्वंगू मूल राज्य खस, तिरहुत व नेपालमण्डलमध्ये नेपालमण्डलया इतिहासया परिचय बीगु ज्या थन जुइ । थुकिं नेपाल उपत्यका व जःखः अर्थात् नेपालमण्डलमा प्राचीन कालनिसें मध्यकालया अन्त्यतकया राजनैतिक नापं सामाजिक- इतिहासया ज्ञान दय्की ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाइ १. ऐतिहासिक स्रोत ज्वलं

१५

- १.१ उत्कीर्ण अभिलेख
- १.२ लिखत अभिलेख
- १.३ ग्रन्थ अभिलेखया पुष्पिका टिपोट
- १.४ वंशावली
- १.५ भूतवृत्तान्त (घटनावली, थ्यासफू)
- १.६ कला-कृति
- १.७ मुद्रा
- १.८ विदेशीतय् यात्रावृत्तान्त आदि

एकाइ २. ऐतिहासिक परिचय

१५

- २.१ नेपालमण्डलया भुगोल
- २.२ नेपालमण्डलया लागा
- २.२.१ लिच्छवि अभिलेख प्राप्ति क्षेत्र

- २.२.२ नेपाल माहात्म्यकथंया सीमा
- २.२.३ चतुषष्ठी शिवलिंग क्षेत्र
- २.२.४ चतुर्विंशति शिवलिंग क्षेत्र
- २.२.५ नेपाल व नेवाः खँग्वःया व्युत्पत्ति
- २.२.६ नेपालमण्डल व उकिया पर्याय खँग्वः
- २.२.७ खसराज्य व डोय (तिरहुत) राज्यनाप स्वापु

एकाइ ३. लिच्छविकालया इतिहास

३०

- ३.१ लिच्छविपूर्व किरात कालया सामान्य परिचय
- ३.२ लिच्छविकालया सरसरी इतिहास
- ३.३ विशेष जुजुपिनि ऐतिहासिक परिचय(जयवर्मा, मानदेव, शिवदेव, अंशुवर्मा, नरेन्द्रदेव, जयदेव)
- ३.४ प्रशासनिक व्यवस्थाय् छपुलु
- ३.५ सामाजिक-सांस्कृतिक व्यवस्थाय् छपुलु

एकाइ ४. पूर्वमध्यकालया इतिहास

३०

- ४.१ नेपाल संवतया उत्पत्ति व विकासय् छपुलु
- ४.२ सरसरी इतिहास- संक्रमण व पूर्व मल्ल काल
- ४.३ नेपालमण्डलया विषय (जिल्ला)या परिचय
- ४.४ विशेष जुजुपिनि ऐतिहासिक परिचय (राघदेव, गुणकामदेव, शिवदेव (सिंहदेव), अरिमल्ल, महारानी, देवलदेवी, जयस्थिति मल्ल, यक्षमल्ल)
- ४.५ प्रशासनिक व्यवस्थाय् छपुलु
- ४.६ सामाजिक-सांस्कृतिक व्यवस्थाय् छपुलु

एकाइ ५. उत्तरमध्यकालया इतिहास

५०

- ५.१ यँ देया इतिहास
  - ५.१.१ सामान्य परिचय
  - ५.१.२ महापात्र कालया अवस्था

- ५.१.३ मू मू जुजुपिनि परिचय (रत्नमल्ल, महेन्द्रमल्ल,
प्रतापमल्ल, जयप्रकाश मल्ल)
- ५.२ यल देया इतिहास
- ५.२.१ सामान्य परिचय
- ५.२.२ महापात्रकालया अवस्था
- ५.२.३ मू मू जुजुपिनि परिचय (सिद्धिनरसिंह मल्ल, श्रीनिवास
मल्ल, श्रीनिवास मल्ल, योगनरेन्द्र मल्ल)
- ५.२.४ सप्तकुटुम्बज व खुम्ह प्रधानतय् गतिविधि
- ५.३ ख्वप देया इतिहास
- ५.३.१ सरसरी परिचय
- ५.३.२ मू मू जुजुपिनि परिचय (राय मल्ल, जगत्प्रका मल्ल,
जितामित्र मल्ल, भूपतिन्द्र मल्ल, रणजीत मल्ल)
- ५.४ स्वनिगःया मेमेगु व्यवस्था
- ५.४.१ प्रशासनिक व्यवस्थाय् छपुलु
- ५.४.२ सामाजिक-सांस्कृतिक व्यवस्थाय् छपुलु
- ५.४.३ ने.सं ६१५ या नेपालमण्डलया राजपात सम्बन्धी
अबलेया संयुक्त जुजुपिनि वशासन

एकाइ ६. पृथ्वीनारायण शाहया नेपालमण्डल हताः (८६४-८९०) १०

- ६.१ नुवाकोट विजय ।
- ६.२ कीर्तिपुरया ल्वापु
- ६.३ ख्वपय् अन्तिम हताः
- ६.४ स्वनिगलय् आर्थिक नाकाबन्दी
- ६.५ कान्तिपुरय् हताः

मूल्यांकन विधि

स्वंगू ताहा न्ह्यसः न्यनाः निगूया लिसः बीकेगु	२X२० = ४०
खुगू चीहा न्ह्यसः न्यनाः प्यंगूया लिसः बीकेगु	४X१० = ४०
खुगू टिप्पणी न्यनाः प्यंगू च्वकेगु	४X५ = २०

गुहालि जोलं

आचार्य, बाबुराम, १०९२, गोरखाविजयकालया घटना, पूर्णिमा, २७:१६३-१७४ (विसं २०२९) ।

उपाध्याय, रामप्रसाद, १११४, नेपाल प्राचीन तथा मध्यकालीन इतिहास काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार (विसं २०५१) ।

कार्की, दुर्गादेवी, १११५, देवलदेवी, रोलम्बा, १५,३:२३-२७ (ई १९९५) ।

खनाल, मुक्तिनाथ, १०९१, नेपाल माहात्म्य । काठमाडौं: नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान (विसं २०२८) ।

जोशी, सत्यमोहन, ११०५, नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा । दोस्रो संस्करण । ललितपुर: साभा प्रकाशन (विसं २०४२) ।

तमोट, काशीनाथ, १११७, यँ, यल ख्वप नेपालमण्डलया स्वशासित राज्यजक खः, देशय्मरु भ्याः, ४,१:३ ।

१११६, नेपालमण्डल लिच्छवि अभिलेख लूगु थाय्, देशय्मरु भ्याः, ३,९:३ ।

नेपाल, ज्ञानमणि, ११०३, नेपाल निरुक्त । काठमाडौं: नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान (विसं २०४०)

१११७, नेपालको पूर्वमध्यकालको इतिहास । कीर्तिपुर : नेएअके - विसं २०५४) ।

पन्त, दिनेशराज, १११३, गोरखाको इतिहास भाग १-४ । काठमाडौं : लेखक (विसं २०४१-२०५०) ।

प्रधान, भैरवबहादुर, १०७३, मध्यकालीन नेपाल । काठमाडौं : कृष्णबहादुर प्रधान (विसं २०१०) ।

पिया, रमेशमान, १११९, नेवा: समाजया संरचना, सन्ध्याटाइम्स (विशेष तँसापौ),.....: ५०-५१ ।

मल्ल, कमलप्रकाश, ११००, पूर्वज लुमंका । यँ : थःनेया थकूजु खलः ।

मुनकर्मी, लीलाभक्त, १०८८, मल्लकालीन नेपाल । काठमाडौं: रत्नपुस्तक भण्डार (विसं २०२५) ।

रेग्मी, जगदीशचन्द्र, १०९८, प्राचीन नेपालको राजनैतिक इतिहास । काठमाडौं : ने.रा.प्र.प्र. (विसं २०३५) ।

लामिछाने, जनार्दनराज, ११००, मल्लकालिक प्रशासनका केही पक्ष ।

काठमाडौं : लेखक (विसं २०३७) ।

वज्राचार्य, गौतमवज्र, १०९४, यङल यम्बु, कन्टीव्यूसन्स टु

नेपलिज स्टडिज, १,२:९०-९८ (ईसं १९७४) ।

१०९९, हनूमानढोका राजदरवार । कीर्तिपुर : नेएअके (विसं २०३६) ।

वज्राचार्य, धनवज्र, १०९३, लिच्छविकालका अभिलेखन । कीर्तिपुर : नेएअके (विसं २०३०) ।

१०९५, मध्यकालीन नेपाल, नेपाल परिचय । कीर्तिपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, त्रिवि, ७०-१२० (विसं २०३२) ।

वज्राचार्य, धनवज्र, टेकबहादुर श्रेष्ठ, १०९८, पाञ्चाली शासन पद्धतिको ऐतिहासिक विवेचना । कीर्तिपुर: नेअएअके (विसं २०३५)

शर्मा, प्रयागराज, १११७, कुल, भुमि र राज्य: नेपाल उपत्यकाको पूर्व मध्यकालिक सामाजिक अध्ययन । कीर्तिपुर: नेएअके (विसं २०५४) ।

शाक्य, हेमराज, १०९४, मणिगल राजप्रसाद । ललितपुर: बुद्धजयन्ती समारोह समिति ।

नेपालभाषाया पुलांगु प्याखं

वैकल्पिक (विशिष्टीकरण)

NB:540-C

Paper : X

FM : 100

PM : 40

TH : 150

तातुना

थ्व पाठ्यक्रमं नेपालभाषाया पुलांगु प्याखं साहित्यया प्याखंसम्बन्धी ज्ञान बी । मध्यकालीन नेपालया नाटक (संस्कृत, मैथिली, नेपालभाषा) परम्पराया जः त्वलेगु नं याइ । थुकी दुथ्याःगु प्याखंया आधारय् अबलेया नाट्य विषय तथा जनजीवनयात थुइकी ।

पाठ्य विवरण

कक्षाभार

एकाइ १. प्याखं परम्पराया परिचयात्मक अध्ययन

७५

१.१ शास्त्रीय प्याखं

१.१.१ संस्कृत नाट्यशास्त्र परिचय

(दृश्य काव्य, नाट्य नृत्य भेद, रूपक व उकिया वस्तु, नेता रस भेद, पात्रतय् भाषा व सम्बोधन शब्द आदि)

१.१.२ मध्यकालीन नेपालया प्याखंया परम्परा -

नेपालमण्डलय् ब्वलंगु संस्कृत, मैथिली, नेपालभाषा प्याखंया विकास, मञ्चनया उद्देश्य, मध्यकालय् नां जाःगु संस्कृत प्याखंया अध्ययन परम्परा, नासःद्यो पुज्याय्गु परम्परा आदि)

१.१.३ नेपालभाषां नाट्य -निर्देशन बीगु परम्परा

(संस्कृत, मैथिली समेत नाट्य निर्देशन, संवादया उक्ति, दय्काः ल्हाय्माःगु खँ, नाट्य-निर्देशन शब्दावली आदि)

१.१.४ प्रस्तावना अंकया अंग परिचय

(नान्दी मे, शून्य मे, सूत्रधार नटीया खँल्हाबल्हा, मञ्चन,
उद्देश्य, नाटककारया परिचय, देशवर्णना, राजवर्णना,
देवदेवीया स्तुति आदि)

१.२ भावप्याखं (नृत्य)

सांस्कृतिक देवदेवी प्याखं (नृत्य) परिचय (यँया देवीप्याखं,
सवःभक्कु प्याखं । ख्वपया महाकाली (देवीप्याखं) व नवदुर्गा
प्याखं, यलया गंप्पाँ, कात्तिप्याखं, जलया जल-हरिसिद्धी) प्याखं ।

एकाइ २ पाठ्य प्याखंया समीक्षात्मक अध्ययन

७५

२.१. वसुन्धारादेवीया प्याखन (छ्धाः, ने.सं ७६४, खँग्वः हयूम्ह
रत्न वज्राचार्य । मनवज्र वज्राचार्यया संकलन ।

माइक्रोफिल्म ल्याः ई १५०/२२)

२.२ दशावतार (पूधाः ल्प्यःगु ८३४, श्रीनिवासमल्ल कालया
प्याखं । आशा सफूकुथि, नेप्या ०४८ माइक्रोफिल्म ल्याः
ई ११३६/४)

२.३ ययात्युपाख्यान (पूधाःने.सं ८८१, च्वमि रणजित मल्ल ।
राष्ट्रिय अभिलेख ल्याः १ ३६५, माइक्रोफिल्म ल्याः ए
३५१/१५। शान्तहर्ष वज्राचार्य (सं) । यँ : नेपालभाषा
परिषद,११०८)

२.४ महासत्वोपाख्यान (पूधाः ने.सं ९५१, च्वमि राजेन्द्रविक्रम
शाह । यँः मानदास सुगतदास, १०८७)

२.५ घण्ट सफुल (कात्तिप्याखंया कंथ -पद्धति) सफू । पत्र ल्याः ६
क-१७ क । बाथःप्याखंया बाखं जक । आशा सफूकुथि
नेप्या२०३४)

मूल्यांकन विधि

१. एकाइ १, २ पाखें स्वंगू ताहा न्ह्यसः न्यनाः निगूया जक लिसः बीकेगु
..... २ X २० = ४०
२. एकाइ १, २ पाखें खुगू चीहा न्ह्यसः न्यनाः प्यंगूया जक लिसः बीकेगु
..... ४ X १० = ४०
३. एकाइ २ पाखें खुगू न्ह्यसः न्यनाः प्यंगूया जक टिप्पणी च्वकगु
..... ४ X ५ = २०

लिधंसा जोलं :

- कंसाकार, प्रेमबहादुर, १०८४, रत्नेश्वरप्रादुर्भाव । यें : च्वसापासा ।
कार्की, दुगादेवी, १११५, देवदेवी, रोलम्ब , १५,३:२३-२७ (सन् १९९५) ।
जोशी, सत्यमोहन, १११०, कात्तीप्याखंया बाथः प्याखनय् न्हिलिख्यालि
ध्याचूयागु पह, नेपालभाषा व थ्वया साहित्य विभागीय गोष्ठी । यें :
लाकौल पिथना । पौ ३-१४ ।
तमोट, काशीनाथ, १११६, चतुरङ्क रामायण (नेसं ५३२) संस्कृत प्याखनय्
छ्यःगु नेपालभाषाया निर्देशन खँपु, कुलां, १३:७७ ।
दिवस, तुलसी (सं), १०९५, नेपाल लोक संस्कृति संगोष्ठी । काठमाडौं :
नेराप्रप्र । पृ. ९०-९८ (विसं २०३२) ।
थापा, हिमांशु, १११७, नेपाली रङ्मञ्च र परम्परा, प्रज्ञा , ८५:३७-५७
(विसं २०५४) ।
मल्ल, प्रचण्ड, ११००, नेपाली रंगमंच । काठमाडौं : नेराप्रप्र (विसं २०३७) ।
वैद्य, जनकलाल, १०९४, नेपालभाषा नाटकया प्रवाह, नेपाल (रजत
जयन्ति तँसापौ) .....: ३७-४२ ।
वज्राचार्य, शान्तहर्ष (सं), ११०५, मल्लकालया मुक्क नेपालभाषा नाटकया
धलःपौ । यें : विमला वज्राचार्य ।
वज्राचार्य, चुन्दा, ११२९, नेपालभाषा नाटक साहित्यया इतिहास नेसं. ११०८ दँ
तक्कया छगू परिचय । ख्वप : कुतः पिकाकः ।

Duwal, Ram Krishna, M.L Maharjan. 1997. Nasa Deo, *European Bulletin*. 12-13:1-8.

- Iltis, Linda L .1110. The Jala Pyakha in historical and Cultural
Perspectrive. *Nepalbhasha Va thvaya sahitya
vibhagiya gosthi*. pp. 141-168.
- Wegner, Gert M. 1992. *Invocations of Nasahdyah*. Bearhard
Kolver (ed) Aspects of Nepalese Traditions(StuttgartM
Franz Steiner Verlag) pp.125-137